

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

ÚSTAV NAVRHOVÁNÍ VI

FACULTY OF ARCHITECTURE

DEPARTMENT OF DESIGN VI

Kritéria a hodnocení průmyslového dědictví - jejich aplikace

CRITERIA OF CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL HERITAGE – THEIR APPLICATION

DIZERTAČNÍ PRÁCE

DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE:

Ing. arch. RADOVAN ZELIK

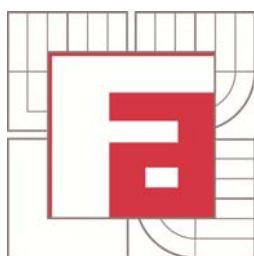
AUTHOR

BRNO 2014

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

ÚSTAV NAVRHOVÁNÍ VI

FACULTY OF ARCHITECTURE

DEPARTMENT OF DESIGN VI

KRITÉRIA A HODNOCENÍ PRŮMYSLOVÉHO DĚDICTVÍ - JEJICH APLIKACE

CRITERIA OF CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL HERITAGE – THEIR APPLICATION

DIZERTAČNÍ PRÁCE

DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE: Ing.arch. RADOVAN ZELIK

AUTHOR

VEDÚCI PRÁCE: Prof. Ing. arch. HELENA ZEMÁNKOVÁ, CSc

SUPERVISOR:

BRNO 2014

FAKULTA ARCHITEKTURY

ÚSTAV NAVRHOVÁNÍ VI

Fakulta architektury

Poříčí 275/5, 639 00 Brno

ZADANIE DIZERTAČNEJ PRÁCE

Číslo dizertačnej práce:

Akademický rok:

2013/2014

Ústav:

Ústav navrhovania VI

Študent:

Radovan Zelik Ing. arch.

Študijný program:

Architektúra (3501V002)

Vedúci dizertačnej práce:

Prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc

Názov dizertačnej práce:

Kritéria a hodnocení průmyslového dědictví - jejich aplikace

Názov práce po anglicky:

Evaluation criteria of industrial heritage - application

Zadanie dizertačnej práce:

Hodnotenie súčasných postupov pri ochrane industriálneho dedičstva v meste Trenčín a posúdenie potenciálu ochrany v kontexte zahraničných prístupov.

Charakteristika úlohy:

Práca bude spracovaná na základe monitorovania industriálneho dedičstva v lokálnom rámci a vytypovania objektov vhodných pre záchranu. V duchu európskych prístupov k industriálnemu dedičstvu budú formulované odporúčania k ďalšiemu procesu záchrany v konkrétnom sociálno – právnom kontexte. Práca môže prispieť k formulácii kritérií pamiatkovej ochrany industriálneho dedičstva – metodiky hodnotenia na Slovensku.

Termín zadania dizertačnej práce: 05.06.2013

Termín odovzdania dizertačnej práce: 15.02.2014

Dizertačná práca sa odovzdáva v rozsahu stanovenom vedúcim práce, súčasne sa odovzdáva 1 výstavný panel formátu B1 a dizertačná práca v elektronickej podobe.

.....

Ing. arch. Radovan Zelik

Študent

.....

Prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc

Vedúca práce, vedúca ústavu

.....

Doc. Ing. Josef Chybík, CSc

Dekan fakulty

Abstrakt:

Pamiatková ochrana na Slovensku sa koncentruje na „klasické“ monumenty kultúrneho dedičstva (hrady, zámky, historické centrá miest). Jej zreteľu unikajú práve industriálne stavby, ktoré sú významným dokumentom vývoja národa v európskom kontexte počas obdobia industrializácie. Tieto stavby však často stoja aj na okraji spoločenského záujmu vzhľadom k charakteru brownfieldu. Keďže veľká časť tohto kultúrneho fondu sa nachádza v súkromnom vlastníctve, je často komplikované objekty chrániť. Je však v záujme zdravého vývoja spoločnosti chrániť kultúrne dedičstvo ako artefakt vlastnej identity. Práca monitoruje súčasné prístupy pamiatkovej ochrany ako na Slovensku tak vo svete a predkladá alternatívne prístupy k ochrane industriálneho dedičstva.

Kľúčové slová:

Aktéri záchrany, ochrana, konverzia, hodnotenie, konzervácia, priemyselná archeológia, klasifikácia, pamiatková ochrana, industriálne dedičstvo, priemyselné stavby, pamiatka

Abstract:

The protection of monuments in Slovakia is mostly concentrated on „classical“ examples of cultural heritage (castles, historical city centers). It is not paying much attention to industrial buildings, which are important documents of national development in European context from the era of industrialization. These buildings are often also on the edge of public interest, due to their brownfield character, what places them into the great risk. Because many of these buildings are in private hands, it is often complicated to define the protection policy. It is in the interest of healthy development of society to protect cultural heritage as part of its own identity. The thesis is monitoring approaches to protection of monuments in Slovakia, as well as in global context and offers alternative approaches in terms of protection of industrial heritage.

Key words

Stake holders, protection, conversion, evaluation, conservation, industrial archeology, classification, monument protection, industrial heritage, industrial buildings, historic monument

Bibliografická citácia:

Zelik, R. Kritéria hodnotenia priemyselného dedičstva - ich aplikácia, Brno: vysoké učení technické v Brně, fakulta architektúry, 2014. 93 s. Vedúci dizertačnej práce Prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc.

© Radovan Zelik 2014

Táto práca vznikla ako školské dielo na Vysokom učení technickom v Brne - Fakulta architektúry. Práca je chránená autorským zákonom a jej použitie bez udelenia oprávnení autorom je nezákonné, s výnimkou zákonom definovaných prípadov.

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som túto dizertačnú prácu s názvom kritéria hodnotenia industriálneho dedičstva vypracoval samostatne, pod vedením školiteľa Prof. Ing. arch. Heleny Zemánkovej, CSc.

Uviedol som všetky literárne pramene a publikácie z ktorých som čerpal v zozname použitej literatúry. Prehlasujem že som ako autor tejto dizertačnej práce neporušil autorské práva tretích osôb (§ 11 Autorského zákona 121/2000 Sb.)

.....
Podpis

Pri citovaní používam metódu priebežných poznámok v zmysle noriem ISO 690:1987, Documentation – Bibliographic references – Content, form and structure a ISO 690-2:1987, Information and documentation –Bibliographic references – Part 2:Electronic documents or parts. Na konci práce sa nachádza zoznam použitej literatúry ako aj obrazových príloh s číselným označením.

Rozsah dizertačnej práce

Dizertačná práca je spracovaná v rozsahu (93) normostrán (NS). Nie je zahrnutá bibliografia a zoznam obrazových príloh.

Pod'akovanie

Rád by som vyslovil vďaku Prof. Ing. arch. Helene Zemánkovej za všestrannú podporu v priebehu štúdia a možnosť aplikácie nadobudnutých skúseností v praxi ako u nás tak v zahraničí. Dobré vzťahy a konštruktívny prístup stáli na pozadí odborného aj osobného rastu v priebehu štúdia.

Vďaka taktiež patrí konzultantom, ktorý prispeli svojimi postrehmi k jej finálnej podobe tejto práce ako aj mojej manželke a najbližšej rodine za pomoc a podporu v priebehu štúdia.

Obsah

1	ÚVOD	12
1.1	Ideový kontext.....	13
1.2	Vymedzenie témy, analýza súčasného stavu	14
1.3	Cieľ dizertačnej práce.....	14
1.4	Historická hodnota a jej subjektivita.....	17
1.5	Všeobecne akceptované hodnoty kultúrneho dedičstva s dôrazom na industriálnu architektúru	18
2	Metodika riešenia	20
2.1	Súčasný stav problematiky.....	20
2.2	metódy zberu dát:.....	20
2.3	Metódy Spracovania dát	20
2.4	Štruktúra práce	23
3	Priemyselné dedičstvo na Slovensku	26
3.1	Spoločenská situácia	26
3.2	PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO MESTA TRENČÍN	28
3.2.1	Trenčín – vitalizácia priemyselných zón.....	28
3.2.2	História priemyslu v Trenčíne	28
3.2.3	Súčasný stav priemyselného dedičstva v Trenčíne	32
3.2.4	Vízie a projekty	34
3.3	PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO OLD HEROLD	37
3.3.1	Old Herold – súčasný stav.....	37
3.3.2	Semestrálne práce UN6 - Old Herold.....	39
3.4	POTENCIÁL MESTA TRENČÍN	42
3.4.1	Trenčín - mesto na rieke	42
3.4.2	Iniciatíva TST	43
3.4.3	Študentský workshop, Trenčín – „mesto na rieke“	44
3.4.4	Prezentácia študentských prác	45
4	Zahraničné skúsenosti – workshopy a programy	48
4.1	Tomiooka Silk Mill, Japonsko	48
4.2	Traces of renaissance	51
4.3	Management of cultural heritage, intensive course, Macao, Portugalsko 2009	52
5	Rôzne druhy hodnotiacich systémov	53

5.1	Kritéria HERITY	53
5.2	Hodnotiaci metodika Brno – Viedeň, 45 – 79	53
5.2.1	Kritériá hodnotiacej metodiky architektúry obdobia 1945 – 1979.....	60
5.3	Kritériá spoločnosti Walt Disney	65
6	Projekt AKTION - 2012/2013	67
6.1	Offenes Kulturhaus Oberosterreich	67
7	Projekty, súťaže	79
7.1	OISTAT (autori: Ing. arch. Radovan Zelik, Ing. arch. Oldřich Navrátil).....	79
7.2	Biskupická hať	80
7.3	Old Herold – loftové bývanie (autori: Ing. arch. Radovan Zelik, Ing. arch. Jozef Veselovský)	82
7.4	Mestské zásahy Bratislava 2008 (autori: Ing. arch. Ilija Skoček, Ing. arch. Radovan Zelik)	84
7.5	Muničná fabrika- Komárno	84
8	Klasifikácia konkrétnych stavieb.....	100
8.1	Old Herold	101
8.2	Železničný most.....	104
9	Záver	105
10	Použitá literatúra.....	106
11	Obrazová dokumentácia.....	111
12	Prílohy.....	114
12.1	HERITY – prezentačný materiál (preklad z AJ. originálu).....	114
12.2	Prof. Luiz Miguel Oosterbeek, HERITY International Deputy President, prednáška na medzinárodnej konferencii v Ríme 2012 " Enhancing quality for the management of a changing heritage within a changing world" 122	
	Kľúčové body	125

1 ÚVOD

Táto práca sa zameriava na kritériá a metódy hodnotenia kultúrneho dedičstva, je reakciou na súčasnú európsku spoločensko - politickú situáciu. Prejavom súčasnej spoločnosti bez dlhodobej vízie je relativizácia a individualizácia, je to jednou z kľúčových tém pri riešení aktuálnych problémov týkajúcich sa kultúrneho dedičstva. Práve kultúrne dedičstvo je jednou z hodnôt, ktorých význam je v súčasnosti relativizovaný, jeho ochrana závisí od subjektívneho názoru vybraných aktérov a pristupuje sa k nemu v kontexte momentálnych požiadaviek. Východiskom tejto práce je predpoklad, že kultúrne dedičstvo je univerzálnou hodnotou, jeho rozmer sa dotýka všetkých vrstiev spoločnosti v časovom horizonte.

Zámerom tejto práce je upriamiť pozornosť odbornej verejnosti na túto problematiku. Práca sa zaoberá Slovenským rámcom ochrany industriálneho dedičstva. V čase spracovania práce absentuje objektívna metodika hodnotenia industriálneho stavebného fondu. Napriek tomu, že každá historická budova je posúdená a zhodnotená, toto hodnotenie často nemá praktické dopady na jej zachovanie. V rámci slovenského kontextu chýba dlhodobá vízia manažmentu industriálneho fondu, špecifikácia priorít ochrany. Dôsledkom tejto absencie je nedávny zánik množstva industriálnych pamiatok Bratislavy (Cvernovka, Dynamitka, Kablo, momentálne diskutovaný pivovar Stein), postupný zánik Ružomerských papierní a iné

Na druhej strane, v zahraničí existuje viacero hodnotiacich systémov - napr. hodnotiaci systém HERITY, UNESCO či národné hodnotiace systémy vo Veľkej Británii, Rakúsku, výsledkom ktorých je udržateľný manažment kultúrneho dedičstva. Tieto prístupy predstavujú cenné zdroje inšpirácie pre tvorbu slovenskej metodiky hodnotenia.

Cieľom práce je spracovať hodnotiace systémy využívané v zahraničí (HERITY, UNESCO, či národné hodnotiace metodiky) a hľadať možnosti ich aplikácie v slovenskom kontexte. Z tohto dôvodu sú v práci uvedené konkrétne príklady riešenia, na základe ktorých je analyzovaná situácia na Slovensku a v zahraničí.

1.1 IDEOVÝ KONTEXT

Ideovým východiskom tejto práce je koncept ¹ profesora Luiza Miguela Oosterbeeka, ktorý predstavil na medzinárodnej konferencii Herity v Ríme v r. 2012.

Vo svojom príspevku vychádza z globálneho uchopenia kultúrneho dedičstva v kontexte súčasnej krízy: *„Súčasná kríza je, do veľkej miery, vyjadrením kontinuálneho úpadku v spoločenskom chápaní miesta ľudí vo vesmíre, v čase a s nevyhnutými následkami. (...) Následný relativizmus a individualizmus sú dôsledkami tohoto úpadku. (...) Relativizmus je dôsledkom snahy zabrániť úpadku životného prostredia, či posilniť ekonomický rast, ktorý sa stal súčasťou bežného „názoru“. Individualizmus sa objavuje odkedy v spoločnosti nejestvuje žiadna dlhodobá perspektíva, čím sa javí všetka súčasná existencia ako vyčerpaná. Budúce generácie budú musieť platiť za súčasné potreby, čoho dôkazom do veľkej miery je práve kríza a rast verejného dlhu. (...)*

Konzervácia sa snaží o zachovanie vecí v čase, vnímajúc kontextuálne príčiny ich fyzickej stability, no taktiež fakt, že nie všetky parametre sú kontrolovateľné a niektoré sú dokonca riskantné. Takéto povedomie priamo prispieva k obohateniu uvedomelosti spoločnosti, jej schopnosti kritickej argumentácie, nakoľko nabúrava vzájomnú previazanosť a vylepšuje zmeny v spoločenskom vývoji a prežití. V podstate pamiatková ochrana naznačuje dlhodobú cestu poznania reality, a preto je prezieravá. Toto vo svojej podstate, so sebou prináša porozumenie hĺbky času a nezvratnosť blížiacich sa udalostí.”

Vnímanie kultúrneho dedičstva v kontexte aktuálnej spoločenskej ekonomickej, geopolitickej situácie, prezentuje dôležitý aspekt problematiky, nie ako samostatnej odbornej disciplíny, ale dôležitého multikriteriálneho procesu s celospoločenským presahom. Prezentácia kultúrneho dedičstva v tomto kontexte vychádza z dlhodobej praxe spoločnosti HERITY, zaoberajúcej sa kultúrnym dedičstvom na medzinárodnej úrovni. Industriálnu architektúru ako vybranú množinu kultúrneho dedičstva je obzvlášť potrebné vnímať v globálnom kontexte nakoľko jej vývoj neprebíhal izolovane, ale vo

¹ Viď príloha č. 12. 2

vzájomnej kooperácii. Export technológie pozmenil charakter planéty a stál tak na počiatku globalizácie súčasnej spoločnosti. Bude zaujímavé sledovať túto paralelu a rolu kultúrneho dedičstva v jej ďalšom vývoji.

1.2 VYMEDZENIE TÉMY, ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU

Vnímanie problematiky kultúrneho dedičstva je závislé od celospoločenského povedomia o jeho význame. Európa sa postupne zbavuje svojho industriálneho charakteru a väčšinový záujem sa v kontexte globalizácie sveta presúva do sféry vedy a výskumu. Industriálna architektúra, ešte nedávno slúžiaca svojmu účelu, zastrešujúca dennodené aktivity veľkej časti spoločnosti sa zdanlivo ocitá na okraji záujmu.

Redundantné objekty však naďalej nesú hodnotu kultúrneho dedičstva, sú súčasťou stavebného fondu, a ich využitie je otázkou našej snahy, invencie a schopnosti efektívne ich využiť. Prax však často naráža na neinformovanosť, nevedomosť, nezáujem o tento druh architektúry a to ako vzhľadom k problémom fyzikálno-technickej povahy, tak aj nezáujem o pretrvávajúce hodnoty v dlhodobom horizonte celospoločenského vývoja. Je preto potrebné týmto objektom venovať adekvátnu odbornú starostlivosť. Pamiatkový úrad SR sa v súčasnosti zaoberá spracovaním metodiky kritérií hodnotenia industriálneho dedičstva, čo je jedným z kľúčových momentov v snahe o zachovanie esenciálneho stavebného fondu².

1.3 CIEĽ DIZERTAČNEJ PRÁCE

Súčasná situácia v stavebnej praxi na Slovensku (a všeobecne aj v krajinách bývalého východného bloku), kde “novonadobudnutá” demokracia a kapitalizmus sa stali ideálnou platformou pre vykorisťovanie zdrojov (hmotných aj nehmotných) nahráva exploitačnému prístupu ku ktorému sa s vidinou krátkodobého zisku jednotlivci, alebo aj spoločnosť často prikláňa. V krátkodobom horizonte tak nenávratne miznú presahujúce

² Vid' kapitola 3

hodnoty, ako identita, kultúra, či v neposlednom rade aj tak často diskutovaná udržateľnosť. Pri letmom pohľade na západ je často až zarážajúce, prečo fungujúce postupy nie sú aplikovateľné v našom kultúrno-spoločenskom kontexte. Hlbšie skúmanie nás však pravdepodobne privedie mimo predmetnú tému industriálneho dedičstva do rozpravy o témach ekonomicko – politicko – spoločenských.

S týmto zreteľom má práca za cieľ prispieť k transparentnosti procesov, snád' aj k pripomenutiu a previazaniu niektorých pojmov, z oblasti industriálneho dedičstva. V súčasnosti sa javí otázka kritérií a metód hodnotenia industriálneho dedičstva ako kľúčová, nakoľko definuje pole záujmu (platformu pôsobenia) pamiatkovej ochrany. Na území SR prebieha monitorovanie pamiatkového fondu (príprava terénnych kariet, evidencie pamiatkového fondu)³, ktoré budú v ďalšom kroku posudzované a vyhodnocované NPÚ SR. Garanciou tejto fázy bola pôvodne poverená PhDr. Jana Šulcová.

Práca teda monitoruje alternatívne prístupy hodnotenia pamiatkového fondu (aplikovateľné na industriálne dedičstvo), ktoré by mohli prispieť k presnejšej valorizácii, a nastaveniu procesu záchrany. Tento moment je zrejmý práve na množstve príkladov zo zahraničia⁴, kde záchrana pamiatky je jej uvedením do "druhého životného" cyklu. Samozrejme takto nastavený proces vyžaduje koordináciu a spoluprácu aktérov záchrany čo je často v rozpore s súčasnou praxou, kde ekonomická ambícia investora, technické normy, a "autenticita" diela zdanlivo stoja proti sebe. Toto nedorozumenie je častým dôvodom radikalizácie riešení či celkovej apatie k pamiatkovej obnove v našom kontexte.

Cieľom práce je preto dokumentovať pozitívne príklady obnovy, ako aj poukázať na riziká či ohrozené lokality v snahe o ich záchranu prostredníctvom vhodného nastavenia kritérií hodnotenia industriálneho dedičstva.

³ Industriálna architektúra na Slovensku. Metodika realizácie úlohy (plán hlavných úloh 3/2008) č. Dok. PÚ 08/84-4/1487/SUL

⁴ ZEMÁNKOVÁ, Helena. *Tvořit ve vytvořeném : Nové funkční využívání uvolněných objektů*. 1. vyd Brno: 2003

Vychádzajúc z rôznych prístupov hodnotenia kultúrneho dedičstva v zahraničí je snahou priblížiť vhodný postup (metódy a kritériá) použiteľný, ako nástroj ochrany industriálneho dedičstva. V tomto procese je prvoradým práve stanovenie priorít, teda “čo chrániť” a “ako to chrániť” (stupne ochrany). V súčasnosti prebiehajúci proces mapovania industriálneho dedičstva na Slovensku je prvou etapou realizácie úlohy. Následný proces hodnotenia sa bude opierať o metodiku kritérií hodnotenia. Táto musí byť spracovaná zrozumiteľne a stručne, no zároveň podrobne, tak aby bola aplikovateľná na široké spektrum industriálneho dedičstva na Slovensku. Cieľom práce je prispieť v procese formulovania kritérií práve v spomínanom kontexte zahraničných skúseností.

Aplikovanie postupov v praxi na vybranom príklade mesta Trenčín⁵ je snahou o overenie ich použiteľnosti v procese plánovania mesta či komunikácie s verejnosťou, ktorá by mala byť jedným z hlavných aktérov záchrany. Aj preto je potrebná občianska participácia na verejných procesoch, informovanosť verejnosti a snaha o jej priame zapojenie do procesu. V súčasnosti môžeme sledovať realizáciu podobných vízií aj v iných mestách na Slovensku. Pre ďalší postup a snahu o zmenu celospoločenského vnímania je vhodné túto snahu rozšíriť v rámci podobne zameraných aktivít do ďalších miest na Slovensku. Je to, samozrejme, vždy otázkou konkrétnych ľudí zapojených v procese, otvorenosti novým myšlienkam.

Na príklade Old Heroldu je možné poukázať práve na potenciál opomínaného industriálneho dedičstva v snahe mesta o formovanie vlastnej identity. Priemysel bol vždy jeho súčasťou a teda podobne, ako rieka či hrad je reprezentantom epochy, ktorej prezentácia má kľúčový význam v kontinuite celkového obrazu. Preto bude cieľom ďalšieho rozpracovania dizertačnej práce hodnotenie tohto areálu.

V procese záchrany je v neposlednom rade potrebná prezentácia industriálneho dedičstva “in situ”. Aktéri záchrany na strane mesta, súkromných vlastníkov či verejnosti by mali byť oboznámení s možnosťami záchrany. Tento proces už začal prezentáciou študentských prác odbornej i laickej verejnosti na útvare hlavného architekta spojenou s

⁵ KAŠČÁKOVÁ, Renáta. *Trenčín: Kandidát na Európske hlavné mesto kultúry 2013*. 1.vyd. Publicis Kunt, s.r.o. 2009

ich následnou výstavou. Ďalej pokračuje pri diskusiách s verejnosťou na rôzne témy spojené s rozvojom CMZ a nábrežia. V náväznosti na spracovanie dizertačnej práce by bolo v hodné v podobných tendenciách pokračovať.

1.4 HISTORICKÁ HODNOTA A JEJ SUBJEKTIVITA

Pojem „historická hodnota“ môže nadobúdať viacero významov. Može byť chápaná ako hodnota veku stavby (tj. hodnota kontextu stavby v dobe jej vzniku v porovnaní so súčasnosťou), dokument premeny prostredia (spoločnosti), alebo ako vymedzenie časového intervalu⁶. Za historickú môže byť považovaná hodnota stavby ako dokumentu konkrétnej udalosti alebo obdobia.

Nie je vhodné určovať historickú hodnotu taxatívnym časovým vymedzením (napr. tvrdením: „stavby z pred 100 rokov už majú historickú hodnotu“). Takéto zjednodušené vnímanie hodnoty ako časového intervalu môže viesť k nekomplexnému chápaniu obsahu historického dokumentu.

Historická hodnota môže byť taktiež chápaná ako hodnota náučná – dokumentačná. Príkladom toho môže byť areál Volklingenu⁷, ktorý vyhlásený za pamiatku 1 týždeň pred svojím uzavretím a teda niektoré jeho časti boli výsostne moderné. Boli však súčasťou dokumentácie procesu výroby, a preto bolo ich zachovanie v kontexte nevyhnutné.

Extrémnym príkladom môže byť taktiež snaha o zachovanie prototypov vojenskej techniky, kedy vývoj zo dňa na deň menil parametre a tak sa niektoré cenné dokumety strácajú v procese pritom však ich historickú hodnotu aktéri výrazne vnímali už vtedy (prototypy vojenských lietadiel vyvíjaných počas druhej sv. vojny).

⁶ GREGOR, Pavol - Gregorová, Jana – Kráľová, Eva – Kvasnicová, Magdaléna Lalková, Jarmila. *Obnova pamiatok* 1. vyd. Bratislava: PERFEKT, a.s., 2008

⁷ Ibid.

1.5 VŠEOBECNE AKCEPTOVANÉ HODNOTY KULTÚRNEHO DEDIČSTVA S DÔRAZOM NA INDUSTRIÁLNU ARCHITEKTÚRU

Súčasná spoločnosť rozoznáva isté hodnoty architektonického (snáď aj industriálneho) dedičstva a uvedomuje si ich v rámci historického vývoja nielen ako dokumenty doby, no taktiež ako významné inšpiračné zdroje, čo je v podstate hlavnou úlohou kultúrneho dedičstva (smerovať budúci vývoj na základe skúseností, ktoré sú našou spoločnou devízou).

Ako príklad by sa dalo uviesť vnímanie historických inžinierskych diel, ktoré svojim dômyslom často inšpirujú súčasné odvetvia strojárstva či stavebného priemyslu (Iron bridge či Clifton bridge od Isambarda Kingdoma Brunela).

V kontexte industriálnej architektúry je strojné zariadenie (výrobné linka, technologická návaznosť priestorov atď...) dôležitou súčasťou celku umožňujúcou jeho pochopenie⁸. Továrenské objekty zbavené technológie sa často javia ako prázdne schránky, bez zmyslu a vnútornej logiky, oslovujúce vnímateľa nie pravdivou podstatou a účelom, ale bizarnosťou skulpturálnych tvarov odvádzajúcich od svojej pravej podstaty. Takéto nazeranie na industriálne dedičstvo je povrchným poznávaním skutočnosti a nenapĺňa dokumentačnú spoločenskú potrebu prezentácie minulosti.

Aj z tohoto dôvodu je potrebné venovať pozornosť prioritne takým objektom, ktoré týmto potenciálom ešte stále disponujú, prípadne je reálna šanca na ich prezentáciu. V tomto smere môže byť zaujímavým práve príklad zaradenia Tomioka Silk Mill na tentative list svetového dedičstva UNECSO. Opustenej továrni bolo ponechané jej kompletné strojné zariadenie z rôznych etáp technologického vývoja a je

⁸ Zachovanie strojného zariadenia výroby je významným aspektom záchrany priemyselného dedičstva čo dokumentujú aj pohnuté zábery pracovníkov továrne Vlnena v posledných pracovných dňoch pri demontáži a odvoze strojného vybavenia továrne. Zachovanie výrobných liniek v rámci areálu Tomioka silk mill (in situ) je naopak kontribučným faktorom pri jej aspirácii na zápis na zoznam svetového dedičstva UNESCO.

tak možné dokumentovať súvis jednotlivých objektov a ich architektúry s technologickým procesom.

2 METODIKA RIEŠENIA

2.1 SÚČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

V rámci ochrany industriálneho dedičstva je intervencia zo strany pamiatkového úradu komplikovaná, nakoľko sa jedná o špecifický druh dedičstva, ktoré často ani uznávané nie je. Významnú rolu tu teda hrá uvedomelosť ostatných aktérov záchrany, a to od odborníkov a politikov až po participáciu verejnosti.

Vzhľadom k tomu, že táto problematika je pomerne širokospektrálna, pri riešení úlohy takéhoto charakteru, je potrebné použiť vedecké postupy k efektívnemu získaniu hodnotného vstupného materiálu, s ktorým by sa dalo ďalej pracovať. Je možné uplatniť štandardné metódy vedeckej práce avšak adaptované na konkrétnu úlohu. Z týchto boli vybrané a uplatnené nasedovné postupy.

2.2 METÓDY ZBERU DÁT:

- **Priame či nepriame pozorovanie** zamerané na plánované vnímanie vybraných javov, ktoré sú následne systematicky zaznamenávané
- **Štruktúrovaný rozhovor** (interview), pri ktorom sú požadované informácie získavané v priamej interakcii s respondentom. Štrukturované rozhovory prebiehali face-to-face, ale aj nepriamymi prostriedkami komunikácie (email)
- **Analýza dokumentov** zameraná na rozbor relevantných dokumentov, ktoré neboli vytvorené za účelom tohoto výskumu.

2.3 METÓDY SPRACOVANIA DÁT

V práci sú použité štandardné využívané metódy spracovania dát:

- Analýza

Analýza je procesom faktického či myšlienkového rozloženia celku (javu, objektu) na jednotlivé časti. Jedná sa o rozbor vlastností, vzťahov a faktov postupujúci od celku

k častiam. Analýza umožňuje odhalovať rôzne stránky a vlastnosti javov a procesov, ich stavbu, vyčleňovať etapy, rozporné tendencie a pod. Analýza umožňuje oddeliť podstatné od nepodstatného, odlíšiť trvalé vzťahy od náhodných.

Táto metóda je často využívaná v snahe o monitorovanie skutkového stavu s dôrazom na vybrané (skúmané) hodnoty a ich vzájomné väzby. Na základe vyhotovenia terénnych kariet zhromažďujúcich informácie o jednotlivých stavbách industriálneho fondu je možné aplikovať túto metódu pri skúmaní jednotlivých objektov.

- SWOT analýza

Pomocou analytických postupov rozkladá skúmaný objekt na jeho dielčie stránky. Vnútorne vzťahy: silné stránky, slabé stránky. Vonkajšie vzťahy: príležitosti, hrozby a riziká.

SWOT analýza je ďalším krokom pri porovnávaní vybraných charakteristík so snahou o ich následné zoradenie do škály, ktorá by jasne zoradila objekty podľa dôležitosti ich zachovania (obsahových hodnôt).

- Syntéza

Znamená postupovať od časti k celku. Dovoľuje poznávať objekt ako jediný celok. Je to spájanie poznatkov získaných analytickým prístupom. Syntéza tvorí základ pre správne rozhodnutia.

Obidva myšlienkové pochody (analýza a syntéza), fungujú vo vzájomnej súčinnosti kedy sa celok nielen jednoducho rozkladá a znova spája, no najmä po jeho rozložení sa objavujú nové väzby, ktoré menia uhol pohľadu na skúmanú problematiku.

Ďalšími použitými metódami sú abstrakcia a konkretizácia. Tieto procesy nám pomôžu vydeliť a izolovať skúmané problémy, z ktorých môžeme následne zostaviť všeobecné riešenia a závery. Následne pomocou procesu konkretizácie môžeme závery aplikovať na ďalšie príklady, ktoré majú spoločné aspekty.

- Abstrakcia

Abstrakcia je myšlienkový proces v rámci ktorého sa u rôznych objektov vydelujú ich podstatné charakteristiky (nepodstatné sa nezohľadňujú), čím sa vo vedomí vytvára model objektu, ktorého charakteristiky nám pomôžu pri riešení nášeho problému.

- Konkretizácia

Je opačný proces, kedy objektu vyňatému určitej triedy aplikujeme charakteristiky platné pre túto triedu.

Tieto postupy budú nevyhnutné pri vytvorení metodiky kritérií hodnotenia industriálneho dedičstva nakoľko je potrebné na základe konkrétnych príkladov izolovať charakteristické parameter posudzovania následne aplikovateľné na celú skúmanú skupinu objektov (napr. objekty textilného priemyslu v konkrétnom období).

- Triedenie

Triedenie ako pokračovanie „klasifikácie škálovaním“, vychádza z „teórie znakov“ stanovujúcich triediace kritéria. Takto vznikajú triedy rôznych hierarchií s rôznorodými horizontálnymi či vertikálnymi vzťahmi. Triedenie sa považovať za finálne stadium skúmania, nakoľko vytvára škálovanie danej skupiny objektov. Vzhľadom ku komplexnosti témy je však možné predpokladať že homogénnosť skupiny bude narušená nezatrieditelnými charakteristikami ktoré bude nutné k danej škále doplniť. Toto riziko je spojené aj s pomerne malou rozlohou SR a teda zastúpenie objektov vybranej skupiny nemusí vždy prezentovať reprezentatívnu vzorku.

- Dedukcia

Dedukcia ako metóda založená na úsudku, ktorého závery vyplývajú z jeho východísk, s nutnosťou založenou na princípoch logiky.

- Multikritériálne hodnotenie

Pri multikritériálnom hodnotení sa skúmaným objektom priradujú navzájom nezrovnateľné kritériá pričom vzniká hodnotový strom s viacerými úrovňami. Dá sa

predpokladať, že klasifikácia industriálnych stavieb bude prebiehať v rovine multikriteriálnych hodnotení nakoľko ide o značne diverzifikovanú skupinu ako so spoločnými znakmi, tak s atribútmi navzájom neporovnateľnými. Otázkou je či týmito majú byť priradené hodnoty (napr. číselné) ktoré by umožnili porovnanie navzájom “neporovnateľných” aspektov, alebo by bolo vhodnejšie tieto rozličnosti zachovať a prezentovať autenticky paralelne so škálou porovnateľných atribútov.

- Brainstorming

Predstavuje metódu generovania nápadov na princípe kvantity. „Viac hláv, viac rozumu“ je myšlienka podnecujúca voľný inšpiračný dialóg so snahou o nájdenie najvhodnejších riešení. Ako vedecká metóda podlieha základným pravidlám: hodnotenie nápadov prebieha až po skončení sedenia, vítané sú voľné asociácie, dôraz na kvantitu, interakcia zúčastnených a zlepšovanie nápadov druhých.

Táto metóda z podstaty veci je použiteľná v rámci väčšej skupiny ľudí. V rámci dizertačnej práce sú uvedené príklady workshopov či kolektívnej práce prípravnej skupiny TsT (Trenčín si Ty), kde bola využitá aj táto vedecká metóda.

2.4 ŠTRUKTÚRA PRÁCE

Dizertačná práca je systematicky členená do kapitol v snahe o prehľadnosť jednotlivých tém a logického toku poznatkov.

- o Úvod práce

Prezentuje globálny pohľad na problematiku pamiatkovej ochrany kultúrneho (industriálneho) dedičstva v kontexte celospoločenských zmien.

- o Metodika riešenia

V rámci tejto kapitoly je konštruovaný vedecký prístup k riešeniu problematiky pamiatkovej ochrany industriálneho dedičstva.

- o Priemyselné dedičstvo na Slovensku

Kapitola monitoruje súčasnú situáciu na Slovensku (skúmaná lokalita - Trenčín) a to ako z faktického uhľa pohľadu, tak z pohľadu vnímania (a angažovania) verejnosti.

- o Priemyselné dedičstvo Old Herold

Priemyselný areál je významným dokumentom industrializácie v centre mesta Trenčín. S ohľadom na jeho historickú a urbanistickú hodnotu boli spracované rôzne projekty k jeho konverzii.

- o Potenciál mesta Trenčín

Kapitola prezentuje aktivity a prácu s verejnosťou v snahe o vytvorenie novej urbanistickej koncepcie centrálnej mestskej zóny – Old Herold je jej potenciálnou súčasťou.

- o Zahraničné skúsenosti – workshop a programy

Problematika industriálneho dedičstva je vo svete vnímaná rôzne, preto sú v rámci práce uvádzané jednotlivé príklady aplikácie pamiatkovej ochrany v zahraničnej praxi.

- o Rôzne druhy hodnotiacich systémov

Prieskum rozličných hodnotiacich systémov používaných v rámci ČR či v zahraničí so snahou o hľadanie optimálneho prieniku pre aplikáciu v rámci industriálneho dedičstva.

- o Projekty a súťaže

Kapitola prezentuje prácu v oblasti pamiatkovej obnovy a jej aplikáciu v architektonickej praxi.

- o Klasifikácia stavieb

Popis stavieb v kontexte s aplikáciou hodnotiacich kritérií jednotlivých systémov.

o Záver

Odporúčania pre metodiku klasifikácie industriálneho dedičstva SR.

3 PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO NA SLOVENSKU

3.1 SPOLOČENSKÁ SITUÁCIA

Súčasná situácia pamiatkového fondu je poznačená stavom spoločnosti, jej momentálnymi prioritami a dopláca na negatívne aspekty konzumného využívania prostredia. Hmotné pamiatky tak okrem fyzického starnutia, opotrebovania, postupného chátrania z dôvodu nedostatočnej údržby čelia ešte vážnejšiemu nebezpečenstvu, hroziacemu zo strany neuvedomelej spoločnosti vo forme jeho prehliadania (ignorancie). Dynamický vývoj súčasnej spoločnosti výrazne ovplyvňuje sféru dedičstva (hmotného, stavebného fondu), kde živelne presadzuje tendencie, na ktoré nedokáže legislatíva pamiatkovej ochrany adekvátne reagovať. Takto ohrozenou skupinou je práve industriálna architektúra, ktorá bola v mnohých prípadoch aktívnou súčasťou každodenného života. Vnímanie a snaha o zachovávanie či prezentovanie jej hodnôt bola často krát úmyselne potláčaná, nakoľko hrozilo riziko limitov vyplývajúcich z nutnosti pamiatkovej ochrany. Existuje len zopár príkladov, kedy sa prezentácia histórie spájala s dobrým menom výrobcu⁹, či bola akousi garanciou kontinuálnosti, trvácnosti a teda kvality. Tento postoj sa dá aj v dnešnej dobe charakterizovať ako „osvietený“ čo dokumentuje aj stále rastúci trend v tejto oblasti.

Zanedbávanie hodnôt industriálneho dedičstva, či priamo ich potláčanie, spravidla samotnými majiteľmi viedlo k mnohým omylom a stratám lokálnej identity. Preto by industriálne dedičstvo nemalo byť len predmetom záujmu odborníkov (pamiatkárov, urbanistov a architektov), ale aj laickej verejnosti (občanov, aktivistov, či dokonca samospráv).

Jedným z príznakov súčasnej krízy je spomalenie stavebnej činnosti, v minulosti extrémne intenzívnej, vzhľadom k možnostiam rýchleho návratu vynaložených investícií. Legislatíva v tomto prípade veľmi zaostáva za stavebnou praxou, kde často dochádza k likvidácii cenných historických dokumentov. Našťastie sa verejný záujem

⁹ HORŇÁKOVÁ (ED.), Ladislava. *The Baťa phenomenon: Zlín architecture 1910-1960*. 1. vyd. Zlín: Regional Gallery of Fine Arts, 2009. 1. ISBN 978-80-85052-78-7. Dostupné z: http://www.kfbz.cz/katalog/zaznam.php?detail_num=444817&vers=9&lang=cze

čím ďalej, tým viac obracia aj týmto smerom a stavebný útlm poskytuje časový priestor pre úpravu a vyladenie stratégií ochrany¹⁰. Povedomie v tejto oblasti súvisí v nemalej miere s intenzívnym kontaktom a konfrontáciou so zahraničím, s krajinami, kde industrializácia zanechala výraznú stopu a dnes je dôležitou súčasťou každodenného života ľudí (napr. Iron Brige v Anglicku), často vo forme a v rámci možností konkrétnej lokality a spoločenskej komunity.

V súčasnosti je potreba koncepcnej práce pamiatkového úradu ako reakcie na situáciu, v ktorej sa industriálna architektúra nachádza, zameraná na jeho ochranu a prezentáciu súčasnej spoločnosti a generáciám nasledujúcim. Konkrétnou potrebou je metodický prístup k riešeniu sporných otázok hodnoty a kritérií, ktorý vytvára možnosti objektívnejšieho posudzovania týchto v súčasnosti multikriteriálnych hodnotení.

Dôležitými aktérmi záchrany pamiatok sú taktiež orgány štátnej správy a samosprávy, ktoré sú na základe zákonných deklarácií (ochrana pamiatok je charakterizovaná ako verejný záujem) povinné konať v prospech pamiatkovej ochrany a umožňovať rôzne formy spolupráce. Výrazná časť pamiatkovej ochrany, spočíva v bdelosti obyvateľstva, informovaného a interesovaného v snahe o zachovanie hodnôt prostredia, čo formuje záujmové skupiny, občianske združenia či iniciatívy, aktivistické skupiny pripomienkujúce konania či priamo zachraňujúce vytipované objekty či miesta^{11 12}. V neposlednom rade je potrebná spolupráca s vedeckými a kultúrnymi organizáciami v snahe o zlepšenie súčasnej situácie na teoreticko-legislatívnej úrovni a udržanie svetového kontextu. Toto je jeden z dôvodov zamerania práce na otázky klasifikácie kultúrneho dedičstva (s ohľadom na dedičstvo industriálne).

¹⁰ *Fenoméni súčasnosti: premena funkcií*, Spolok Architektov Slovenska 1 vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku architektov Slovenska, 2005

¹¹ KASCAKOVA, Renata. *Trencinsity. Trencin si Ty* [online]. 2012 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.trencinsity.sk/sk/>

¹² Ruzomberok sme aj my. *Ruzomberok sme aj my* [online]. 1. vyd. Ruzomberok, 2012 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: https://utopia.sk/liferay/article/-/journal_content/56_INSTANCE_b8AZ/348443/2328886

3.2 PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO MESTA TRENČÍN

3.2.1 TRENČÍN – VITALIZÁCIA PRIEMYSELNÝCH ZÓN.

Hľadanie genius loci v Trenčíne je základom pre vytvorenie našej súčasnej identity. Mesto sa často odvoláva na svoju bohatú najmä stredovekú históriu, na Matúša Čáka, "pána Váhu a Tatier", Žigmunda Luxemburského, či Jána Pálfiho, po ktorých nám zostala dominanta Trenčianskeho hradu. Neskôr prišli dve svetové vojny, industrializácia, do mesta prišla železnica, elektrifikácia...¹³

Všetko to boli významné udalosti, ktoré Trenčín poznačili rovnako, ak dokonca nie viac, ako jeho "zlatá stredoveká éra". V meste sú dnes rozľahlé plochy priemyselných areálov, plochy kasární a železničné koridory, ktoré postupne strácajú význam. Tieto stavby však nemajú priznaný "historický" štatút a sú vnímané skôr ako chátrajúce objekty či bariéry v mestskej urbanistickej štruktúre. Avšak práve ich hodnota a potenciál pri formovní vízií o mestskom urbanizme je nevyčísliteľná. Poloha, často v centrálnej časti, ich predurčuje k intenzívnemu využitiu, ako komerčnému, tak kultúrno-spoločenskému, kde sa práve na historickej platforme podnecuje mestský dialóg.

3.2.2 HISTÓRIA PRIEMYSLU V TRENČÍNE

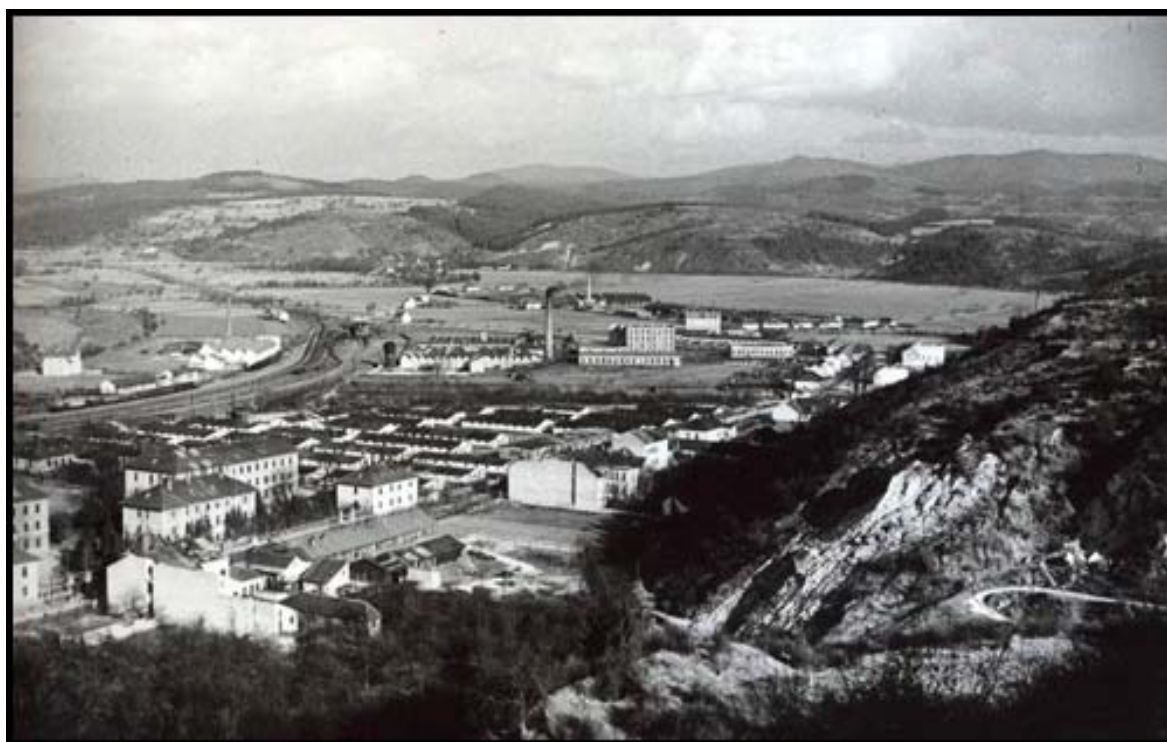
Rozdelenie Rakúsko-Uhorska na priemyselnú a agrárnu časť prinieslo množstvo problémov. Vo svojom prejave v parlamente o tom hovorí poslanec za Trenčiansku župu Váler Smialovský v roku 189¹⁴. Kritika poukazovala na nízku mieru industrializácie, a teda nedostatok pracovných príležitostí. V správe primátora z roku 1901 sa píše: „*priemysel v uplynulom roku, tak ako aj v predchádzajúcom, pokrýva iba domáce potreby*“.¹⁵

¹³ Mesto Trenčín.(online) 2009, *Oficiálne stránky mesta Trenčín -História mesta*, cit.3.5. 2009, dostupné na <www.Trencin.sk/historia>

¹⁴ Šišmiš Milan, Trenčín – Vlastivedná monografia 2,vyd. Alfa-press, Bratislava 1996, ISBN 80-05-01114-8

¹⁵ Ibid.

Napriek rozvinutej železničnej sieti, existujúcej vzhľadom k vojenskému významu mesta, nebol Trenčín vyhľadávaným miestom pre začínajúci priemysel. V roku 1906 sa bratom Tiberghheimovcom podarilo presadiť továreň na spracovanie vlny. Po úspešnom importe francúzskej technológie a skúseností z francúzskeho Tourcoingu, sa následne rozvíja jedna z najúspešnejších tovární v meste. Ešte dnes tu môžeme nájsť obyvateľov s týmto priezviskom¹⁶.

obr. 3.1 Trenčín Pod Sokolice – kasárne + industriálna zóna

V susedstve továrne sa tiež nachádzala píla na spracovanie dreva z Inoveckého masívu. Kvalita stavieb síce nepresahovala ich industriálne určenie, ale dôležitou súčasťou bola železnica spájajúca areál s považskou železničnou traťou.

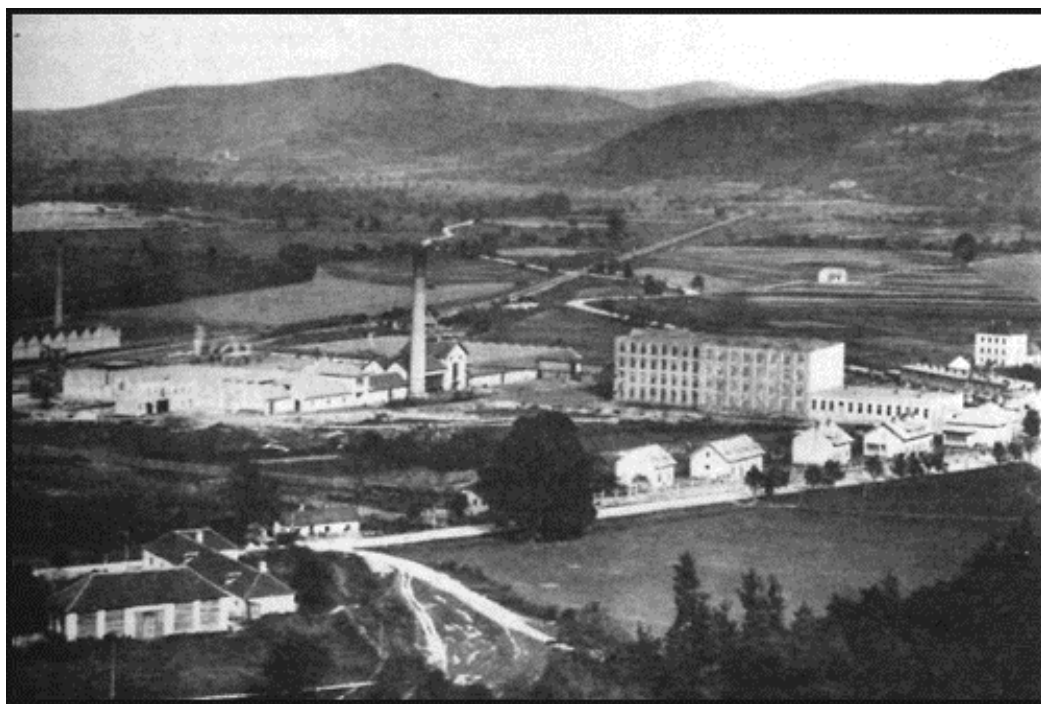
Medzi významné a dodnes dochované stavby patrí areál trenčianskych kasární, ktorý sa rozvinul práve po 2. svetovej vojne. Okrem pôvodných viacpodlažných

¹⁶ ŠČEPKO Richard. Ako do Trenčína priemysel dostali, 23.3.2010dostupné na:<http://scepko.blog.sme.sk/c/222357/Ako-do-Trencina-priemysel-dostali-Historicke-fotografie.html>

ubytovacích a administratívnych objektov tu pribudla nemocnica a ďalšia nízkopodlažná zástavba.

V mestskej časti Pod Sokolice sa tiež na začiatku 20. stor. začal vyrábať Titanit podľa patentu vynálezcu Norberta Ceipeka. Či sa podarilo pôvodný objekt zachovať, zatiaľ nevieme. V tejto časti tiež donedávna fungovala produkcia vojenskej techniky v areáli Konštrukty.

V roku 1905 začala produkcia 1. trenčianskej továrne na slivovicu a koňak. Pôvodne bola umiestnená v tesnej blízkosti centra, neskôr presunutá na druhú stranu rieky. Po začiatku 2. svetovej vojny sa areál rozrastal a dnes pod názvom Old Herold predstavuje významnú plochu v náväznosti na mestské centrum či nábrežie rieky. Areál vedľa hlavného železničného ťahu, okrem výrobných a skladovacích objektov, obsahoval ubytovacie kapacity pre zamestnancov, ako aj administratívne priestory.

Obr. 3.2 Textilná továreň Trenčín, Pod Sokolice

Obr 3.3. Liehovar Old Herold, súčasný stav

Neskôr v Trenčíne vzniká množstvo ďalších priemyselných objektov, najmä v južnej časti a v Zamarovciach, ktoré prispievajú k postupnému hospodárskemu, ale aj urbanistickému rastu mesta. Po dokončení oceľových mostov cez rieku Váh sa Trenčín začína rovnomernejšie rozrastať na oboch jej stranách.

Vďaka svojej polohe sa mesto Trenčín stalo taktiež významným strategickým bodom pre armádu. Nachádza sa tu generálny štáb a vyššie spomínané kasárne. Objektov tohto druhu bolo v meste viac, a to zvlášť v rámci centrálnej mestskej zóny. V priebehu času však boli postupne sanované a nahradené novou výstavbou mestotvorného charakteru. Okrem týchto „štandardných“ objektov pre účely armády slúžili aj skladovacie priestory na Brezine, dodnes slúžiace ako vojenský priestor, a sklady pod Skalkou, kde bol v priestoroch vytesaných hlboko v skalách sklad potravín, vojenského materiálu či leteckého paliva pre vojenské letisko na opačnej strane mesta.

3.2.3 SÚČASNÝ STAV PRIEMYSELNÉHO DEDIČSTVA V TRENČÍNE

Priemysel v Trenčíne sa dnes presunul do logisticky aj cenovo prijateľnejších okrajových zón mesta. Priestorové požiadavky sa zmenili, a tak často dochádza k uvoľňovaniu starých objektov a k výstavbe nových priemyselných hál a parkov. V súčasnosti mesto stavia ďalší priemyselný park v južnej časti v priamej náväznosti na diaľnicu, kde sa výhľadovo presúva veľká časť výrobných priestorov.

Je zrejmé, že postupom času upadne výroba v areáloch vo vnútornej mestskej štruktúre, otázkou je, ako tieto priestory využiť. Vzhľadom k tomu, že v meste nefungujú, alebo nie sú zabehnuté mechanizmy pre prácu s industriálnym dedičstvom, je len ťažko možné očakávať zachovanie týchto hodnôt pre budúce generácie. Industriálne stavby stoja mimo spektrum legislatívnej ochrany záujmu verejnosti. Ich odkaz je málo čitateľný a dnešnou spoločnosťou chápaný skôr negatívne.

Priemyselné objekty v centre mesta sa často stávajú opustenými a živelné ich obsadzujú súkromné firmy. Brownfield tak naďalej zostáva brownfieldom, no vznikajú tu problémy s krížením prevádzok, s údržbou priestorov a majetkoprávnymi vzťahmi.

V minulosti sa uskutočnilo niekoľko pokusov pre využitie industriálnych zón, kedy malo mesto snahu o ich koncepčnú vitalizáciu. Bohužiaľ väčšina týchto projektov dopadla neúspešne.¹⁷

Mesto nedávno získalo územný plán (2013) s plánovanou prestavbou železnice, ide pravdepodobne o jednu z najdôležitejších etáp mestského rozvoja. V súvislosti s presunom železnice a výstavbou nového železničného mosta sa uvoľnia významné plochy v centre mesta, cez ktoré sa mestské centrum bude môcť spojiť s riekou. Konečne by sme tak mohli hovoriť o "Trenčíne na Váhu"! Tak by sa tiež podarilo prepojiť mesto s významným biokoridorom a oživiť tak mestskú faunu a flóru.

V tomto čase tiež do mesta vstupujú významní investori a ich tlak je citelný pri presadzovaní viacerých projektov blokujúcich zdravý vývoj mestského centra či prilahlých oblastí. Toto je zrejmé z prezentovaných projektov, no taktiež v územnom

¹⁷ Napr. rekonštrukcia Old Heroldu – viď kapitola 7.3

pláne, kde viaceré schémy nahrávajú potenciálnym investorom s vidinou rýchleho zisku. Samozrejme je potrebné motivovať k investičnej výstavbe, no vždy koncepčne, s jasným prínosom pre jej okolie a mesto.

Trasa nového železničného koridoru bola nezlučiteľná so zachovaním letnej plavárne, významného dokumentu funkcionalistickej architektúry a všeobecne pozitívne vnímanou a funkčnou súčasťou mesta. Táto bola nahradená výstavbou nového objektu v rámci športovo relaxačnej zóny “na ostrove” (charakter a kvalita novostavby je samostatnou témou) pričom po jej dokončení mala byť stavba sanovaná. Napriek faktu, že celý proces výstavby železnice bol podrobne monitorovaný ako zo strany odbornej, tak laickej verejnosti, tak vtedajšia domnienka, že samotný vstupný funkcionalistický objekt bude zachovaný a neskôr konvertovaný ako ideálny prostriedok pre nadviazanie kontinuity tohto novo zastavovaného územia, bola nedávno vyvrátená kompletnou sanáciou areálu. Aj tento fakt upozorňuje na nutnú koordináciu - ako zo strany pamiatkového úradu, tak aktivistov či ostatných aktérov, nakoľko sa jedná o verejný záujem celej spoločnosti.

Po “incidente” letnej plavárne o to naliehavejšie vyvstáva otázka zachovania ďalších historických (technických) objektov v rámci mesta, a to nielen tých všeobecne rozpoznaných, ale aj tých nedefinovaných (osvetlenie futbalového štadióna, železničný most, areál Old Heroldu). Častým argumentom pre nevyhlásenie objektu za pamiatku je práve reštriktívny postoj pamiatkového úradu, ktorý je obzvlášť pri aktuálnosti blížiacej sa prestavby z procesu vyčleňovaný. Príklad letnej plavárne je však dokladom toho, že pre zachovanie všeobecných hodnôt architektúry je nutné využiť všetky dostupné prostriedky, nespoliehať na dočasne pozitívne javiacu sa situáciu a podnikať systematické kroky k záchrane objektov.

V rámci mestského urbanizmu je jestvujúci železničný most významnou devízou, spájajúcou dva brehy mesta pešou lávkou, ktorá je spoločne s koridorom obojstrannej hrádze kostrou pešieho pohybu. Po dokončení nového železničného mosta sa má jestvujúca konštrukcia, konvertovať na kolonádový most.¹⁸ Táto ambícia však nemá

¹⁸ Vid' územný plán mesta Trenčín z roku 2013

jednohlasnú podporu, pričom sa objavujú ambície most sprejazdniť pre automobilovú dopravu či dokonca obavy z jeho odstránenia, nakoľko jeho plavebná výška nevyhovuje dlhodobu plánovanému plavebnému koridoru na trase Komárno – Žilina. Osud mosta je preto otázny a je na zváženie, či by práve štatút industriálnej pamiatky nepomohol tejto či podobným stavbám integrácii v meste, k využitiu ich plného potenciálu.

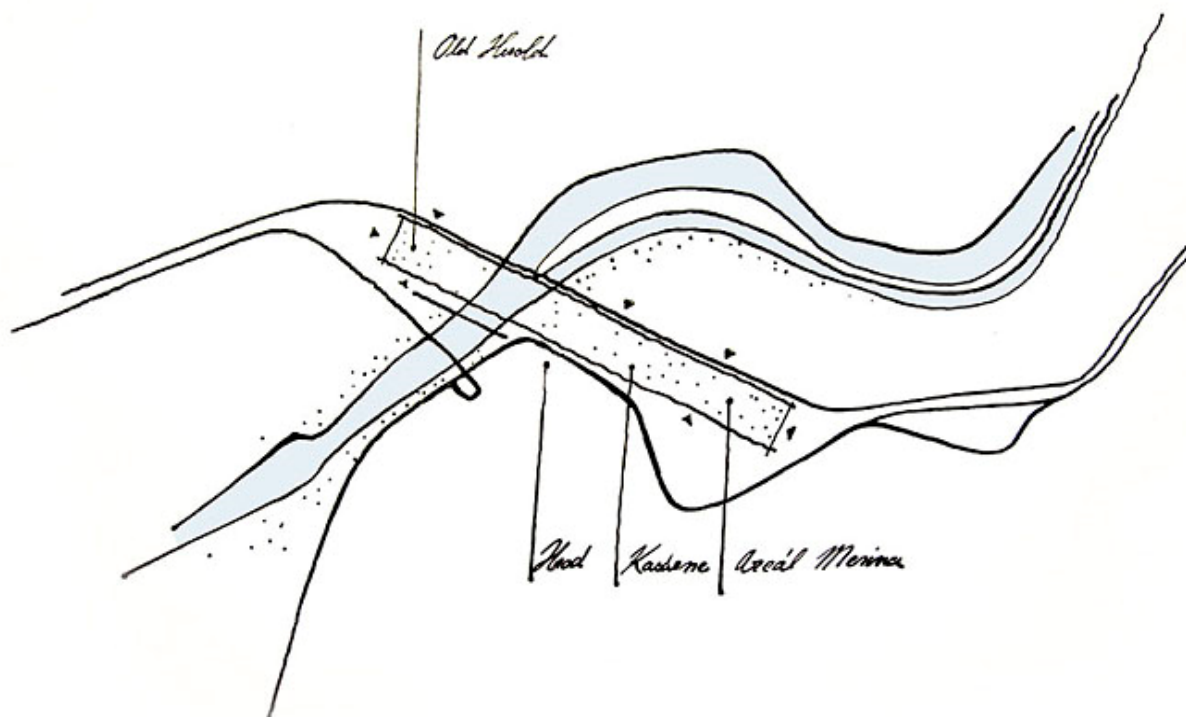
3.2.4 VÍZIE A PROJEKTY

Je pozoruhodné, ako v poslednej dobe v meste narastá občianska iniciatíva. Diskutujú sa projekty, do mesta prichádzajú architekti predkladať a konzultovať nové vízie. Mesto má vypracovaný projekt kultúrneho rozvoja¹⁹, ktorý by sa mal preniesť do tvorby územného plánu. Napriek tomu sa zdá, že súčasné prostredie si vyžaduje odlišný prístup. V spojení s centrálnou riadeným systémom je nutné do mesta vstupovať aj v menšej mierke, vytvárať projekty pre skvalitnenie každodenného života.

Diskusia v Trenčíne dnes hľadá odpovede na otázky individuality a autenticity mestského priestoru. Bližšie skúmanie problémov a príčin, prečo k novému využitiu objektov zatiaľ nedošlo, takmer vždy končí na poli investičných problémov, politickej loby či absencii konkrétneho životaschopného zámeru.

Uvoľnené plochy v centre sú príležitosťou pre úplne novú koncepciu jeho vnútorného usporiadania. Nakoniec takýchto plôch bude mať mesto viac, a to vo vzájomnej návaznosti. Napríklad územia stagnujúceho priemyslu, nevyužívané plochy pri stanici, kasárne, ktoré by svoju funkciu plnili rovnako dobre aj mimo mestského centra, izolované plochy mestskej zelene, a tiež uzlové body, ktoré umožňujú ich vzájomné prepojenie.

¹⁹ KAŠČÁKOVÁ, Renáta. Trenčín: Kandidát na Európske hlavné mesto kultúry 2013

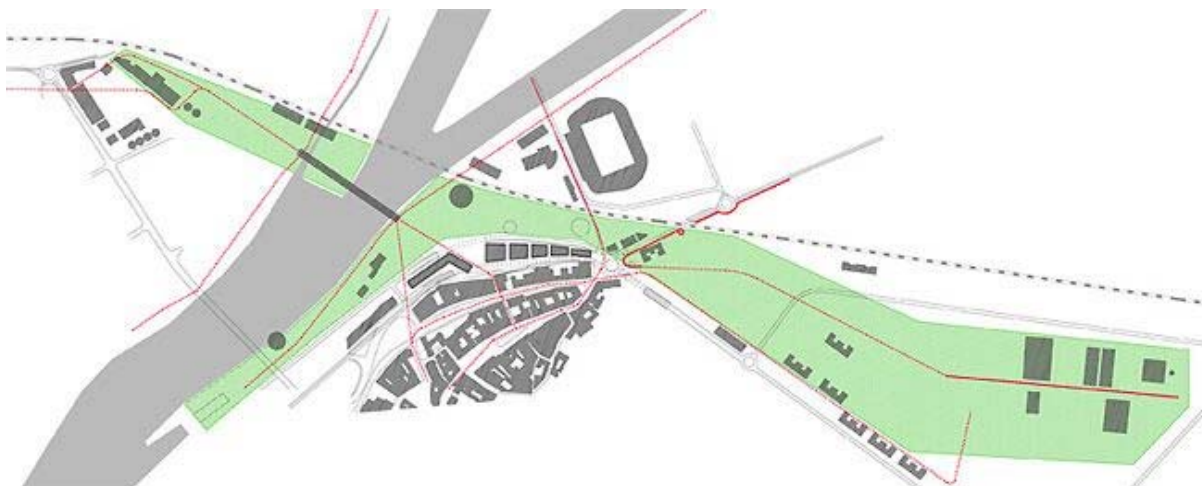
Obr. 3.4 náväzné plochy brownfieldov v meste

Nový trenčiansky „diameter“ tak začína v priestoroch upadajúcich priemyselných zón Merina, pohlcuje vojenský areál, začleňuje hlavný mestský park, oživuje nábrežie, „kolonádovým“ mostom prechádza na náprotivnú stranu a spája mesto s novým mestským centrom v časti „Zamarovce“ až po objekty liehovaru Old Herold, čím prepája obidva brehy do jedného celku.

Širší urbanistický pohľad umožňuje riešenie viacerých problémov, ako je dopravná situácia, kvalitná občianska vybavenosť, šport, kvalita a dostupnosť bývania, posilnenie spoločenského a kultúrneho potenciálu mesta, ako aj nová identita mesta. Cieľom nie je budovanie nových štvrtí v snahe o „moderné“ mesto, no skôr sprístupnenie a zhodnotenie súčasných mestských častí, ich vhodným doplnením a vzájomným previazaním do jedného kompaktného organizmu.

Námestia a pešie zóny, parky a korzá sú kostrou verejného mestského priestoru, kde automobilová doprava plní obslužnú funkciu.

Princíp záhradného mesta je jednou z mnohých tém, ktoré by mohli ideovo naplniť tento priestor. Mesto, koncipované na ose zeleného pásu, sústredujúceho spoločenský, kultúrny a športový život, ako tranzitná zóna pre odľahlejšie mestské časti, tvorený širokým spektrom mestotvorných funkcií vytvárajúcich genius loci.

Obr. 3.5 koncept mestského „diametru“

Snahou je taktiež umocnenie jednej z hlavných charakteristík mesta – rieky Váh a jej prepojenie s mestom v celej jeho hĺbke.

Hlavnou otázkou v najbližšej dobe je koncepcia dopravy v centre, a to najmä ulíc Hasičská a Štefánikova, ktoré determinujú možnosti riešenia. Je potrebné prihliadať nielen na kapacitné požiadavky dopravných uzlov, no tiež na kvalitu verejného mestského priestoru, ktorého je v Trenčíne ako šafranu.

V nedávnej dobe bola na základe študentských prác²⁰ mestu poskytnutá vízia na oživenie liehovaru Old Herold, ktorý v meste zaberá nemalé plochy s potenciálom vzniku nového mestského centra. Prezentované projekty boli podkladom pre doplnenie konceptu územného plánu so špecifikáciou priestoru ako občianskej vybavenosti.

²⁰ Vid' kapitola 3.3.2

Areál kasární bol pripravený na prevod do správy mesta, kedy armáda uznala neadekvátnosť využitia priestoru. Proces bohužiaľ stroskotal na politickej loby a zmene ministra obrany, ako aj vládneho kabinetu. Kasárne zostali v centre a mesto čaká na ďalšiu príležitosť.

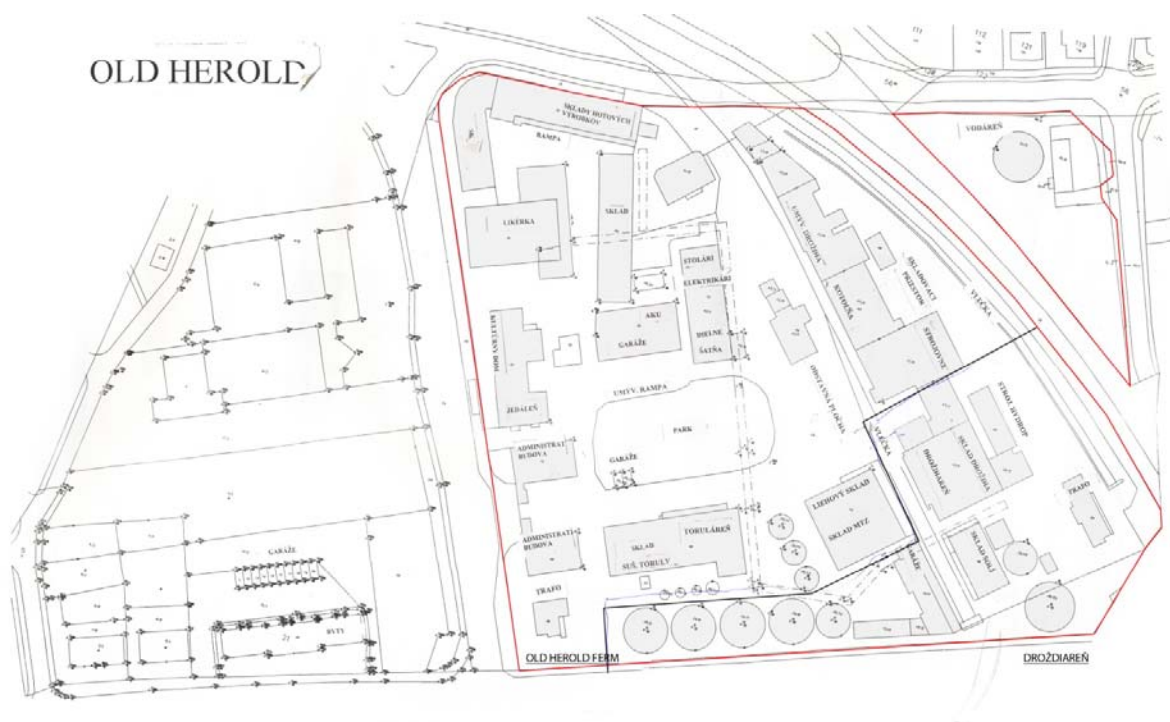
Aktuálnym problémom je riešenie nábrežia, ktoré sa bude redefinovať presunom železničnej trate. Územia, ktoré sa tak dostanú do priameho kontaktu s riekou bude nutné novo definovať. Hľadanie ideovej náplne tohto priestoru sa stalo diskutovanou témou vo vedení mesta. Téma revitalizácie industriálneho areálu a vytvorenia historickej kontinuity s budúcim nábrežím by bola vítanou zmenou v stratégiách plánovania mestského priestoru.

3.3 PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO OLD HEROLD

3.3.1 OLD HEROLD – SÚČASNÝ STAV

Formulácia nového územného plánu a proces pripomienkovania jeho konceptov viedol k zamysleniu sa nad potenciálom brownfieldov v Trenčíne, a to v priamej náväznosti na mestské centrum. Takýchto priestorov je viac, otázkou bola práve ich klasifikácia a snaha o vytipovanie kandidátov vhodných pre záchranu.

Nutné je pritom spomenúť, že ani jeden zo zvažovaných objektov nebol chránený či vedený v evidencii krajského pamiatkového úradu či mesta. Pritom je zrejmé, že objekty v rámci areálu Old Heroldu a teleso železničného mosta sú dokladmi industrializácie tejto oblasti s výrazným dopadom na charakter mesta, jeho priestorové náväznosti či funkčné členenie, rovnako ako aj výraznými dominantami v obraze a panoráme mesta.

Obr. 3.6 Situačný výkres areálu OH v Trenčíne – súčasný stav

Na základe prieskumu areálu Old Herold a štúdia projektovej dokumentácie sa dá tvrdiť, že napriek kontinuálnej produkcii sú dve tretiny objektov nevyužívané. Pritom sa jedná práve o hlavné stavebné objemy s potenciálom hodnôt historických, spoločenských, urbanistických a pod. Najviac je súčasná prevádzka limitovaná polohou v centre mesta, čo má za následok komplikácie s expedíciou tovaru. Predpoklad presunutia výroby mimo širšie mestské centrum je preto v blízkej budúcnosti veľmi pravdepodobný. O tom svedčí aj narastajúci záujem developerov o túto oblasť.

Okrem pamiatkových hodnôt je lokalita vo výbornej náväznosti na okolitú mestskú štruktúru, a v budúcnosti bude mať prostredníctvom kolonádového mosta priamu náväznosť na historické centrum. Stavebne sa jedná o etážové budovy, avšak výrazne poznačené potrebami výroby, a to najmä v interiéri. Časté perforácie podlaží či mohutné stavebné zázemie pre technológiu budú vyžadovať špecifický prístup, no taktiež sú potenciálom pre autentické architektonické riešenie.

3.3.2 SEMESTRÁLNE PRÁCE UN6 - OLD HEROLD

Nové trasovanie železnice, ktoré si vyžiada výstavbu ďalšieho železničného mosta, otvára otázku využitia starého mostného telesa. V rámci vízií mesto oslovilo fakultu architektúry STU v Bratislave, ktorá sa v tejto súvislosti zaoberala témou pešieho (promenádného) mosta. Projekty boli prezentované verejnosti a v zainteresovaných kruhoch zanechali ideu jedného z jeho možných využití. Nasledujúca diskusia však postupne priniesla otázky riešenia dopravy v meste, pričom počítala s využitím mosta ako ďalšieho dopravného prepojenia oboch brehov rieky (čo je súčasný stav územného plánu mesta). Riešené boli aj problémy so splavnosťou Váhu ako európskeho dopravného koridoru, ktoré by si vyžiadali úpravu mosta, prípadne jeho odstránenie.

Preto bola podstatnou súčasťou študentských prác ich orientácia na prax s reálnym presahom mimo akademické prostredie. Nešlo len o zviditeľnenie samotného areálu a poukázanie na jeho priestorový potenciál v rámci mesta. Semestrálne zadanie preto vychádzalo z dialógu s mestom a správcami samotných objektov. Študenti tak mali možnosť reagovať na “priame zadanie investora” či predstaviť víziu budúceho využitia Old Heroldu. Funkčná náplň projektov bola výsledkom analýz potrieb mesta spoločne so snahou o vytvorenie identity mesta, jeho nového obrazu (priestorového aj funkčného), k čomu sa nám zdal byť nevyužitý priemyselný areál v jeho centre ideálnou príležitosťou.

Študenti stanovili spoločný generel areálu a následne riešili samostatné objekty ako súčasti celku. Overil sa tak potenciál stavebného fondu aj možnosť dostavby ďalších pomerne výrazných objemov, ktoré by stáli na strane investičnej rentability revitalizácie celého areálu. Dôležitou súčasťou riešenia bola polyfunkčná zóna medzi areálom Old Heroldu a riekou Váh, ktorá je v súčasnosti bariérou priameho kontaktu Areálu s hlavnými pešími trasami. Zapojenie areálu do štruktúry mesta, jeho previazanie s najbližšími uzlovými bodmi (lokálnymi centrami) bolo taktiež súčasťou zadania.

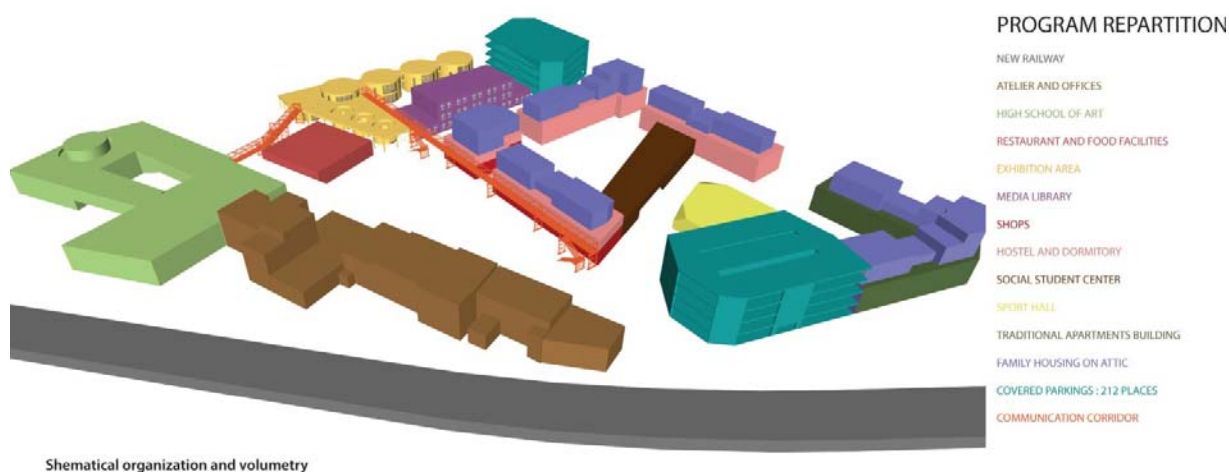
Na projekte sa podieľali 5 študenti VUT Brno a 3 študenti projektu Erasmus z Ecolé d'architecture de Nancy. Spoločný generel domácich študentov bol tak doplnený

tromi ďalšími variantmi, čo dokumentovalo pomerne pestrú škálu variantného využitia areálu. Jednotlivé projekty overovali praktickú aplikáciu zvoleného programu do vytypovaných stavebných objemov, pričom sa prioritne zamerali na stavebné a historicky hodnotné objekty, ktoré by v budúcnosti mohli tvoriť kostru celého areálu.

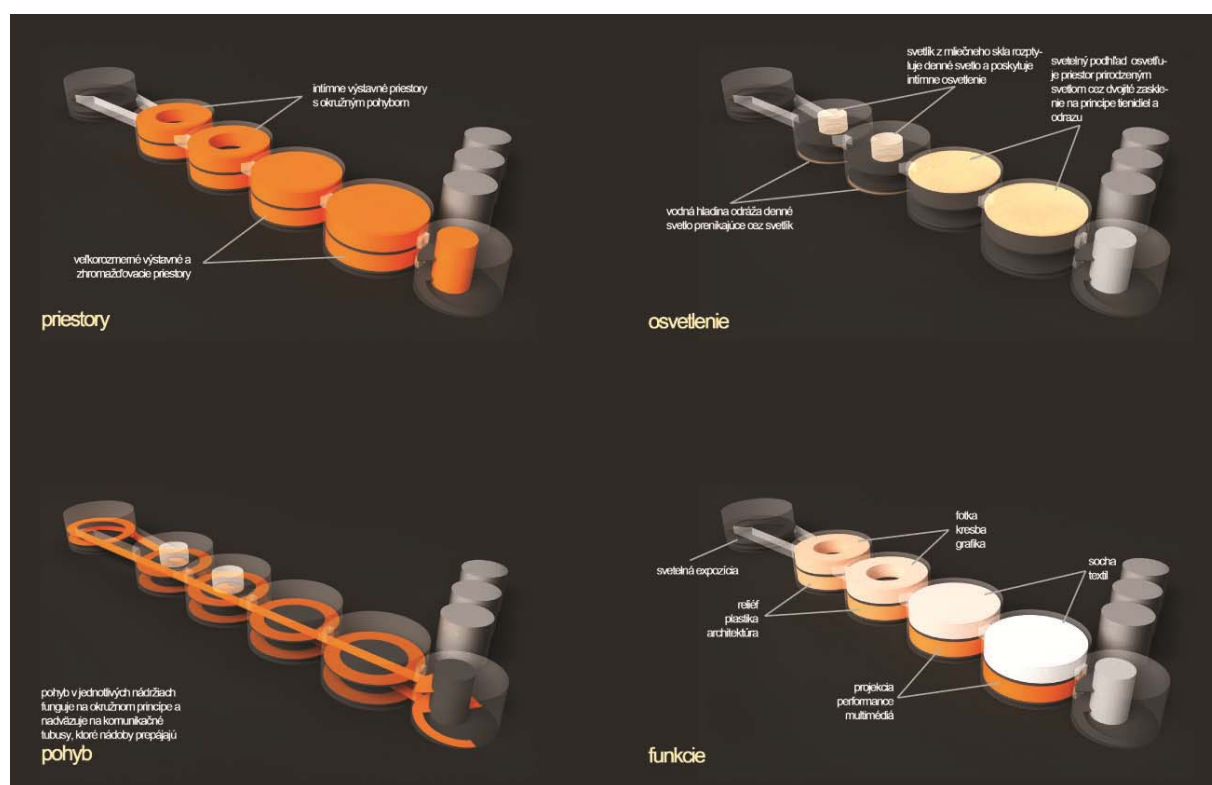
Funkčná náplň zahŕňala prevažne priestory pre vzdelávanie (stredné a vysokoškolské) doplnené priestormi pre začínajúcich podnikateľov. Taktiež výstavné a prezentačné priestory, knižnica, divadlo (multifunkčná sála), galérie v rôznych polohách. Uvažovalo sa tiež s možnosťou situovania obchodného domu Aupark, ktorý by sa stal katalyzátorom premeny a zároveň by prispel k snahe o prenesenie časti centra na pravý breh rieky.

Obr. 3.7 semestrálna práca, UN6: Old Herold, autor: Axel Martineau

Obr. 3.8 semestrálna práca, UN6: Old Herold, autor: Yannick Bodein

Obr. 3.9 semestrálna práca, UN6: Old Herold ART CENTERR+ART GALLERY, autiri: Ivana Valeková, Ivana Linderová

Výstupy boli predstavené mestu a verejnosti v rámci prezentácie a následnej výstavy študentských prác v priestoroch útvaru hlavného architekta. Bohužiaľ sa

nepodarilo získať spätnú väzbu od majiteľa pozemkov. Napriek tomu však mesto, snád aj pod vplyvom študentských prác, vyčlenilo v rámci územného plánu časť areálu pre polyfunkčné využitie a tak upozornilo na potenciál tejto lokality. Hlavné objekty však stále zostávajú na okraji záujmu, či už mesta, súčasného vlastníka alebo pamiatkového úradu.

Táto skutočnosť je demonštrovaná nedávnou sanáciou obytného funkcionalistického objektu, ktorý bol jedným z hlavných dokumentov prezentujúcich pôvodnú filozofiu liehovaru so snahou o poskytnutie kompletného servisu pre svojich zamestnancov. Podobne ako v Baťových závodoch aj Old Herold snažil vytvoriť kompletne zázemie zahrňajúce zdravotnú starostlivosť, sociálne benefity a pod. Tento aspekt bol jeho výraznou a hodnotnou charakteristikou a jeho ignorancia výrazne oslabuje jeho celkovú hodnotu. Je možné predpokladať že sanácia sa odohrala na základe neuvedomelého postupu zo strany vlastníka, kedy verejný či štátny záujem nemal priestor ani čas na ochranu či aspoň diskusiu predmetných hodnôt.

3.4 POTENCIÁL MESTA TRENČÍN

3.4.1 Trenčín - mesto na rieke

Centrum mesta Trenčín, limitované z jednej strany masívom hradnej skaly a z druhej korytom rieky Váh, sa v priebehu minulého storočia stalo neprehľadnou spleťou komunikácií, objektov, zelene a nevyužitých priestorov. Dopravné koridory, prechádzajúce týmto územím, znemožňujú jeho intenzívnejšie využívanie a zatieňujú jeho potenciál v očiach obyvateľov či návštevníkov mesta. V dohľadnej budúcnosti do územia výrazne zasiahnu zmeny spojené s prestavbou železničného koridoru (výstavba ďalšieho mosta, preloženie trate...). Mesto taktiež rieši otázku dopravy, ktorá v tomto území výrazne limituje jeho rozvoj. Doposiaľ spracované štúdie²¹ však reflektujú skôr prioritu automobilovej dopravy ako trend spred 70. rokov a spôsobujú tak výrazné obmedzenia v pešej priestupnosti mestského centra.

²¹ Generel dopravy v rámci ÚPN TN

Jedná sa pritom o dôležitý priestor pre budúcnosť centrálnej mestskej zóny, ako aj identity mesta ako takého, keďže je priamou spojnicou centra s riekou Váh. Jeho vedenie preto pripravuje zadanie pre medzinárodnú architektonicko-urbanistickú súťaž, ktorej výsledky by mali pomôcť pri definovaní špeciálneho regulatívu územia.

3.4.2 INICIATÍVA TST

V spolupráci s mestom sa sformovala odborná skupina zastrešujúca celý proces pod názvom „TRENČÍN si TY“. Jej členmi sú odborníci z oblasti architektúry a urbanizmu, ako aj pracovníci z oblasti kultúry či mestskí aktivisti, (Dipl. Ing. Peter Gero – garant, Ing. arch. Martin Beďatš - hl. architekt mesta, Mgr. Renata Kaščáková a ďalší) V spolupráci s prizvanými odborníkmi pozýva externistov a obyvateľov mesta k odborným diskusiám, zaoberajúcim sa urbanizmom CMZ. Odborné diskusie sa zameriavajú na vybrané okruhy tém, ktoré sa javia pre budúci urbanisticko-spoločenský vývoj sídla ako kľúčové. Pre porovnanie boli diskutované témy ako doprava, ekológia, pamiatky či ekonómia, ktoré boli nastavené tak, aby generovali skôr momenty konfliktu záujmov, ako zhodu a porozumenie v snahe o hľadanie priorít. Takto boli konfrontované stanoviská pamiatkového úradu s urbánnou ekonomikou a udržateľnosťou CMZ. Výsledkom konfrontácie však nebolo priklonenie sa na jednu či druhú stranu, no išlo skôr označenie a pomenovanie stretu „trecích plôch“, ktoré bude treba v budúcnosti riešiť vo vzájomnej súvislosti. Vedenie mesta tým prejavuje transparentnosť a snahu o riešenie súčasnej situácie, ktorá sa často javí ako nemenné status quo.

Zároveň v snahe definovať verejný záujem organizuje akcie s cieľom získať a spracovať podnety verejnosti a zapracovať ich do podkladov pre medzinárodnú urbanistickú súťaž plánovanú na rok 2014. Paralelne s tým proces katalyzuje aktívne zapájanie sa občanov do života mesta. Občianska participácia a jej široké pole pôsobnosti však neraz naráža na neinformovanosť či všeobecný nezáujem verejnosti. Táto apatia k životnému prostrediu²² je však jedným z najväčších ohrození a základným

²²V zmysle životného priestoru – urbánneho aj neurbánneho prostredia

determinantom jeho kvality v demokratickej spoločnosti. Táto téma práve úzko súvisí aj s ochranou nášho kultúrneho (industriálneho) dedičstva.

3.4.3 ŠTUDENTSKÝ WORKSHOP, TRENČÍN – „MESTO NA RIEKE“

V rámci príprav a zberu podnetov od odbornej a laickej verejnosti, v spolupráci s fakultami vysokých škôl (Fakulta architektúry STU Bratislava, Fakulta architektúry VUT Brno, Filozofická fakulta UKF Nitra), mesto spoločne s iniciatívou TRENČÍN si Ty zorganizovalo študentský workshop zaoberajúci sa témou nábrežia a mestského centra, identity a budúcnosti mesta.

Workshop s mottom „*Trenčín - mesto na rieke*“ sa konal 25 - 28.9. v priestoroch Trenčianskej synagógy pod vedením pedagógov zúčastnených fakúlt (Ing. arch. Tomáš Hanáček, Ing. Milota Sidorová, Ing. arch. Radovan Zelik, Ing. arch. Ľubica Vitková) ako aj garanta, zástupcov a reprezentantov mesta .

V rámci štyroch dní sa študenti intenzívne zoznamovali s mestom, jeho doterajším vývojom, územným plánom a aktuálnymi problémami. Predstavené boli aj referenčné príklady úspešnej vitalizácie nábreží či riešenia vnútromestských problémov, ako napr. doprava či funkčná náplň CMZ, konkrétne príklady z Hamburgu dokumentované Dipl. Ing. Petrom Gerom či koncepčné prístupy súčasnej teórie urbanizmu (Ing. arch. Zora Paulíniová). „*Najdôležitejšou mierkou zo všetkých je ľudská mierka, mierka vo výške ľudského oka, mesto pre ľudí, mesto v mierke 5 kilometrov za hodinu*“²³

Modernizácii železničnej trate, ktorá sa dotkne mestského centra a môže výrazne ovplyvniť jeho budúci rozvoj, bol venovaný špeciálny priestor, kde sa preveroval dopad navrhovanej stavby a jeho možné alternácie. Aj keď bol workshop prístupný verejnosti, nezískal si veľa jej pozornosti. Napriek tomu sa dialóg odohrával,

²³ GEHL, Jan (1987) *Life Between Buildings: Using Public Space*, preklad Jo Koch, Van Nostrand Reinhold, New York

ako v priestoroch synagógy, tak v uliciach mesta. Bolo pozoruhodné sledovať, ako tiché mestské centrum ožíva a mení sa na inkubátor pulzujúci životom do neskorých večerných hodín. To bol priamy výstup pre mesto, dôkaz, že sa mestské centrum oživiť dá, že je jednou z najväčších hodnôt, ktoré môže Trenčín Trenčanom ponúknuť. Sú len potrební ľudia, ktorí túto ponuku naplnia.

Obr. 3.10 workshop v trenčianskej synagóge, foto: archív autora

3.4.4 PREZENTÁCIA ŠTUDENTSKÝCH PRÁČ

Študentské práce boli prezentované verejnosti v polovici Januára 2013. Generovanie nápadov touto formou vizualizovalo potenciál miesta občanom, ako aj odhalilo niektoré skryté aspekty územia (nové prepojenie či priestorové väzby, rôznu mieru zástavby a zastavanosti pri odlišných konceptoch...). Práce tiež poukazujú na potenciál územia liehovaru Old Herold²⁴, ktorý zaberá nemalé územie v centrálnej

²⁴Liehovar Old Herold bol v minulosti predmetom prác semestrálnych študentov UN6 a ako pilotný projekt spolupráce FA VUT a mesta Trenčín.

polohe na pravom brehu rieky. Navyše je priamo spojený s centrom, telesom železničného mosta, ktorý by sa mal po prekládke trate stať dôležitou pešou (cyklistickou) spojniciou medzi oboma brehmi. Je jedným z mála území na pravom brehu rieky, kde by sa dalo uvažovať s významnou koncentráciou mestských funkcií.

Obr. 10 Prezentácia študentských prác – Artkino Metro Trenčín, foto: archív autora

Takýchto ťažiskových priestorov je niekoľko na oboch brehoch, a ich spoločným vyvážením by sa mohol vytvoriť nový charakter Trenčína ako mesta na rieke.

Od začiatku roku 2013 sa pracovná skupina transformuje na poradnú radu primátora, nakoľko je priama podpora a spolupráca s mestom nevyhnutnou súčasťou procesu. Samozrejme prioritou je zachovanie jeho transparentnosti so snahou o vzájomnú dôveru medzi obyvateľmi mesta, radou a vedením. S týmto cieľom sú pripravované aj ďalšie akcie na rok 2013, zamerané na jednotlivé problémy mesta, ako aj na hľadanie budúcej náplne nábrežia a CMZ, čo by malo byť podkladom pre blížiacu

sa urbanisticko-architektonickú súťaž. V súvislosti s témou ochrany pamiatkového dedičstva bolo opätovne poukázané na urbanisticko-architektonický potenciál Old Heroldu, ako pandanta súčasného mestského centra na pravom brehu rieky. To potvrdil najmä priamy záujem študentov o túto lokalitu, v rámci ich snahy prenesenia života mesta k brehom rieky.

4 ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI – WORKSHOPY A PROGRAMY

Spolupráca na viacerých projektoch fakulty zameraných práve na oblasť industriálneho dedičstva bola ideálnym priestorom pre overenie teoretických princípov v projekčnej praxi. Práve zahraničné príklady ideálne ilustrujú ideovú diferenciáciu, niekedy až názorovú polarizáciu v oblasti záchrany a prípadného nového využitia industriálneho kultúrneho dedičstva. Pritom nejde o čisto legislatívny deficit, z ktorého plynie časté nedorozumenie aktérov. Problematika je v tomto smere podstatne širšia a zahŕňa komplexné zmýšľanie celej spoločnosti (v našom kontexte ide o snahu obísť predpisy alebo odporúčenia, či riadiť sa nimi do nevyhnutne nutnej miery). Tento postoj samozrejme vedie k aditívnej forme limitujúcich predpisov, ktoré v konečnom dôsledku smerujú stavbu k „šedému priemeru“, no často sa takto stráca charakter a identita, o ktoré pri záchrane ide v prvom rade.

4.1 TOMIOKA SILK MILL, JAPONSKO

Projekt záchrany továrne na výrobu hodvábu Tomioka Silk Mill v Japonsku je modelovým prístupom k záchrane industriálneho dedičstva. Municipality je striktne zameraná na dosiahnutie labelu UNESCO²⁵, s ktorým je spojený predpokladaný nárast turistického ruchu a teda vitalizácia regiónu, mierne stagnujúceho práve od ukončenia výroby v roku 1987. Práve precízny prístup celej spoločnosti vedie v tomto prípade k cieľavedomému, kontinuálnemu, hierarchicky riadenému procesu, v ktorom je zapísanie pamiatky na list UNESCO prvoradou prioritou.

Import francúzskeho výrobného a stavebného know-how počas vlády dynastie Meiji, stojacej za otvorením a sprístupnením japonského trhu západnému svetu, stál za zrodom výnimočného príkladu textilnej továrne²⁶, ktorý sa až do súčasnosti dochoval so

²⁵ Tomioka Sil Mill. Tomioka silk Mill [online]. 2010 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.tomioka-silk.jp/hp/en/index.html>

²⁶ Súčasná politika UNESCO sa snaží na zápis vyberať industriálne pamiatky pokrývajúce čo najširšie spektrum priemyselných odvetví, pričom textilný priemysel je naopak jedným z doteraz najzastúpenejších (konferencia UNESCO 2011, TICCIH). Snaha o

sieťou „related sites“ tvoriacimi vzájomne jeden funkčný celok v širokom krajinnom rámci. Tomioka Silk Mill svoju kandidatúru obhajuje práve naplnením niekoľkých hlavných kritérií UNESCO, ktoré ju oprávňujú k zápisu. Práve tejto časti by som sa rád hlbšie venoval v ďalšom rozpracovaní dizertačnej práce.

Obr. 4.1 štúdia konverzie objektu „Drying Area“ v rámci areálu Tomioka Silk Mill

Na základe nasledujúcich argumentov Tomioka Silk Mill napĺňa kritériá UNESCO pre zápis na zoznam svetového dedičstva.²⁷:

Paragraf 77 výkonných stanov, kritérium (ii)

“Nominované objekty musia poukazovať na dôležitú spoločenskú výmenu hodnôt, v určitom časovom rozsahu alebo v rámci niektorej svetovej kultúrnej oblasti, vo vývoji architektúry alebo technológie, monumentálneho umenia, urbanizmu alebo navrhovania krajiny.”

(ii) Tomioka Silk Mill a jej náväzné prevádzky najlepšie ilustrujú komerčnú a technologickú výmenu, ktorá prebiehala medzi Japonskom a ostatným svetom v spojení so surovým hodváhom od polovice 19. do konca 20. storočia.

zapísanie Tomioka Silk Mill však vychádza z autentických okolností jej vzniku a procesu výroby rovnako, ako zo snahy o rovnomerné regionálne zastúpenie pamiatok vo svete.

²⁷ Nominačná správa Tomioka Silk Mill, 2012

Tomioka Silk Mill bola vybudovaná v Japonsku za účelom masovej produkcie surového hodvábu vysokej kvality zavedením modernej západnej technológie. Tieto technologické zmeny sa týkali nielen spriadania hodvábu, no taktiež chovu priadky morušovej. Táto skupina objektov bola v tomto zmysle platformou pre uskutočňovanie technologického pokroku vedúcemu k masovej produkcii surového hodvábu. S príchodom 20. storočia boli tieto zdokonalené technológie z Japonska rozšírené do celého sveta, kde naďalej podporujú výrobu surového hodvábu. Táto dôležitá výmena podnietila masovú výrobu hodvábu ako vysoko kvalitného materiálu a priniesla celému svetu novú spotrebiteľskú kultúru, v ktorej sa hodváb stal úžitkovým tovarom pre širokú verejnosť. Preto tieto charakteristiky definujú historický počiatok masovej výroby surového hodvábu a popularizáciu hodvábu ako takého.

Paragraf 77 výkonných stanov, kritérium (iv)

(iv) Nominované objekty majú predstavovať výnimočný typologický príklad architektonického alebo technologického celku alebo krajiny dokumentujúcej dôležitú/é etapu/y v ľudskej histórii.

“Masová výroba surového hodvábu” od polovice 19. do konca 20. storočia je dôležitou etapou v histórii a vývoji hodvábného priemyslu.

Tomioka Silk Mill je kompletnou skupinou zariadení dokumentujúcich každú fázu vývoja od spriadacích parných strojov po ich zefektívnenie a automatizáciu...Náväzné prevádzky zohrali dôležitú úlohu pri technologických inováciách pestovania priadky morušovej v snahe o dostatočnú produkciu pre zásobovanie továrne. Rezidencia rodiny Tajima reprezentuje pokrokovú špecifickú konštrukciu pre pestovanie priadky morušovej, zameriavajúcej sa na ventiláciu. Takayama-sha dokumentuje vznik štandardnej metódy pestovania priadky morušovej, zatiaľ čo Arafune Fu-ketsu poukazuje na technológiu skladovania zámotkov. Najmä však jednotlivé časti Tomioka Silk Mill a náväzné prevádzky fungovali vo vzájomnej súčinnosti v snahe o zdokonalenie pestovania priadky morušovej.

Masová produkcia surového hodvábu sa dá realizovať len vďaka týmto technologickým inováciám. Tomioka Silk Mill a náväzné prevádzky sú živým modelom technologického zariadenia...

Toto sú dôvody, prečo Tomioka Silk Mill a náväzné prevádzky predstavujú výnimočné technologické dokumenty dôležitých etáp v ľudskej histórii, v ktorej technologické inovácie v spriadaní hodvábu a pestovaní priadky morušovej vytvorili systém pre masovú produkciu surového hodvábu.

4.2 TRACES OF RENASSAINCE

Fondazione del Bianco každoročne organizuje workshop, zameraný na dokumentáciu a hodnotenie historických objektov Florencie. Práve kontext miesta a náväznosti objektov komunikujúcich živý príbeh mesta tvoria jeho špecifický charakter či „genius loci“. Porozumenie týmto väzbám, ako aj ich architektonickému stvárneniu bolo náplňou týždenného pobytu, orientovaného taktiež na predstavenie pamiatkových prístupov v účastníckych krajinách. Workshop zameraný predovšetkým na dokumentáciu pamiatkového fondu (väčšina objektov je už odborne zmapovaných) študentmi architektúry mal za cieľ propagáciu kultúrneho dedičstva a pochopenie jeho vnútornej logiky dnešnou spoločnosťou, čo je s odstupom cca 500 rokov úloha vyžadujúca si podrobnejšie zaoberanie sa konkrétnou stavbou.

Pri prezentácii industriálneho dedičstva je vhodné použiť práve takýto princíp, ktorého forma často podlieha výrobnému procesu a bez jeho pochopenia nie je možné adekvátne oceniť jeho kvality. Platforma workshopu „Traces of renassaice“ („Stopy Renesancie“) preto môže slúžiť ako príklad jednej z možných foriem prezentácie a popularizácie industriálneho dedičstva.

4.3 MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE, INTENSIVE COURSE, MACAO, PORTUGALSKO 2009

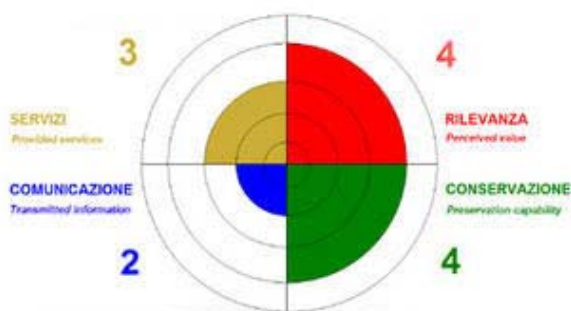
Kritéria hodnotenia boli predmetom intenzívneho kurzu v Macao (Portugalsko) organizovaného Múzeom prehistorického umenia Rockart. V rámci cyklu prednášok tu bola rozoberaná práve otázka rôznych druhov pamiatkových hodnôt, užívania kultúrneho dedičstva a jeho manažmentu. Medzinárodné tímy predstavili práve lokálne tendencie, pričom boli zreteľné práve rozdiely medzi jednotlivými prístupmi (Latinská Amerika v porovnaní s Európou – konzervácia verzus prezentácia). Jedným z hlavných prezentovaných konceptov bol práve hodnotiaci systém HERITY, zaoberajúci sa alternatívnymi kritériami odrážajúcimi potreby návštevníkov prinajmenšom v rovnakej miere ako samotnú hodnotu pamiatky (či stavebného fondu).

5 RÔZNE DRUHY HODNOTIACICH SYSTÉMOV

5.1 KRITÉRIA HERITY

Kritériá Herity (globálny hodnotiaci systém HGES) vychádzajú z uhlu pohľadu návštevníka pamiatky. Snahou je objektívne zhodnotenie jej hodnoty a manažmentu, čo odráža reálny vnem návštevníka (užívateľa). Na rozdiel od všeobecne platných kritérií UNESCO, zaoberajúcich sa “hodnotou pamiatky ako takej”, HERITY prihliada taktiež na ďalšie charakteristiky.

Vzájomne sa tu porovnáva relevantnosť, zachovalosť, komunikatívnosť a poskytované služby. Výsledný obraz “The Target” / “Ciel” je jednoducho čitateľným vizuálnym logom, informujúcim návštevníka o pomere a úrovni jednotlivých kritérií. *(Podrobnejší popis fungovania systému je uvedený v rámci príloh - vid' príloha 12.1 prezentačný materiál HERITY).* Otázkou však zostáva, čo v prípade, ak pamiatka (jej nová funkcia) nie je primárne určená pre návštevníkov (pamiatky v súkromnom vlastníctve, pre súkromné, výrobné či iné účely)?

Obr. 5.1 Target HERITY

5.2 HODNOTIACA METODIKA BRNO – VIEDEŇ, 45 – 79

Pre potreby pamiatkovej ochrany objektov postavených v rozmedzí rokov 1945–1979 bolo potrebné stanovenie adekvátnych kritérií, reflektujúcich ich rôznorodý

charakter. Na modelových príkladoch dvoch miest (Brno a Viedeň) vytvorili odborné tímy metodiku hodnotenia stavebného fondu²⁸. Táto, aj keď sa vyjadruje k parciálnej časti stavebného fondu, je založená na multikriteriálnom princípe hodnotenia jednotlivých aspektov stavieb a ich vzájomného usporiadania s cieľom definovania verejného záujmu, teda ktoré objekty vlastne chrániť a ktorým smerom upriamiť potenciál pamiatkovej ochrany.

Modelovosť metodiky je podporená práve výberom miest, ktoré boli do projektu zapojené. Brno a Viedeň sa po skončení 2. svetovej vojny vyvíjali odlišným spôsobom, čo značne ovplyvnilo ich architektúru. Zároveň bolo toto povojnové obdobie charakterizované intenzívnou stavebnou aktivitou, čo v tomto časovom období vygenerovalo hodnotiteľnú vzorku kvalitnej architektúry.

Relevancia metodiky v rámci tejto práce spočíva tiež v tom, že objekty vybudované v období 1945–1979, aj keď majú preukázateľné kvality či už architektonického, urbanistického, technického či iného charakteru, stoja na okraji záujmu širšej verejnosti. Dochádza k tomu najmä vzhľadom k ich súčasnemu technickému stavu (technológie boli často postavené na experimentálnej materiálnej báze, či sú často zastarané, no stále funkčné a tak nedošlo k ich výmene), ako aj nedostatočnému historickému odstupu (pamiatky ešte nedosiahli hodnotu veku - často sa jedná o tzv. “nadčasové” riešenia ktorých aktuálnosť pretrváva v architektúre dodnes.

Ako sa v metodike uvádza: “stavby vybudované zhruba pred desiatimi rokmi ešte nedosiahli takzvanú hodnotu veku a zároveň nové technológie v tomto období umožňovali experimentálne zaobchádzanie s konštrukciami, formami a stavebnými dielmi. Na väčšinu stavieb povojnovej architektúry preto nie je možné aplikovať zažité jednoduché kritéria, podľa ktorých je možné hodnotiť ešte relatívne homogénnu architektúru medzivojnového obdobia”.²⁹

²⁸ SCHEUCHEL, Peter. (ed.) Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno: 2012

²⁹ SCHEUCHEL, Peter. (ed.) Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno: 2012, s. 43

Túto argumentáciu je takmer doslovne možné uplatniť aj v kontexte industriálnej architektúry, kde bol experiment častou súčasťou výrobného procesu. Továrnik často experimentoval, ak nie so samotným produktom, tak s efektívnosťou výroby a s potenciálom lokálnych zdrojov, čo nutne viedlo k autentickému priestorovému výrazu jednotlivých celkov (čo je hodnota, ktorú súčasná priemyselná architektúra vo výraze takmer celkom stratila).

Výstižným príkladom, na ktorý projekt poukazuje je administratívna budova podniku Bohlerwerke od architekta Rolanda Reinera, ktorej základným dôvodom ochrany bola dvojité prevetrávaná fasáda (curtain wall), skonštruovaná ako jedna z prvých v Rakúsku, o ktorej sa ministerstvo vyjadrilo nasledovne: *„konštrukčný princíp železobetónového oplášteného skeletu vyniká vo funkcionalistickej, esteticky zvládutej forme. Ako u väčšiny stavieb z 50-tych rokov, kedy spotreba energie nehrala žiadnu rolu, nemala budova takmer žiadnu tepelnú izoláciu a už počas jej využívania ku kancelárskym účelom sa okolo okien hromadilo množstvo kondenzovanej vody. Pri sanácii (objekt je dnes súčasťou rozsiahleho historického komplexu) musela byť preto obnovená celá fasáda. Aj keď došlo ku kompletnej výmene konštrukcie, zmena nie je pre pozorovateľa opticky vnímateľná. Z technického dôvodu nebolo iné riešenie možné, aj keď takýto prístup odporuje klasickému pamiatkovému prístupu, ktorý sa v prvom rade usiluje o zachovanie substancie.“*³⁰

S podobným fenoménom sa stretávajú priemyselné objekty, ktoré sa často nemôžu v ideách verejnosti zbaviť negatívnej stigmy priemyselnej produkcie a napríklad s tým súvisiacej devastácie životného prostredia. Projekt sa v zásade opiera o prácu hnutia DOCOMOMO pod záštitou UNESCO, na ktorých myšlienky nadviazala aj Rada Európy v ktorej rezolúcii z 9.9.1991 sa môžeme dočítať: *„Od konca 19. Storočia sa architektúra a urbanizmus menili od základu vplyvom industrializácie, nových materiálov, nových konštrukčných riešení a nového spôsobu využívania“.*³¹

³⁰ Ibid.

³¹ Rec(91)13E 09 September 1991: on the protection of the twentieth-century architectural heritage. In: 1991. Dostupné z:

Tento vývoj išiel ruka v ruke s technologickými postupmi, zameranými na nároky vtedajšej spoločnosti. Stavby z 20. storočia sú rôznorodé a majú rozličné charakteristiky, odrážajú tradičné aj nové hodnoty. S výnimkou stavieb priekopníckych osobností nie sú budovy, ktoré vznikli v priebehu 20. storočia, vnímané ako pamiatky. Je preto potrebné rozšíriť znalosti a povedomie o tomto kultúrnom dedičstve tým, že budeme poukazovať na kvalitný a bohatý záber jednotlivých stavebných foriem. Ak vedecký výskum zvolil takto komplexné chápanie problematiky, musí zmapovať všetky disponibilné zdroje v kompletnom rozsahu, ako vo forme originálnych výkresov a fotografií, tak i zverejnených písomných dokladov z doby vzniku jednotlivých stavieb, podobne ako všetkých ostatných informácií, ktoré napomáhajú lepšiemu pochopeniu stavieb a ich kontextu.

Dokument Rady Európy³² obsahuje odporúčanie pre jednotlivé členské štáty ohľadom systematických inventarizácií kritérií a metód zákonnej ochrany súčasnej architektúry. Zdôrazňuje predovšetkým potrebu adekvátneho riadenia oblasti pamiatkovej ochrany, široko ponímanej práce s verejnosťou a európskej spolupráce.

Projekt inšpirovaný týmto prehlásením prevzal klasický dvojstupňový princíp práce, teda inventarizáciu a kritériálne hodnotenie. Aj keď je možné tieto dva kroky realizovať oddelene (viď. súčasný postup práce slovenského pamiatkového úradu), ich previazanosť a použiteľnosť nazbieraných dát sa prejaví práve v druhej fáze, kedy zozbierané hodnoty musia byť kategorizovateľné v rámci vopred známej hodnotiacej štruktúry. Toto je jednou z najväčších neznámych v rámci inventarizácie slovenského industriálneho dedičstva a môže byť kľúčové v snahe o zachovanie industriálneho fondu. (Opakovaná inventarizácia by znamenala niekoľkoročné odloženie projektu, pričom je industriálny fond priebežne (systematicky) redukovaný.

Neoperatívnosť prístupu pamiatkového úradu tiež podnecuje samosprávy k iným formám ochrany v snahe o zachovanie kultúrneho dedičstva. V rámci slovenskej

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=572353&SecMode=1&DocId=597874&Usage=2>

³² Ibid.

legislatívy sa stretávame s pojmom “miestna pamätihodnosť”³³, ktorý je lokálnou formou ochrany pod patronátom mesta. Takýto princíp je zavedený a kontinuálne ladený vo Viedni už od 80-tych rokov vo forme “chránených zón”.³⁴ Aj toto bola skúsenosť, na ktorú projekt 45-79 mohol úspešne nadviazať. Išlo nielen o princíp ako taký a jeho uplatňovanie v praxi, ale aj o proces zberu dát, jeho digitalizáciu a prezentáciu (zverejnenie v rámci GIS portálu) v rámci projekčných a mapovacích prác v rámci každodennej praxe architektonických kancelárií. Na Slovensku sa platforma miestnej pamätihodnosti využíva v minimálnom rozsahu.

Hodnotiaca metodika musí byť aplikovateľná na širokú škálu objektov, preto je potrebné počas jej prípravy už do experimentálnej vzorky zahrnúť čo najširšiu paletu funkcií. Projekt 45 – 79 sa vyhýba industriálnemu dedičstvu zámerne a to z dôvodu chýbajúcej dokumentácie priemyselných stavieb v skúmanej lokalite, no napriek tomu by výsledné kritériá mohli byť experimentálne aplikované na vybrané druhy stavieb. Samozrejým problémom je, pri zohľadnení plošnej rozlohy Slovenska, nedostatočná vzorka stavieb rovnakého stavebného druhu v takej miere, aby bolo možné stavby komparatívne porovnávať. Pre industriálnu architektúru je zrejmé, že stanovenie kritérií v rámci jednej krajiny nemôže byť regionálne obmedzené a je potrebné zvažovať širší, minimálne stredoeurópsky, kontext. Tento postup je opodstatnený, nakoľko industriálna architektúra sa zriedka formovala individuálne (izolovane) od svojho okolia. Vzájomná inšpirácia, dokonca priemyselná špionáž viedla k zjednocovaniu typologických druhov. Je však vždy potrebné zohľadniť neoddeliteľný sociálno-politický aspekt.

Väčšina hodnotených (mapovaných) stavieb postavených v období 1945–1979 bola dimenzovaných na vtedajšie teplotné požiadavky, odpovedajúce všeobecnému postoju spoločnosti pred prvou ropnou krízou v polovici 70. rokov, a teda neodpovedajúce dnešným normám a štandardom na energetickú náročnosť. Pre posúdenie energetického hľadiska bola k projektu prizvaná Dunajská Univerzita z

³³ Slovenska Republika. Zákon o ochrane pamiatkového fondu. In: *Zákon 49/2002 Z.z.* Bratislava: Národná rada SR, 19.12. 2001. Dostupné z: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k9&skupina=1

³⁴ SCHEUCHEL, Peter. (ed.) *Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979.* Brno: 2012,

Kremsu. Ako sa v projekte³⁵ uvádza: *“Práca tohto inštitútu sa zamerala na syntézu optimalizačných cieľov, ktoré si na prvý pohľad protirečia. Usiluje sa o dlhodobú udržateľnosť, ktorú chápe ako uchovanie a rozširovanie priestoru pre využitie, na rozdiel od prvoplánového zdokonaľovania jednotlivých kvalít. V súlade s týmto prístupom bol popri funkcionalite venovaný priestor aj adaptabilite, ktorá je chápaná ako súčasná kvalita”*

Ako metodika³⁶ uvádza: *“cieľom je poskytovať presné a porovnateľné dáta ako východiskové podklady pre účely hodnotenia v každodennej operatívnej praxi.”* Dve fázy, z ktorých hodnotiaca metodika pozostáva (zber dát – inventarizácia a hodnotová profilová analýza) sa budú opierať o bodový hodnotiaci systém (stupnica 1 – 10) s cieľom udržania aktuálnosti a prehľadnosti hodnotenia.

Hodnotenie je v ideálnom prípade realizované na základe komparatívneho prístupu k jednotlivým stavbám. Tieto sú porovnávané s typologicky podobnými stavbami, pričom sú akceptovateľné aj zahraničné príklady (objekty mimo klasifikovaného regiónu).

Dôležitým aspektom klasifikácie je budovanie virtuálnej databázy (na platforme GIS systémov), tak ako to je už prevádzkované Viedenským magistrátom. Lokalizované budovy sú zverené tímu architektov, ktorý v rámci zákazky spracuje dostupnú dokumentáciu k objektu (obsahom spracovania sú: jednotlivé znaky hodnoteného objektu, grafická dokumentácia, zoznam súvisiacej literatúry, príslušnosť jednotlivých objektov k sídelným celkom, znázornenie hodnotovej analýzy, sumarizácia hodnotenia podľa hodnotiaceho systému) a zverejní obsah prieskumu prostredníctvom webovej aplikácie zamestnancom magistrátu.

Metodika prístupu rozlišuje 2 základné aspekty prieskumu. V prvom kroku je vykonávaná inventarizácia fondu, ktorej výsledky môžu byť aplikovateľné aj v rámci

³⁵ SCHEUCHEL, Peter. (ed.) Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno: 2012,

³⁶ Ibid.

iných prieskumov, sledujúc tak jeho aktuálnosť pre rôzne aplikácie. Následne je spracované hodnotenie jednotlivých stavieb či celkov pre účely pamiatkovej ochrany.

Inventarizácia je napriek všeobecnej aplikovateľnosti svojich výstupov smerovaná (koncentrovaná) na aspekty týkajúce sa budúceho využitia (konverzie či sanácie) objektu. Cieľom je jednoznačné špecifikovanie potenciálu skúmanej stavby na hodnotiacej škále od -10 do +10 (s verbálnym popisom v extrémnych polohách). Metóda je založená na 3 základných aspektoch: **História, architektúra, stavebná fyzika.**

Postup prác inventarizácie je nasledovný:

1/ inventarizácia dôležitých faktov a údajov týkajúcich sa historického kontextu stavby.

2/ Následne v druhom kroku sa skúmanie objektu zameriava na oblasť histórie, architektúry a fyziky objektu. Tu metodika pracuje etapovite na troch úrovniach:

- I. Kritérium kvality ako výsledok odhadu – dejiny)
- II. Kritérium kvality ako výsledok stanovenia - architektúra, estetika, originalita
- III. Kritéria kvality ako výsledok posudku fyzika – technická stránka – efektivita.

Prvé dva kroky je možné spracovať vopred bez aktuálnej potreby, avšak hodnotenie fyzikálnych parametrov (efektivity konverzie) je možné posudzovať až v súvislosti s konkrétnym zámerom. Preto je táto časť realizovaná ako posledná. Metodika teda prezentuje komplexný pohľad na objekt jednoduchou prehľadnou formou a napomáha tak k obozretnému postupu v procese rozhodovania o správe a využití stavebného fondu. Metodika však nenahrádza samotný rozhodovací proces, ktorý je vždy otázkou na konkrétnych aktéroch záchrany.

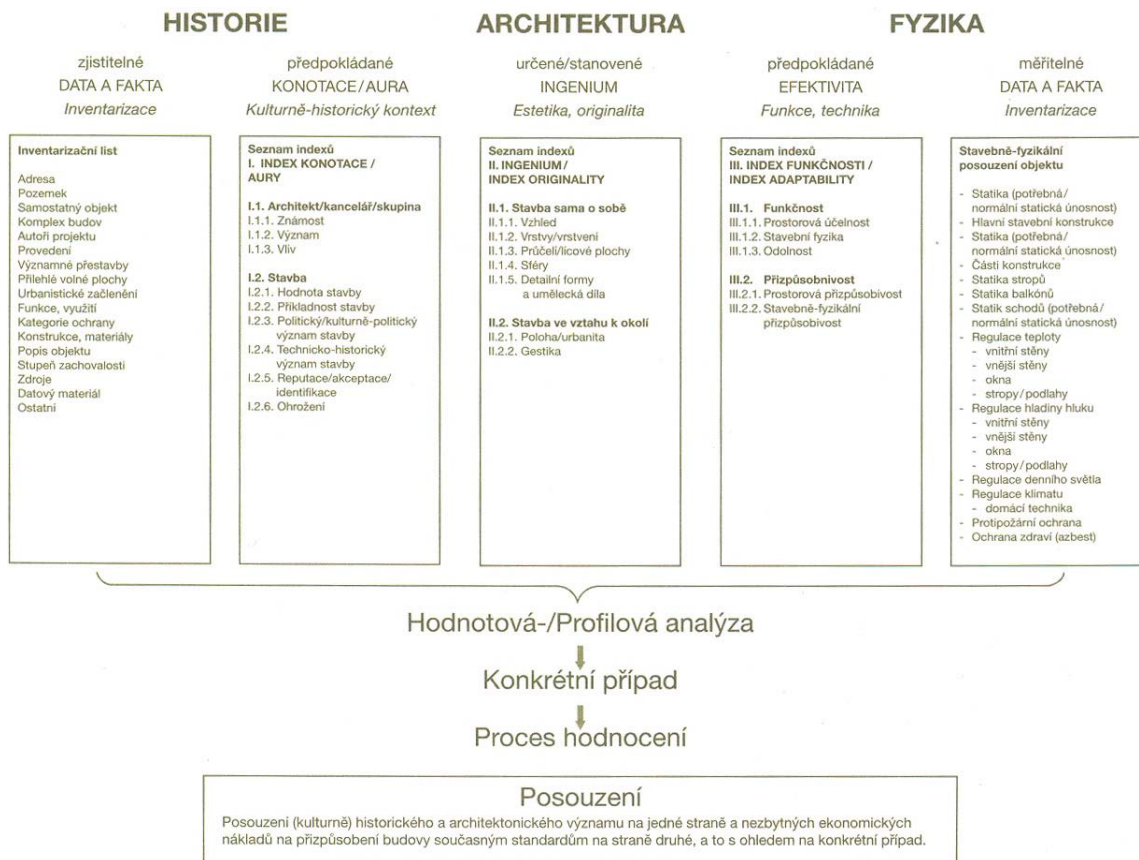
5.2.1 KRITÉRIÁ HODNOTIACEJ METODIKY ARCHITEKTÚRY OBDOBIA 1945 – 1979

Inventarizácia

V rámci inventarizácie stavebného fondu sú spracovávané materiály dostupné na stavebnom úrade (v prípade potreby doplnené o rešerše z pozemkovej knihy či inej dokumentácie – letecké fotografie). Výsledkom je sumár informácií ktoré nie sú závislé na hodnotovej analýze. Do tejto kategórie patria: adresa, pozemok, objekt alebo skupina budov, autor atď.

Hodnotová analýza

Hodnotová analýza je prevádzaná na stupnici od -10 do +10, (pričom -10 znamená “vôbec neplatí” a +10 “platí v maximálnej miere, ako odpoveď na implikované otázky zakomponované do hodnotiacich kritérií). V snahe o eliminovanie efektu Gaussovej krivky, kedy sa okolo stredu nazhromaždí najväčšie množstvo stavieb s malými odlišnosťami boli indikátory stanovené jednak vo veľkých odstupoch, tak aby boli stavby dobre odlíšiteľné a zároveň bola do bodu nula umiestnená hodnota – “nie je k dispozícii resp. nie je možné hodnotiť”, ktorá tak rozdeľuje zápornú a kladnú škálu stupnice. Taktiež sa predpokladá že pri dosiahnutí hodnotenia nad 6 alebo -6 bude toto tiež popísané verbálne.

Obr. 5.2 kritéria hodnotiacej metodiky 45 - 79

5.2.1.1 KONOTÁCIE/AURY

Táto časť hodnotovej analýzy sa zaoberá myšlienkovým obsahom pripojeným k dielu, ktorá však nemusí mať nič spoločné s vlastnou estetikou diela ako takého. V tomto kontexte je preto potrebné vnímať hodnotu významu diela oddelene od jeho estetiky, ktorá je klasifikovaná samostatne v rámci kategórie architektúry. Nakoľko však niektoré stavby prešli prestavbou a na ich obsahu sa teda podieľalo viacero autorov (rovnako tak stavba samotná získala viacero konotácií) je potrebné tieto hodnotiť oddelene ako pre status quo (súčasný stav) tak status ante quem (v okamžiku vzniku diela). V rámci tejto kategórie sa posudzuje napr.:

- Architekt - jeho známosť v okamžiku hodnotenia. Význam osoby ako architekta, teoretika, učiteľa/žiaka, odborníka, jeho vplyv na architektonickú scénu súčasnú a v dobe vzniku diela...
- Stavba – ako hodnota stavby k celkovému dielu architekta (prvé/posledné/jediné dielo). Príkladnosť stavby z dnešného hľadiska (hodnota prototypu alebo experimentu) či bola stavba v čase svojho vzniku za príkladnú považovaná...
- Politický a kultúrne politický význam stavby – reprezentácia ideologických ambícií doby či snáh o formovanie spoločnosti (decentralizácia miest / stavby výškových budov). Spoločenské poslanie objektu (z hľadiska gestiky, symboliky, spoločenských myšlienok) dobe jeho vzniku a v čase vzniku hodnotovej analýzy. V neposlednom rade tu hrá rolu význam stavby v kontexte historických udalostí sprevádzajúcich jej vznik či históriu.
- Technicko-historický význam – vzhľadom k inovatívnosti konštrukčného alebo technického riešenia v dobe vzniku stavby a to najmä čo sa týka nosnej konštrukcie, regulácie, materiálového riešenia, technického vybavenia budovy, osvetlenia, akustiky atď.
- Reputácia/akceptácia stavby – ide o vnímanie stavby jej užívateľmi a verejnosťou odbornou a laickou (ako v dobe jej vzniku tak v súčasnosti).
- Ohrozenie – opodstatnená prognóza potenciálu stavby vzhľadom k jej súčasnemu stavu (technickému, statickému, funkčnému) aj jej prípadná sanácia či výrazná prestavba.
-

5.2.1.2 ARCHITEKTÚRA

“Architektúra je všetko čo u stavby presahuje čistú účelnosť a tvorí jej celkový vzhľad”³⁷. Takéto chápanie architektúry je možné akceptovať v zmysle metodiky

³⁷SCHEUCHEL, Peter. (ed.) Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno: 2012,

a v snahe o delenie jednotlivých kategórií. Nedá sa však uznať ako všeobecne platné. Už aj samotná aplikácia na industriálne stavby by nutne viedla k prehodnoteniu tohoto postoja nakoľko architektúra týchto objektov je práve formovaná účelnosťou samotnou bez snahy a akúkoľvek estetiku diela, ktorú tu nachádzame až ex post facto.

Pre účely tejto analýzy je potrebné stavbu "rozložiť" na jednotlivé samostatne hodnotené celky ktoré spätne dohromady dávajú výsledný obraz o jej hodnote. Okrem budovy samotnej je tiež relevantným faktorom jej vzťah k okoliu prípadne náležitosť k celku. V takom prípade je potrebné stavbu posudzovať z oboch uhlov pohľadu. Pri posudzovaní architektonického aspektu stavby je zvažovaných viacero faktorov od originality riešenie po detail a realizáciu stavby.

Stavba samotná – analýza samotnej stavby a jej previazania s doplnkami (umenie) a to v kategóriách: Vzhľad (morfológia, komplexnosť, redukcia/lapidárnosť, skulpturalita...), jej jednotlivých vrstiev (nosná konštrukcia, regulácia, obvodový plášť...) priečelie – konkrétne pôsobenie 2D vybraných fasád a ich architektonické stvárnenie (kompozícia hlavnej vedľajšej fasády definícia hrán...) a Sféry stavby (ako hmotné aj nehmotné priestory pôsobenia objektu Tektonická/konštruovaná sféra, sféra materiality, sféra svetla a tieňa, sociálna sféra, semiosféra, kompozícia sfér, detailné formy a umelecké diela, relevancia detailných foriem, súvislosť použitých detailov s celkom, relevancia umeleckých diel a ich zapojenie do architektúry.

Stavba vo vzťahu k okoliu – poloha/urbanita (efekt veduty, pohľadová dominanta, priestorový účinok (agory/bulváru/pasáže) priestorový efekt vonkajšieho či vnútorného priestoru, efekt slobodného priestoru (efekt nezávislosti na okolí), efekt rôznorodosti (heterogenickosti), efekt doplnenia

Gestika - prezentuje základný účinok stavby (atmosféru) v kategóriách: veľkorysosť, reprezentácia, identifikácia, symbolika, znakovosť, efekt metropoly, efekt fluida. Práve tieto kategórie sú iracionálne spontálne vnímané v rámci súčasnej praxe pamiatkového úradu a subjektívneho pohľadu hodnotiacich orgánov a pôsobia tak najviac problémov pri objektívnom posudzovaní historických objektov.

5.2.1.3 FUNKCIONALITA

Tento krok overuje vhodnosť zvolenej funkcie pre aplikáciu v konkrétnom objekte pričom hodnotí tri základné aspekty zámeru: Priestorová účelovosť (program, rozvrhnutie priestorov, orientácia v budove, tepelná pohoda, svetelná pohoda...) Stavebná fyzika (tepelná izolácia, akustická izolácia, ochrana proti vlhkosti, protipožiarna ochrana) a Odolnosť konštrukcie (rámcovo sa uvažuje s hodnotou ďalších 30 rokov, kvalita povrchov/ materiálové prevedenie). V rámci funkcionality je možné taktiež uvažovať o miere adaptability funkcie a to najmä s ohľadom na vlastnú konštrukciu objektu poskytujúcu rôzne miery reverzibilných modifikácií interiéru (exteriéru) ktorá sa dá klasifikovať, ako priestorová prispôsobivosť (program, rozčlenenie...)

V súčasnosti môžeme sledovať masívny nárast dopytu po “architektúre obchodu”.³⁸ Konzumná spoločnosť si obchod osvojila, ako jednu z hlavných mestských spoločenských interakcií. Verejný priestor sa transformoval na priestor komerčný. Obchod je teda jednou z hlavných činností našej doby. Ukázalo sa že predaj je priamo závislý, ako na charaktere produktu, tak aj na prostredí v ktorom sa nachádza. Jeho organizácia sa stala jednou z hlavných tém obchodníkov, odrážajúc potreby a požiadavky spoločnosti. Vývoj nového typologického druhu obchodného domu stál za zrodom novej urbánnej krajiny. Nekonečného interiérového priestoru koncipovaného na základe špecifických potrieb predajcov a kupujúcich. Umelá krajina zahŕňajúca umelú flóru, umelý vzduch (klimatizáciu), umelé svetlo (nasvecovanie tovaru), umelý pohyb (eskavátory, pásové chodníky), simulujúc prirodzené prostredie človeka so snahou o poskytovanie čo najväčšieho komfortu a teda jeho udržanie a čo najväčší zisk.

³⁸ BOERI, Stefano, Rem KOOLHAAS, Stanford KWINTER, Daniela FABRICIUS, Hans ULRICH OBRIST a Nadia TAZI. *Mutations*. 1. vyd. Barcelona, Spain: ACTAR, 2000.

Za týmto účelom boli vypracované rôzne metodiky predaja, corporate identity, design manuálov... Jedným z príkladov "konzumnej architektúry" je koncept manažmentu návštevníckych centier spoločnosti Walt Disney.

5.3 KRITÉRIÁ SPOLOČNOSTI WALT DISNEY

Ako príklad úspešnej aplikácie kritérií hodnotenia je možné sledovať spoločnosť Walt Disney. Tento systém, aj keď nemá nutne vedecký základ, odráža potreby a očakávania súčasného publika. Preto aj keď je tento materiál čisto komerčného základu a jeho kvalitou je generovanie ekonomicky efektívneho prostredia, reflektuje aktuálne (snáď až nadčasové) očakávania, nakoľko súčasné publikum má často sklon k hodnotiacim systémom založeným na jednoduchých porovnávacích princípoch.

"Počas 15. výročnej konferencie AIA, ktorá sa konala v Orlande v roku 1987 s témou "architektúra zábavy", bol zúčastneným architektom predstavený koncept architektonického výrazu spoločnosti Walt-Disney Petrom Rummellom, prezidentom sekcie dizajnu a rozvoja.³⁹ V rámci tejto prezentácie tiež Marty Sklar odhalil koncept prevádzania návštevníkov špecifickou architektúrou. 10 Mickeyho príkázaní je skupinou kritérií "sprístupňujúcich túto architektúru ľuďom, ktorí vnímajú budovy a miesta".

1 Poznaj svoje publikum

2 Chod' v stopách svojich návštevníkov, to znamená, nezabúdaj na ľudský faktor

3 Organizuj tok ľudí a myšlienok

4 Vytvor vizuálny magnet

5 Vyhni sa preťaženiu

6 Rozprávaj súčasne len jeden príbeh

³⁹ BOERI, Stefano, Rem KOOLHAAS, Stanford KWINTER, Daniela FABRICIUS, Hans ULRICH OBRIST a Nadia TAZI. *Mutations*. 1. vyd. Barcelona, Spain: ACTAR, 2000.

7 Vyhni sa protikladom – zachovaj identitu

8 Pre gram pohostenia priprav tonu pohostinnosti

9 Udržuj to

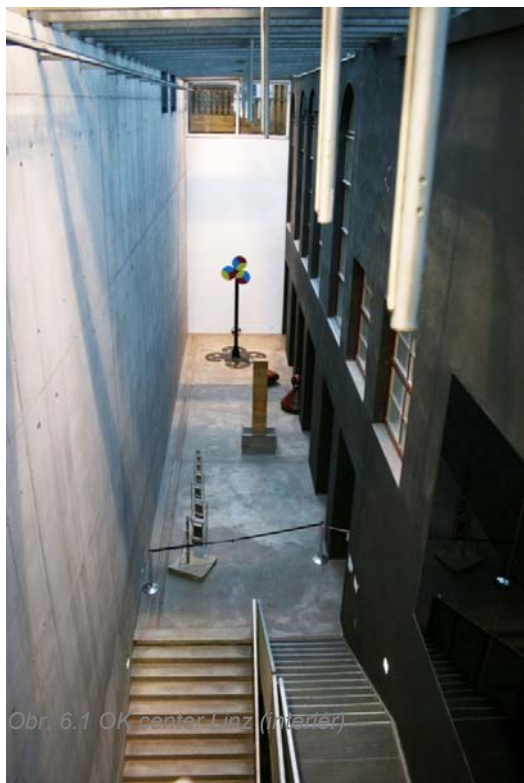
Napriek svojmu prvoplánovému charakteru a svojej krátkej životnosti (či práve vďaka nej) obchodná architektúra veľmi pružne reaguje na zmeny v spoločnosti a jej požiadavky. Jej koncepty teda do značnej miery flexibilne odrážajú najúčinnnejšie metódy prezentácie aj keď v odlišnom kontexte. Pamiatková ochrana a kritériá zamerané na odbornú verejnosť sa nestretávajú s pochopením u širších spoločenských skupín (nakoľko im len ťažko môžu rozumieť) nehovoriac o ich cielenej aplikácii. Ak však má v budúcnosti verejnosť zohrať dôležitú úlohu pri záchrane pamiatok je jednoduchosť a zrozumiteľnosť kritérií jedným z hlavných faktorov. Kritériá spoločnosti Walt Disney sú koncipované nielen jednoducho, pre prvoplánovosť odovzdávaných informácií, no taktiež z pohľadu návštevníka (teda je zameraný nielen na odbornú stránku no najmä na reálnu prezentovanú hodnotu) čo bolo dôvodom ich spomenutia práve v kontexte s kritériami HERITY.

6 PROJEKT AKTION - 2012/2013

Pamiatková ochrana v Rakúsku bola predmetom programu Aktion podnecujúceho vzájomnú interakciu fakúlt FA VUT Brno a TU vo Viedni. V rámci troch fáz projektu odznali prezentácie zamerané na industriálne dedičstvo a proces jeho záchrany, bola zorganizovaná študijná cesta po Hornom Rakúsku približujúca súčasné prístupy z pamiatkovej ochrany v praxi a workshop s témou pamätníku Tomáša Baťu v Zlíne. Jeho súčasná funkcia (Zlínska filharmónia) bola presunutá do nových priestorov, preto je možné uvažovať o nových konceptoch prezentujúcich pôvodného ducha a hlavnú ideu monumentu v závere Gahurovho prospektu.

OK centrum v Linzi je exemplárnou revitalizáciou areálu v centrálnej mestskej zóne. Projekt si získal uznanie odbornej aj laickej verejnosti ako na základe architektonicko-urbanistického riešenia tak aj managementu a vízie správcu. OK galéria sa stala významnou inštitúciou prinášajúcou súčasné umenie do Linza.

6.1 OFFENES KULTURHAUS OBEROSTERREICH

Architektúra: Reipl Reipl Architekten

Miesto: Linz

Súťaž: 1993

Zahájenie výstavby: 1995

Ukončenie výstavby: 02/1998

Návštevnosť (ročná): 200 000

Offenes Kulturhaus Oberosterreich je kultúrnou inštitúciou Horného Rakúska zameranou na výstavy a produkciu súčasného umenia. Dôraz je kladený na medializáciu prevažne mladých

Obr. 6.1 OK center Linz (interiér)

umelcov pôsobiacich v zahraničí. K dispozícii je plocha o rozlohe viac ako 1800 m² výstavnej plochy a ateliérov.

OK nasledovalo otvorený koncept⁴⁰, ktorý je založený na troch hlavných bodoch:

- Poskytovanie ubytovania umelcom so snahou, aby projekt od začatia až po jeho ukončenie vznikol pod jednou strechou.
- Koordinované či samostatné projekty vždy v kontexte medzinárodnej spolupráce s ďalšími inštitúciami (od spoločného návrhu až po inštaláciu projektov)
- Celosvetová sieť regionálnych umelcov so svojimi kolegami

História

Roku 1965 sa Rád sv. Uršuly rozhodol opustiť kláštor a kostol v meste Linz, nakoľko ho už z veľkej časti nevyužíval. Objekt bol taktiež v havarijnom stave a jeho rekonštrukcia by vyžadovala veľké finančné prostriedky. Okrem toho je objekt ako jeden z posledných zachovaných barokových komplexov pamiatkovo chránený. Po búrke roku 1970 objekt utrpel značné škody a boli potrebné ďalšie opravy a s nimi spojené kontroly konštrukcie a ďalšie čistiace a zabezpečovacie práce. Štát spoločne s diecézou Linz financoval potrebné práce v rokoch 1971-72. Následne stavbu prevzal Rakúsky inštitút pamiatok (Österreichische Gesellschaft für Denkmal- und Ortsbildpflege).

20.12.1972 M. Eleonara Ehrenstraßer povolil prevod kostola, konventu a školy na územný celok Horné Rakúsko⁴¹. Po tom, čo hlavný pamiatkový úrad schválil prevod vlastníctva a program adaptácie, začali prípravné práce. Stavba začala 6.8.1973.

Krídlo na Harrachstrasse muselo byť asanované, v prízemí boli plánované obchody a občianska vybavenosť pre vitalizáciu mestského centra. Rekonštrukcia sa

⁴⁰ O.K Centrum - centrum současného umění. *Archiweb* [online]. 2007, 17.02.2007 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=city&action=show&id=645>

⁴¹ Ibid.

týkala strechy, stropov (Dippelov trámový strop) fasád, podláh, okien a dverí. Okrem toho boli inštalované nové rozvody el. energie, obnovený vykurovací systém objektu spoločne s inštaláciou klimatizácie v priestoroch reštaurácie a konferenčnej sály.

Roku 1977 bol adaptovaný komplex kultúrnych inštitúcií otvorený pod záštitou vtedajšieho ministra kultúry Josefa Ratzenbocka. Cieľom projektu bola podpora mladých umelcov a ich rôznorodú činnosť prezentovať širokej verejnosti⁴².

Objekt bývalej školy sv. Uršuly je konvertovaný na rakúske centrum súčasného umenia založené v roku 1980 pre oblasť Horného Rakúska. Zámer výstavných a produkčných priestorov si vyžiadala rozsiahlu rekonštrukciu, ktorá sa odohrala v rokoch 1995-98⁴³. Od roku 1992 je riaditeľom Offenes Kulturhaus Horné Rakúsko Martin Sturm, ktorý je jedným z iniciátorov myšlienky celosvetovej siete umelcov ACE ("Art Center of Europe"). Vo vzájomnej kooperácii tak vystavuje 7 súčasných umeleckých inštitúcií v spolupráci s ďalšími externými spolupracovníkmi či umelcami.

17.3.2012 bola otvorená štvrť Kulturquartier zahŕňajúca Landeskulturzentrum Ursulinenhof, Ursulinenkirche a OK s cieľom propagovať a organizovať veľké projekty v regióne Horného Rakúska. Okrem umenia vo verejnom priestore sú využité tiež fasády a príslušné námestia "kultúrnej štvrte - Kulturquartier".

Architektúra

Pôvodný objekt školy, postavený v 30. rokoch minulého storočia je pôdorysne riešený ako dvojtrakt s učebňami a chodbou. OK bol založený v 80. rokoch minulého storočia. Programovo sa zameriava predovšetkým na multimédia a priestorové skupinové projekty či individuálne diela, ktoré sa nejako vzťahujú k sociálnym témam

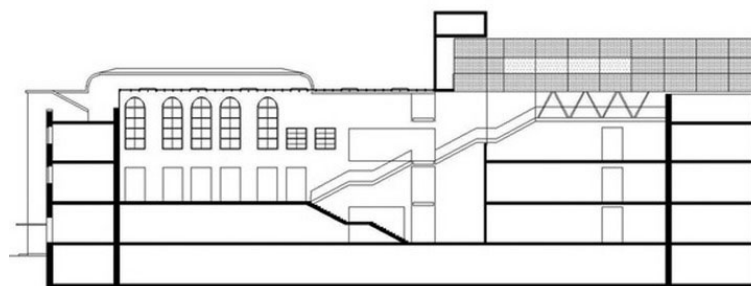
⁴² O.K Centrum. *Reipl reipl architekten* [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.reiplreipl.com/cake/reipl/projects/show/2/1/0/de>

⁴³ OÖ KULTURQUARTIER. *OÖ KULTURQUARTIER* [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.oekulturquartier.at/pages/about.html>

OK je dnes kultúrnym centrom, pokusným laboratóriom pre výskum súčasného umenia⁴⁴, podporovaný z verejných prostriedkov. Je dielňou – továrňou pre súčasné umenie, umožňujúci realizáciu umeleckej práce od prvotného nápadu až po vlastnú výstavu. Tento spôsob napomáha súčasným prevažne mladším umelcom z celého sveta pracovať spoločne v medzinárodnom kontexte. Sprievodné sympóziá, medializácia prác a živé predstavenia vytvárajú vzťah medzi umeleckými projektmi a divákmi. Všetko dianie je dokumentované formou katalógov, videa a ďalších digitálnych záznamov. Základnou požiadavkou OK bolo, aby riešenie stavby umožnilo priebeh niekoľkých produkcií alebo výstav súčasne.

Architekti vo svojom návrhu zachovali genius loci pôvodného objektu, novým vstupom nenápadne zasiahli do priečelia stavby a dali vyniknúť otvorenému priestoru v rámci objektu s dominantným schodiskom. Stavba si ponechala svoj charakter, všetky nové zásahy sú jasne rozpoznateľné. V rámci objektu je signifikantná nová vstupná rampa a strešná nadstavba.

Objekt zahŕňa v nasledujúcom slede miestností od vstupnej haly s recepciou, galériu a foyer, byty umelcov a priestory pre výstavy. V ďalších poschodiach sa nachádzajú kancelárie miestností pre semináre a príležitostné výstavy.

Obr. 6.2 OK center Linz, rez objektom

⁴⁴ OK Center for Contemporary Art. *Linz Culture* [online]. 2012, 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.linz.at/english/culture/4806.asp>

Rôzne miestnosti pre prácu s novými technológiami – video nahrávacie štúdiá, vybavené editáciou a tzv. mediálnymi pódiami situovanými hneď vedľa vstupu pri hlavnej schodiskovej hale. Realizovaný projekt je považovaný za vynikajúci príklad kvalitnej architektúry, vo vzájomnom vzťahu nových a pôvodných objemov. Potenciál pôvodného objektu školy bol v tomto prípade maximálne využitý od urbanistického kontextu až po dispozičné riešenie samotného objektu. Voľná plocha pred objektom cca 4000 m² (Aréna pre exteriérové predstavenia) poukazuje na vzťah O.K. k svojmu okoliu⁴⁵.

Všeobecný manažment OO Kulturquartier by sa dal zhrnúť do niekoľkých nasledujúcich bodov:

- *OO Kulturquartier je štvrť pre aktívny kultúrny život regiónu.*

Donedávna bol Ursulinenhof rôznorodou platformou pre regionálne kultúry. Tento charakter prevádzky bude zachovaný, avšak s lepšou koordináciou v rámci regiónu či zahraničia. Všetky inštitúcie sú prizvané k spolupráci, kde by mali aktívne rozvíjať nielen vlastný program, ale aj vzájomnú previazanosť a koordináciu a to nielen s regionálnymi a zahraničnými partnermi ale aj medzi sebou.

- *OO Kulturquartier je experimentálnou platformou pre regionálne kultúry.*

Programovo sa zaoberajú skvalitnením a rozvojom inovatívneho umenia v regióne Horného Rakúska.

- *OO Kulturquartier je projektom kultúrnej výmeny*

Rozsiahle výstavy sú založené na „konzumnej“ estetike pre široké publikum, ako aj projekte kultúrnej výmeny, ktorý hľadá publikum nové.

- *OO Kulturquartier je štvrť „hneď za rohom“ vo verejnom priestore.*

⁴⁵ O.K Centrum - centrum současného umění. *Archiweb* [online]. 2007, 17.02.2007 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=city&action=show&id=645>

Vytvára priestor pre estetický zážitok „oáza v meste“, kde oslovuje nové cieľové skupiny a znižuje strach.

- *OO Kulturquartier je centrom medzinárodného „festivalu“ umenia - OO Kulturquartier ako umelecké okno do sveta⁴⁶.*

OK Idea

OK “Offenes Kulturhaus” je umelecká inštitúcia podporovaná regiónom Horné Rakúsko. Cieľom OK je vytvoriť priestor a prepojiť rozvoj aktuálnych trendov v súčasnom umení. Jedinečnou charakteristikou inštitúcie je súčasný, súhrnný koncept umenia a dlhoročná skúsenosť na poli umeleckej produkcie s dôrazom na inštaláciu a médium umeleckého diela. Popritom OK tiež spolupracuje s regionálnymi a medzinárodnými inštitúciami a festivalmi. V poslednej dobe OK rozšírilo svoje portfólio o niekoľko umeleckých projektov organizovaných vo verejnom priestore.

Založená koncom 80. rokov má dnes táto kultúrna inštitúcia viac ako 20-ročnú tradíciu v hľadaní a reagovaní na súčasné trendy s dôrazom na otvorený experiment. Najmä mladí medzinárodne pôsobiaci umelci sú pozývaní k produkcii a prezentácii v rámci OK. Tu nájdú priestor pre realizáciu svojich prác od prvej myšlienky až po jej prevedenie do reality v procese, počas ktorého môžu využiť bohaté zázemie a infraštruktúru centra, od nahrávacieho štúdia a workshopových miestností až po priestory pre strih a spracovanie videa.

Architektúra – forma a obsah

Napriek tomu, že v podstate OK naďalej programovo pokračuje v organizácii výstav, bolo nutné centrum súčasného umenia prispôbiť novým potrebám. Objekt datovaný do 30. rokov zostal navonok z väčšej časti nezmenený. Vo vnútri dispozície

⁴⁶ OÖ KULTURQUARTIER. OÖ KULTURQUARTIER [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.oekulturquartier.at/pages/about.html>

však došlo k zmene vnútorného usporiadania a vzniku nového foyer a komunikačného átria, spoločne so zmenou výstavných a produkčných miestností ako aj ubytovania umelcov.

Experiment počas vlastnej výstavby OK

Umelci a architekti pracovali na koncepte OK už od počiatku plánovania rekonštrukcie spoločne. Výsledkom toho bolo nielen aplikovanie estetického návrhu, ale aj koncept objektu previazaného s okolím, s vysokou efektivitou využitia priestoru a vzájomných väzieb.

Pod strechou OK vznikajú dočasné aj dlhodobejšie projekty, ktoré sa podpisujú na charaktere lokality a pretvárajú tak vnímanie a kvalitu života v tejto štvrti.

“Projekt v rámci Linz – Európske mesto kultúry 2009, OK realizovalo výstavu “Napätie z výšok” pozývajúc návštevníkov do strešnej krajiny centra mesta. Prezентuje umenie na hranici medzi nebom a mestom popri príležitosti jedinečného uhla pohľadu na mesto Linz. V intervale 150 dní bude možné navštíviť “HÖHENRAUSCH,” potom sa nebo nad Linzom opäť zatvorí. Tí, ktorí podstúpia toto povznesenie, sa premenia v bytosť strešného pútnika objavujúceho Linz z neznámej perspektívy. Krajina príbehu vedie cez mosty a schodiská od domu k domu, zo strechy na strechu. Cesta sa mení v neustálom stúpaní a klesaní. Priestory sú striedavo prechádzané dnu či po obvode. Návštevník opúšťa známy povrch. Nakoniec pristanú na reálnej zemi – v úrovni mestskej ulice.”⁴⁷

Ďalším príkladom je projekt v interakcii s obyvateľmi mesta s hlavnou ideou zakotvenou práve v histórii lokality. Nasledujúci list Michaela Bluma pracuje s históriou (reálnou alebo vymyslenou), podnecuje zapojenie obyvateľov mesta a ich identifikáciu s galériou.

⁴⁷ Architecture Form and Content. *Imookulturquarter* [online]. 2011 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.ok-centrum.at/?q=en/content/architecture>

„Milý čitateľ

OK centrum pre súčasné umenie v Linzi, Rakúsko, organizuje výstavu (Open House) a ja, ako umelec, som bol prizvaný k participácii.

Najprv by som vám rád povedal príbeh, ktorý sa odohral pred 100 rokmi iba v susednom bloku od OK centra.

V roku 1904-05 Adolf Hitler a Ludwig Wittgenstein navštevovali rovnakú školu, dnes známu ako Bundesrealgymnasium Fadingerstrasse v Linzi. Hitler a Wittgenstein sú ako 15 roční na spoločnej školskej fotografii na meter od seba vzdialení. Napriek nedostatku ďalších dôkazov o ich možnom vzťahu, je pravdepodobné, že Wittgenstein bol „Žid z Linzu“, na ktorého Hitler poukazoval v Mein Kampf ako na toho, kto spustil jeho antisemitizmus.

Pretože následky tohto stretnutia mohli výrazne ovplyvniť ráz 20. storočia, človek sa len ťažko ubráni predstave sveta v akom by sme dnes žili, ak by sa na tom školskom dvore veci odohrali inak. V Rakúsku by žilo milión židov, štát Izrael by možno neexistoval, studená vojna sa mohla vyvinúť celkom inak, atď.

Stretnutie oboch dospelujúcich, čo len predstavované, môže byť považované za úsvit – zrodenie nového 20. storočia. Prečo by taká významná udalosť mala zostať nepovšimnutá?

V rámci môjho umeleckého projektu plánujem vztýčiť monument zrodu 20. storočia v okolí Fadingerstrasse s odhalením na začiatku roku 2005. Bude realizovaný z rozpočtu súkromného sponzora bez využitia verejných financií.

Dnes je koncept a návrh monumentu v štádiu prieskumu, ktorého súčasťou je oslovenie verejnosti mesta Linz no aj mimo neho, ktorý sa zaujímajú o politiku, históriu, filozofiu či čokoľvek čo sa odohráva vo verejnej sfére s otázkou na vašu predstavu o monumente zrodu 20. storočia.

Bol by som vďačný, ak by ste boli ochotní zdieľať vaše názory a myšlienky v rámci tohto projektu. Teším sa na vašu odozvu; vopred ďakujem za váš čas a cenný prínos. Som vám k dispozícii v prípade akýchkoľvek ďalších otázok či diskusií⁴⁸.

S pozdravom

Michael Blum

Tieto projekty vzhľadom na ich celospoločenský dopad sú príkladom dnešného fungovania OK Center, kde architektúra vytvorila kvalitné prostredie pre širokú škálu spoločenských aktivít. Práve preto je OK Centrum považované za jednu z najzdarnejších realizácií konverzie v Hornom Rakúsku.

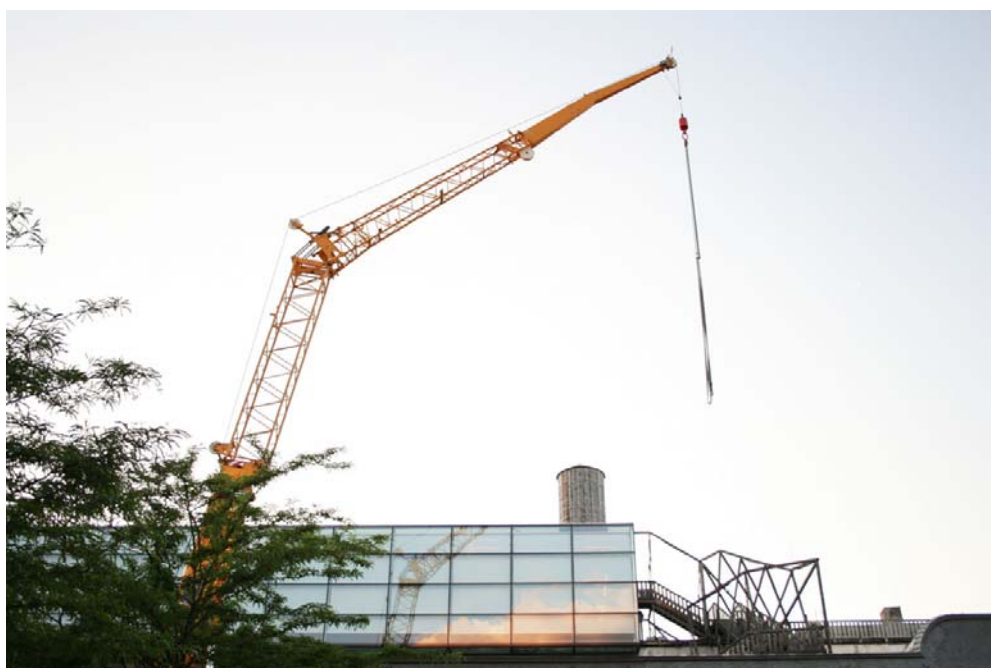

Obr. 6.3 OK center Linz, umelecká inštalácia na hist. fasáde Ursulineshof

⁴⁸ Open letter. In: .blumology [online]. 2003 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.blumology.net/letterE.html>

Obr. 6.4 OK center Linz – verejný priestor 4000 m² pre exteriérové aktivity

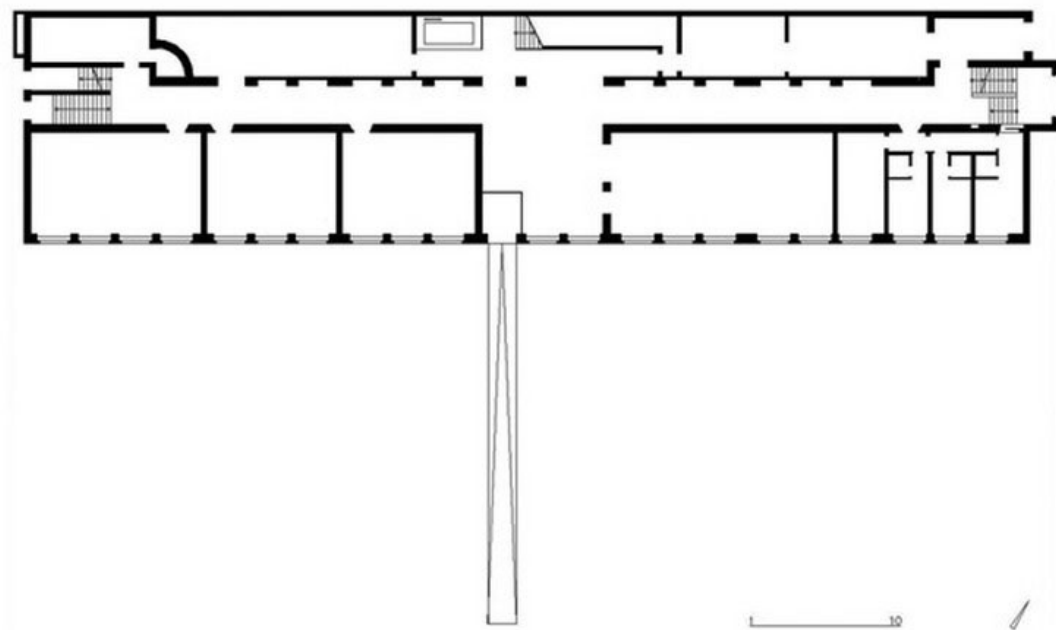
Obr. 6.5 OK center Linz, projekt: Linz – Európe mesto kultúry 2009, výstava "Napätie z výšok"

Obr. 6.6 OK center Linz, doplnkové funkcie "Ursulineshof" zabezpečujúce trvalú prevádzku

Obr. 19 OK center Linz, výstava realizovaných prác v ateliéry

Obr. 6.8 OK center Linz, pôdorys objektu 1 N.P.

7 PROJEKTY, SÚŤAŽE

Praktické aplikovanie teoretických princípov pamiatkovej ochrany je nevyhnutnou súčasťou procesu. Kritériá (napr. kritériá Herity) sa totiž vzťahujú nielen na “status quo” pamiatky a jej konzerváciu no často práve v kontexte industriálneho dedičstva na jej konverziu a manažment. Je preto možné rozvíjať tento ideový prístup a aplikovať ho v architektonickej praxi.

7.1 OISTAT (AUTORI: ING. ARCH. RADOVAN ŽELIK, ING. ARCH. OLDŘICH NAVRÁTIL)

V rámci štúdia bola jednou z výziev účasť v súťaži OISTAT, Zadanie, zaoberajúce sa každoročne témou alternatívnych divadelných priestorov sa zameralo na rekonštrukciu kostola sv. Anny v Prahe na alternatívny divadelný priestor. Objekt bol nedávno rekonštruovaný podľa projektu arch. Evy Jiříčnej pre potreby nadácie Vize 2000 manželů Havlových.

Štúdia divadelného priestoru bola založená na koncepte multifunkčných rovín vytvárajúcich hľadisko, javisko či v zloženom stave umožňujúcich využitie pôvodného priestoru na spoločenské akcie. Prioritou bola práve prezentácia a nadväznosť na pôvodnú koncepciu sakrálneho priestoru s jeho gradáciou a členením. Silným momentom bolo tiež zachovanie pôvodného krovu zo 14. storočia.

Medzinárodná účasť vytvorila diskusiu medzi viac ako 200 návrhmi, a výsledky súťaže deklarovali odlišný prístup poroty vychádzajúci najmä zo silnej grafickej prezentácie, práce s priestorom akoby bez kontextu jeho pôvodného určenia – hľadanie extravagancie.

Obr. 7.1 súťažný návrh OISTAT "Rekonštrukcia kostola sv. Anny", Praha

7.2 BISKUPICKÁ HAŤ (AUTORI: ING. ARCH. RADOVAN ŽELIK, ING. ARCH. JOZEF VESELOVSKÝ, ING. ARCH. RADOVAN ZELENÁK)

V rámci projektu mestské zásahy Trenčín 2013 bola autorským kolektívom SWK štúdia na spracovanie spriechodnenie biskupickej hate. Napriek faktu, že hať nie je uznaná ako industriálne dedičstvo, projekt sa zaoberá jej potenciálom aj v tomto ohľade. Samozrejme, je nutné poznamenať, že vytypovanie tohto objektu ako spojnice dvoch brehov rieky bolo motivované jeho faktickou potrebou v tomto mieste a hať tak slúžila ako ideálna platforma pre jeho realizáciu.

„Biskupická hať na okraji mesta Trenčín je jeho psychologickou hranicou. Končí tu územie mesta a začína voľná krajina meandrujúcej rieky. Miesto s jedinečnou atmosférou,

faunou, priehľadmi do krajiny, ... no vďaka svojmu technického charakteru, väčšine Trenčanov neznáme. Okrem toho tiež ide o významnú technickú pamiatku, ktorá je súčasťou nášho kultúrneho dedičstva. Projekt spriechodnenia biskupickej hate však vychádza najmä z jej polohy a chýbajúceho prepojenia oboch hrádzi na tomto mieste. Novobudovaný cestný most síce s prechodom cyklistov a peších počíta, avšak vzhľadom na prevýšenie (dĺžku nájazdov) a predpokladanú intenzitu dopravy sa táto trasa za rekreačnú považovať nedá.

Súčasťou hate je lávka slúžiaca servisným účelom, pričom snahou je túto rekonštruovať tak, aby spĺňala popri technických parametroch aj bezpečnostné požiadavky na prechod peších a cyklistov. Opláštením existujúcej konštrukcie do výšky zábradlia či prípadnou výmenou pochôdznej plochy vzniká koridor, ktorým by sa dal dokončiť I. trenčiansky cyklookruh „železničný (peší) most <-> stavidlá“. Zároveň by tak bolo možné jednoduchšie sprístupniť ostrov za stavidlami ako ďalšiu významnú rekreačnú oblasť, hať samotnú, či uľahčiť prístup k plánovanému golfovému areálu.

Obr. 7.2 Biskupická hať súčasný stav.

V pohľade z nového cestného mosta by tak táto brána na rieke mohla predznamenať Trenčín v novom duchu tak ako o ňom zatiaľ snívame. Aj toto je len otázkou snahy hľadať riešenia.“⁴⁹

Obr. 7.3 Biskupická hať návrh.

7.3 OLD HEROLD – LOFTOVE BÝVANIE (AUTORI: ING. ARCH. RADOVAN ZELIK, ING. ARCH. JOZEF VESELOVSKÝ)

Ďalšou skúsenosťou bolo zadanie štúdie na rekonštrukciu objektu Torulárne v rámci areálu Old Herold, čo bolo snáď aj počiatočným impulzom pre ďalšie zaoberanie sa touto lokalitou. Súkromný investor požadoval vytvorenie obytných loftových priestorov v etážovom objekte, ktorý však vzhľadom k špecifickosti požívanej technológie bol značne vertikálne perforovaný. Komplikáciou bol tiež fakt že výroba toruly zanechala v konštrukciách špecifický zápach ktorého odstránenie by v budúcnosti stálo nemalé prostriedky. Hlavným limitom však bola požiadavka orientácie objektu výhradne na juhovýchod vzhľadom na stálu prevádzku zvyšku areálu. V rámci projektu bolo preto nutné uvažovať s veľkopriestorovými bytmi tak aby sa zabezpečilo

⁴⁹ ZELIK, Radovan. *Na Hat* [online]. Trenčín, 2013 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.zelik.weblux.sk/architektura/nahat>

dostatočné osvetlenie pri požadovanom počte izieb na bytovú jednotku čo bolo spätne generovalo otázku finančnej reálnosti celého zámeru.

V rámci rekonštrukcie bola uvažovaná tiež nadstavba objektu. Napriek ekonomickej motivácii stojacej za jej zvažovaním sa ukázala ako ideálna možnosť pre zviditeľnenie areálu v obraze (panoráme) mesta. Dominanta ktorá by poukazovala na potenciál priestoru a vyvažovala tak mestské centrum na druhej strane rieky.

Významnou priestorovou súčasťou areálu je päť nádrží, s ktorými bol objekt v minulosti technologicky prepojený. Ich zachovanie a využitie pre nás predstavovalo vysokú pridanú hodnotu a taktiež je symbolom miesta pre obyvateľov mesta.

Obr. 7.4 Areál Old HeroldTrenčínarchitektonická štúdia na konverziu bývalej torulárne na obytnú funkciu

Obzvlášť ich zachovanie sa ukázalo v ďalšom procese (najmä pri konzultácii s developerom) ako extrémne náročné. Argumentácia založená na finančnej návratnosti

a investičnej náročnosti často zabúda na dôležitejšie a trvácnejšie aspekty architektúry. Bolo zaujímavé sledovať, ako potenciálni investori z Rakúska, oboznámení s hodnotou kvalitnej architektúry, prichádzajú na Slovensko a tlačia na ekonomickú návratnosť. Jasne to dokumentuje ambíciu, ktorej následkov sa musí naša spoločnosť vyvarovať. Práve tu sa ukázala potreba účinnej legislatívy nanajvýš dôležitou pre úspešný manažment záchrany pamiatkového fondu či ďalších objektov s pamiatkovou hodnotou.

7.4 MESTSKÉ ZÁSAHY BRATISLAVA 2008 (AUTORI: ING. ARCH. ILIJA SKOČEK, ING. ARCH. RADOVAN ZELIK)

V rámci projektu mestských zásahov bol predstavený projekt pešej lávky – premostenia dlhodobej bariéry Staromestskej ulice. V nadväznosti na rekonštruované mestské hradby bola navrhnutá drevená konštrukcia prepájajúca staré mesto s torzom židovskej štvrte, ktoré sa zachovalo po výstavbe mosta SNP.

“Premostenie je navrhnuté ako drevená priehradová konštrukcia a je inšpirované arkierom mestských hradieb. Má charakter dočasnej fortifikačnej stavby. Priehradový nosník umožňuje preklenutie Staromestskej ulice bez podporných stĺpov v cestnom telese. Samotnú konštrukciu by bolo možné zmontovať priamo na mieste, z hotových dielcov pomocou autožeriavov, tak aby nedošlo k obmedzeniu premávky tejto mestskej tepny”. (*výňatok z autorskej správy*⁵⁰)

7.5 MUNIČNÁ FABRIKA- KOMÁRNO

Nedávno spracovávaný projekt na revitalizáciu komárňanskej pevnosti je príkladom nakladania s pamiatkovým dedičstvom na území SR a operatívneho developerského prístupu ku konverzii unikátneho historického celku. Muničná továreň v nadväznosti na

⁵⁰ SME. *Most, ktorý dá ľuďom kridla* [online]. Bratislava, 2009, 27.9.2009 [cit. 2014-05-30]. Dostupné z: <http://bratislava.sme.sk/c/5035151/krajsia-bratislava-most-ktory-da-ludom-kridla.html>

komárňanskú pevnosť je dokladom náležitosti súčasného územia SR k územnému celku bývalej monarchie, kedy v tomto strategickom bode bola sústredená, ako produkcia munície tak aj jedna z hlavných defenzívnych základní na sútoku riek Dunaja a Váhu. Dnešná komárňanská pevnosť je vďaka torzám fortifikačných systémov ešte stále unikátnou pamiatkou rozpoznávanou aj v kruhoch širšej verejnosti. Pridružená muničná továreň je však, najmä v očiach obyvateľov, len pozostatkom dôb minulých ktoré pre súčasnosť nepredstavujú významnejší potenciál. Pritom Komárno ako ďalšie z “postkomunistických” miest je miestom bez výraznejšej identity ktoré často plní skôr satelitnú funkciu k hlavnému mestu či k iným centráam v okolí⁵¹.

Aj v tomto kontexte je zaujímavý práve potenciál muničnej továrne ktorá sa má v blízkej budúcnosti vitalizovať na lukratívnu rezidenčnú štvrť.

Riešené územie sa celé nachádza v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky pevnostného systému mesta Komárno. Celý novodobý pevnostný systém v Komárne predstavuje z hľadiska historických fortifikačných stavieb na Slovensku významnú pamiatku s relatívne dobre zachovanými stavebnými prvkami s dodatočne vybudovanou infraštruktúrou. Vo svojej podstate je zachovaný. K prerušeniu obrannej línie, resp. k rozbúreniu niektorých častí pevnosti došlo ešte v prvej polovici 20. storočia. Takýto osud postihol vonkajšie články ústrednej pevnosti a bastión I, z ktorého sa zachovala len Bratislavská brána. Bývalá envelope pri Starej pevnosti bola zrušená.

Pevnostný systém Komárna:

- Pevnosť protiturecká – ústredná pevnosť (Stará a Nová pevnosť)
- Opevnenie mestské – obranné línie (Palatínska a Vážska)

Súbor ústrednej pevnosti (Stará a Nová pevnosť) bol za kultúrnu pamiatku vyhlásený dňa 31.5.1963 rozhodnutím SKK ONV Komárno. Súbor Palatínskej línie bol za kultúrnu pamiatku vyhlásený dňa 13.5.1970 rozhodnutím SKK ONV Komárno a

⁵¹ KRAMPL, Dušan. KUPEC, Henry. ZELIK, Radovan. MUNIČNÁTOVÁREŇ Využitie územia zmiešanej funkcie občianskej vybavenosti a bývania v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky – Ústredná pevnosť KOMÁRNO 2011 (nepublikovaná štúdia)

súbor Vážskej línie bol za kultúrnu pamiatku vyhlásený dňa 31.5.1963 rozhodnutím SKK ONV Komárno⁵².

V súčasnosti sú pamiatky zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR: Ústredná pevnosť pod č. 302/1-5, Palatínska línia pod č. 30/1-25 a Vážska línia pod č. 301/26-48. V roku 1970 bola ústredná pevnosť vyhlásená uznesením Vlády SR č. 84 zo dňa 18.3.1970 za národnú kultúrnu pamiatku a neskôr uznesením Vlády SR č. 54 zo dňa 15.3.1985 bola za národnú kultúrnu pamiatku vyhlásená aj Palatínska a Vážska línia. Ochranné pásmo pamiatky bolo schválené rozhodnutím Okresného úradu v Komárne (referát regionálneho rozvoja) č. RR: 6/1992 zo dňa 20.1.1992. Bolo vymedzené ochranné pásmo NKP a stanovené podmienky činnosti na území ochranného pásma. Riešené územie obsahuje územie bývalej Muničnej továrne. Pre priemyselný areál bývalej vojenskej muničnej továrne bol dňa 01.08.2011 spracovaný návrh na vyhlásenie nehnuteľnej veci za národnú kultúrnu pamiatku (Krajský pamiatkový úrad v Nitre, kancelária v Komárne, Mgr. Imrich Tóth)⁵³.

Návrh na vyhlásenie muničnej továrne za národnú kultúrnu pamiatku (Krajský pamiatkový úrad v Nitre, kancelária v Komárne, Mgr. Imrich Tóth, 01.08.2011):

Urbanistický vývoj

*“Územie, na ktorom bola začiatkom 20. storočia vybudovaná cisárskou armádou muničná továreň tvorilo **alúvium rieky Váh**. Pretože územie bolo veľaokrát zaplavené riekami Váh a Dunaj, nikdy nebolo zastavané a obývané. V tesnej blízkosti bolo v priebehu stredoveku vybudované bastiónové opevnenie, tzv. **Stará pevnosť**. V predchádzajúcich obdobiach bolo toto významné strategické miesto využívané na kontrolu širšieho územia. Strategický význam predmetnej lokality pravdepodobne ako*

⁵² KRAMPL, Dušan. KUPEC, Henry. ZELIK, Radovan. MUNIČNÁTOVÁREŇ Využitie územia zmiešanej funkcie občianskej vybavenosti a bývania v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky – Ústredná pevnosť KOMÁRNO 2011 (nepublikovaná štúdia)

⁵³ Ibid.

prví docenili Rimania, ktorí pozdĺž Dunaja vybudovali obranný systém - Limes Romanus.

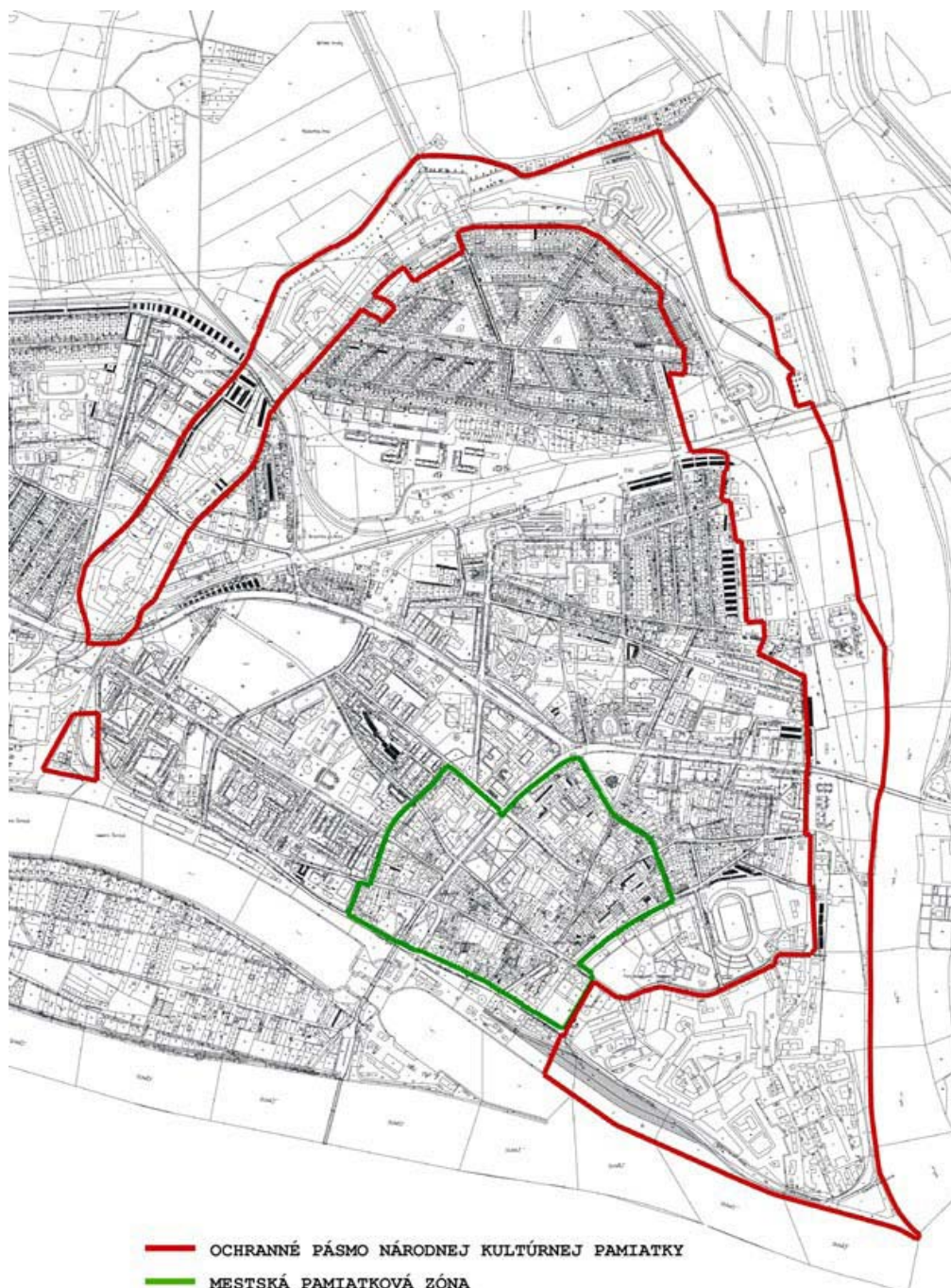

Obr. 7.5 Komárno – fotografická dokumentácia súčasného stavu komárnienskej pevnosti

Lokalizácia dnešnej pevnosti Komárno, jej osídlenie, či využitie na obranné ciele sa spomína v diele *Gesta Hungarorum*, z obdobia vlády Bela III. V období tatárskych vpádov, kedy bola veľká časť tohto územia spustošená, sa dokázalo ubrániť len niekoľko silných hradov. Medzi ne patrilo i Komárno, o ktorom sa zmieňuje jeden z listov kráľa Bela IV. z roku 1245. Od 13. storočia do obdobia panovania kráľa Mateja Korvína (15. storočie) máme o komárňanskom hrade neúplné poznatky. V roku 1317 sa za hradbami komárňanského hradu bránil Matúš Csák Trenčiansky proti uhorskému kráľovi Karolovi I. Róbertovi z Anjou.

Po obsadení Budína Turkami v roku 1541 bol cisár Ferdinand I. nútený zdokonaľovať jestvujúce fortifikácie a budovať nové. Vyhotovením plánu komárňanskej pevnosti pravdepodobne poverili Pietra Ferraboscua, ktorý navrhol mnohouhlový

bastiónový systém. Za projektantov komárňanskej pevnosti sa považujú aj Testa, Castaldo a Decius. 23. marca 1546 sa začala výstavba bastiónovej pevnosti. Jarná povodeň v roku 1570 spôsobila obrovské škody. Pod vedením U. Süessa bola pevnosť v rokoch 1572-1592 znovu postavená. K ďalšej dôležitej fortifikačnej činnosti došlo v dobe panovania Leopolda I. (1658-1705), ktorý nariaďuje výstavbu hlavne dvoch pevností: pevnosti Leopoldov a tzv. **Novej pevnosti** v Komárne. Prvá etapa výstavby Novej pevnosti trvala do roku 1663, kedy boli vykonávané len práce na zemných valoch. Po roku 1663 sa začala II. etapa výstavby, v ktorej namiesto dočasných zemných valov postupne budovali bastióny a kurtíny z kameňa a pálených tehál. Práce sa uskutočnili na základe projektov francúzskeho inžiniera Franza Wymesa, ktorý sa opieral aj o predchádzajúce návrhy Carla Thetiho s využitím poznatkov najmodernejšej talianskej a francúzskej fortifikačnej architektúry. Dôkladná výstavba Novej pevnosti bola ukončená v roku 1673. Stará pevnosť ostala v pôvodnom tvare tak, ako ju vybudovali v 16. storočí. V 19. storočí bola ústredná pevnosť prestavaná. Novú pevnosť prestavali na korunnú hradbu obrovských rozmerov. Na území budúcej muničnej továrne bola v tomto období realizovaná **výstavba Envelopy**. Bol postavený obranný múr, územie vo vnútri envelopy bolo navýšené zeminou (pravdepodobne aj z nádvorja Starej pevnosti) a podľa mapy z roku 1876 sa tam nachádzalo niekoľko objektov. Takisto v tomto období (druhá pol. 19. storočia) po prehratej prusko-rakúskej vojne v roku 1866 bola realizovaná výstavba, resp. prestavba Vážskej línie pevnostného systému. Ako jeho súčasť bola postavená Batéria XI., ako posledný fortifikačný článok, z ktorého sa zachovala neogotická hlavná brána. Plnila zakončujúcu funkciu Vážskej línie s napojením na vonkajšie články Novej pevnosti a predsunutými kontragardami (envelopou) na Starú pevnosť. Batéria XI. a jej múr spolu s envelopou Starej pevnosti vymedzili priestor pre neskoršie **územie areálu muničnej pevnosti**.

Obr. 7.6 Ochranné pásmo NKP, KPÚ - Komárno

Do chráneného priestoru envelope neskôr autori plánov muničnej továrne museli umiestniť celú továreň (tak výrobnú, ako aj administratívnu a prevádzkovo-obslužnú časť), ktorá fungovala ako uzavretý samostatný celok. Jednotlivé objekty muničnej

továrne boli umiestnené v tomto priestore smerom od juhu na sever. Jednotlivé objekty výroby boli umiestnené v areáli podľa výrobného procesu, objekty elektrárne boli umiestnené v strede areálu. V severnej časti areálu boli sústredené prevádzkové objekty pre zabezpečenie ubytovania a stravovania zamestnancov resp. robotníkov továrne, pričom areál uzatváral objekt strážnej budovy.

Po ukončení výroby po vzniku Československej republiky bol areál rozdelený na viacero častí, a neskôr sa ešte ďalej rozdelil, pričom jednotlivé časti boli od seba oddelené oplotením. V medzivojnovom období pribudlo len málo nových objektov (8). V druhej pol. 20. storočia bolo na území bývalej muničnej továrne postavených množstvo novodobých objektov (okolo 40, niektoré už neexistujú) a viaceré pôvodné objekty muničnej továrne boli asanované. Napriek tomu urbanistická štruktúra areálu bývalej muničnej továrne zostala v značnej miere zachovaná a urbanistický vývoj územia nebol natoľko významný, aby sa v rámci rehabilitácie areálu nedalo prinavrátiť skoro k totožnej urbanistickej štruktúre a hmotovo-priestorovej skladbe pôvodného areálu aj s rehabilitáciou a obnovou pôvodných komunikačných trás a sadovníckej úpravy.”

V súčasnosti je areál býv. muničnej továrne rozdelený na 9 častí (oddelených oplotením) so samostatnými vstupmi. Na časti areálu, kde sa nachádzali pôvodné objekty muničnej továrne č.XXIVa a XXIVc (nezachovali sa), stoja v súčasnosti (parc. č. 1809) panelové obytné domy, pričom toto územie nie je predmetom návrhu a nebude tvoriť súčasť navrhovaného územia areálu muničnej továrne ako národnej kultúrnej pamiatky.

Slohovo je možné objekty zaradiť do období historizmus, priemyselná architektúra 20. storočia (niektoré objekty - ranná moderna s prvkami neoklasicizmu). Priložená časť sprievodnej správy dokumentuje prístup architektonického tímu k problematike pamiatky ako exemplárna ukážka postupu pri riešení obdobného typu architektonicko–urbanistického zadania a jeho odôvodnenie smerom k požiadavkám pamiatkovej ochrany.

Pôdorysná a dispozičná skladba: Navrhovaných 26 objektov (27. pamiatkový objekt je úprava sadová) bývalej muničnej továrne má rôznu pôdorysnú resp. dispozičnú skladbu. Pôdorysne sú objekty prevažne obdĺžnikového tvaru, niektoré majú štvorcový pôdorys. Dva objekty sú pôdorysne tvaru písmena „E“, tri objekty sú pôdorysne tvaru písmena „C“ a jeden objekt má pôdorys v tvare písmena „L“. Z celkového hmotovo-dispozičného rozmiestnenia jednotlivých budov v areáli je možné usudzovať, že ako rozmiestnenie, tak ako aj pôdorysy jednotlivých objektov boli determinované polohou, tvarom a ohraničením priestoru bývalej envelope (priestoru medzi pevnosťou a riekou) resp. funkciou daného objektu v rámci muničnej továrne. Dispozičná skladba jednotlivých objektov je rôznorodá, od jednotrakových objektov s jednou miestnosťou až po viactrakové mnohopriestorové budovy podľa funkcie daného objektu. Pôvodné dispozično-priestorové riešenie v interiéroch sa vo väčšine objektov nezachovalo z dôvodu neskorších funkčných zmien a adaptácií v priebehu 20. storočia, pričom však tieto zmeny (úpravy) vo väčšine prípadov neboli natoľko výrazné, aby významne zmenili charakter a riešenie interiérov. K viacerým objektom muničnej továrne v priebehu 20. storočia boli realizované rôzne prístavby a dostavby, ktoré nevhodne zmenili pôdorysný tvar objektov resp. ich architektonický výraz (z navrhovaných objektov sú to objekty č. I, Ia, VIIg, VIIc, VIII, XX,XXII, XXIIc, XXIII).

Podlažnosť: Jednopodlažné až viacpodlažné objekty (6 objektov roztrúsených po celom areáli), bez suterénov (viď jednotlivé PO). Podzemné podlažie (suterén) majú len tri objekty (Budova administratívna I, Strážnica Ia, Budova elektrárne VII).

Fasády: Fasády objektov sú jednoduché, omietané, jemnozrnej aj hrubozrnej štruktúry rôznej farebnosti (viď jednotlivé PO). Na väčšine objektov je stvárnenie fasád založené na geometrickom členení fasády a na kontraste združených pilastrov resp. lizénových pásov a zapustených omietaných plôch.

Krov, strecha: Na objektoch prevládajú vo väčšine prípadov sedlové, niekde valbové strešné konštrukcie. Väčšina objektov má drevený krov väznicovej sústavy so stojatou stolicou, niektoré objekty majú kovovú krovňú konštrukciu. Pôvodná strešná krytina objektov bola pravdepodobne vláknocementová šablóna, v priebehu 20. storočia nahradená na väčšine objektov plechovou krytinou.

Súčasný využitie

Objekty bývalej muničnej továrne boli postavené pre priemyselné účely výroby rôznych druhov munície pre potreby rakúsko-uhorskej armády. Objekty mali rôzne funkčné využitie – výrobné, skladové, prevádzkové, administratívne, bývania. Pôvodné využitie (priemyselný areál) si zachoval areál až do súčasnosti. V súčasnosti sa budovy využívajú na výrobu, skladovanie, administratívne účely aj bývanie. V rámci „Zmien a doplnkov územného plánu Mesta Komárno č. 1/B/2007“ (schválené v roku 2010) došlo k zmene funkčného využitia územia býv. Muničnej továrne. Funkcia výroby bola zmenená na funkciu občianskej vybavenosti a bývania (zariadenia občianskej vybavenosti celomestského charakteru - rekreácia a cestovný ruch, obchod, verejné ubytovanie a stravovanie, šport, kultúra, služby, administratíva atď.).

Odôvodnenie návrhu

Navrhované objekty býv. muničnej továrne boli v rámci „Zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt Pevnostného systému Komárna a jeho ochranného pásma“ (L'.Gráfel, 2006) v kapitole „C.1.9.3.“ vytipované na zápis do ÚZPF ako národné kultúrne

pamiatky⁵⁴. Budovy bývalej Muničnej továrne v Komárne, postavené začiatkom 20. storočia, sú jedinečným dokladom vojensko-výrobného továrenského areálu na území Slovenska. Komplex budov vybudovaný pre potreby armády si dodnes zachoval svoj architektonický slohový výraz priemyselnej architektúry (historizmus) zo zač. 20. storočia, ako aj svoju urbanisticko-architektonickú štruktúru. Pamiatkové hodnoty a história celého areálu sú spolu so svojím nadregionálnym významom jedinečným a významným dokladom vojensko-priemyselnej histórie Slovenska. Z dôvodu ochrany a prezentácie týchto pamiatkových hodnôt je potrebné navrhované objekty v budúcnosti chrániť ako národné kultúrne pamiatky.

Špecifikácia pamiatkových hodnôt

Predmetom ochrany navrhovaného objektu je jeho situovanie, začlenenie do hmotovo-priestorovej skladby areálu, pôvodná hmota a pôdorys objektov, ich výška, podlažnosť, riešenie striech a fasád, v interiéri zachované pôvodné prvky a dispozícia. Súhrnná špecifikácia zachovaných konkrétnych pamiatkových hodnôt: začlenenie vecí do širších súvislostí - do historickej urbanistickej štruktúry mesta a pevnostného systému, a predovšetkým do urbanistickej kompozície celého priemyselného areálu, v ktorom sa objekty nachádzajú, ich dispozično-priestorové, konštrukčné a materiálové riešenie, slohový výraz. Objekty si prevažne zachovali jednotný výraz fasád v slohovom výraze historizmu zo začiatku 20. storočia, preto sa predmet ochrany vzťahuje na: jednotu výrazu fasád objektov, ďalej na pôvodné výšky priestorov, všetky pôvodné horizontálne a vertikálne konštrukcie. Väčšina hodnôt, pre ktoré je potrebné navrhované objekty chrániť, ako doklad kvalitnej architektúry zo začiatku 20. storočia v uvedenej lokalite, je zachovaná v pôvodnom výraze a vo vyhovujúcom stave. Predmetom ochrany sú takisto možné archeologické nálezy hnutelné a nehnuteľné, resp. kultúrne vrstvy pod terénom, v ktorom sa tieto nachádzajú.

⁵⁴ KRAMPL, Dušan. KUPEC, Henry. ZELIK, Radovan. MUNIČNÁTOVÁREŇ Využitie územia zmiešanej funkcie občianskej vybavenosti a bývania v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky – Ústredná pevnosť KOMÁRNO 2011 (nepublikovaná štúdia)

K navrhovaným objektom sa neviaže významná historická udalosť alebo osobnosť.

Zhodnotenie významu

Navrhované objekty svojím architektonickým výrazom, formou, vzťahom hmoty, plochy a jej delenia, proporcie a zachovalosťou hlavných atribútov reprezentujú kvalitné architektonické dielo priemyselnej architektúry z obdobia začiatku 20. storočia na Slovensku. Nehnuteľnosti tvoria súčasť urbanistickej kompozície priemyselného areálu výroby pre potreby armády, predstavujú tak hodnotu vžitej podoby a hodnotu súvzťažnosti s prostredím. Objekty sú prevažne zachované v pôvodnom výraze, a preto je možné priradiť im aj hodnotu autenticity, zároveň majú dokumentačno-výpovednú hodnotu. V architektonickom výraze sú príkladom kvalitnej historizujúcej architektúry mesta Komárno. Murované budovy, postavené v rokoch 1908-1916, patria k významným zachovaným priemyselnovo-vojenským pamiatkam z obdobia Rakúsko-Uhorska na území Slovenska. Celý areál, v ktorom sú navrhované objekty situované, je navrhnutý a skoncipovaný ako urbanistický celok. Zachovaný je pôvodný hmotový rozsah, objemové členenie a výškové usporiadanie, podlažnosť, architektonické riešenie exteriéru, pôdorysná skladba, konštrukčné a materiálové riešenie, vertikálne a horizontálne konštrukcie, slohovosť, architektonické prvky. Väčšina budov, tvoriacich súčasť areálu bývalej muničnej továrne, disponuje hlavne v exteriéri vysokou mierou autenticity a mnohými hodnotnými architektonickými detailmi (ako v exteriéri, tak aj v interiéri). Navrhované objekty sú hodnotným dokladom priemyselných stavieb zo začiatku 20. storočia na tomto území. Účelové priemyselné stavby s hodnotou kvalitnej, a zo súčasného pohľadu i originálnej architektúry, sú dochované vo vysokom stupni intaktnosti funkčného i výtvarného riešenia.

S ohľadom na skutočnosť, že navrhované objekty bývalej muničnej továrne sú z časti v narušenom stavebno–technickom stave, a v priebehu 20. storočia došlo k úpravám a zásahom do objektov, je potrebné v rámci revitalizácie areálu a zmeny jeho funkčného využitia realizovať obnovu pamiatok rehabilitáciou predovšetkým exteriéru jednotlivých nehnuteľností. Takisto je potrebné realizovať obnovu sadovej úpravy celého areálu, ktorá má tvoriť zjednocujúci prvok areálu bývalej muničnej továrne v Komárne. Areál býv. muničnej továrne tvorí jeden integrálny celok, avšak jednotlivé objekty sú v súčasnosti vo vlastníctve viacerých subjektov, podobne i nezastavané plochy, resp. sadová úprava areálu. Táto roztrieštenosť môže negatívne vplyvať na koordinovaný postup pri obnove areálu ako celku. Pri zjednocujúcom pamiatkovom objekte, akým je sadová úprava areálu je koordinácia jednotlivých vlastníkov pri obnove absolútne nevyhnutná. Obnova zelene bude zahŕňať obnovu porastovej štruktúry a obnovu komunikačnej siete ako nosného prvku sadovníckej kompozície. Na území parku nie je prípustné stavať ďalšie stavebné objekty, toto obmedzenie sa netýka obnovy a modernizácie inžinierskych sietí. Na území areálu, okrem objektov odporúčaných v tomto návrhu, sú taktiež situované ďalšie stavebné objekty – sekundárne novodobé rušivé objekty, ktoré je v rámci revitalizácie celého areálu potrebné asanovať a obnoviť urbanisticko–architektonickú štruktúru celého areálu do pôvodnej podoby muničnej továrne z obdobia pred 1. svetovou vojnou. Pôvodné objekty muničnej továrne resp. objekty z medzivojnového obdobia 20. stor., ktoré nie sú predmetom tohto návrhu, je potrebné zachovať, obnoviť a prezentovať v rámci areálu ako objekty rešpektujúce a dotvárajúce historické prostredie.

V rámci štúdie⁵⁵ boli spracované aj architektonické návrhy na konverziu vybraných objektov muničnej továrne. Budovy na parcelách č. 1681 a 1677 (XXIIa,

⁵⁵ KRAMPL, Dušan. KUPEC, Henry. ZELIK, Radovan. MUNIČNÁTOVÁREŇ Využitie územia zmiešanej funkcie občianskej vybavenosti a bývania v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky – Ústredná pevnosť KOMÁRNO 2011 (nepublikovaná štúdia)

XXIIb) sú pôvodné objekty muničnej továrne s názvom Nákladný sklad (Frachten Magasin), na ktoré je podaný návrh na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku. Pôvodná funkcia je zreteľná aj zo zachovalých nakladacích rámp, ale aj z otvorov po konštrukcii rámp nezachovalých. Po rekonštrukcii sa predpokladá ich využitie ako nástupné a obytné terasy.

Koncepcia loftových bytov vychádza z vyčlenenia dvoch okenných modulov na jeden byt a samostatné sprístupnenie každého bytu z exteriéru nástupnej terasy (bývalej rampy). Vstupné dvere sa nachádzajú na mieste, kde dvere aj pôvodne boli, ako naznačujú tehlové šambrány, hoci dnes sú tu okná. Vzniklo tak desať bytov, pričom výmera šiestich stredných bytov je cca 130 m², výmera dvoch krajných je cca 180 m² a dvoch ďalších krajných cca 190 m². Byty využívajú celú výšku budovy až do krovu, ktorá je od 4,5 do 7,5 m. V časti presahujúcej polovicu plochy prízemia je vložená konštrukcia podlažia.

Prízemie obsahuje priestory dennej časti a poschodie nočnej časti bytu. Navrhnutá koncepcia ponecháva a rehabilituje pôvodnú omietanú fasádu s tehlovými pilastrami, nárožiami a soklom, aj pôvodné otvory okien a dverí s tehlovými šambránami. Plechová krytina je zlikvidovaná a nahradená eternitovými šablónami v prírodnej šedej farbe. Nedostatok denného presvetlenia priestorov bytu, najmä v strede dispozície a na vložnom podlaží, je riešený zdvihnutím strešnej roviny o cca 1 m a vložením presklenia po celom obvode budovy do vzniknutého priestoru, ako aj presklením roviny sedlovej strechy v jej hrebeni akoby vrcholového svetlíka.

Obr. 7.8 architektonická štúdia muničná fabrika - Komárno

Obr. 7.9 architektonická štúdia muničná fabrika - Komárno

Obr. 7.10 architektonická štúdiá muničná fabrika - Komárno

Konverziu muničnej továrne na obytnú štruktúru je v súčasnej dobe (2013) možné považovať za ojedinelú príležitosť k aplikácii kritérií v stavebnej praxi. Je však prekvapujúce, že zameranie pamiatkového úradu nebolo upriamené na koncepčné aspekty návrhu (nakoľko sa v tomto mierkovom prehľbení jedná skôr o koncept) ako celková koncepcia pamiatkovej ochrany, manažment a udržateľnosť riešenia, odborná podpora zámeru či asistencia v právnych procesoch. Pripomienky boli smerované celkom konkrétne k vybraným architektonickým aspektom návrhu, o ktorých je možné tvrdiť, že nemali na podstatu pamiatkového fondu zásadný vplyv. Skôr teda išlo o špecifické zameranie konkrétneho pracovníka, ako o metodický prístup verejnej správy k architektonickému dedičstvu.

8 KLASIFIKÁCIA KONKRÉTNÝCH STAVIEB

Industriálne dedičstvo Trenčína v súčasnosti nie je oficiálne uznané. Prebieha príprava podkladov, mapovanie terénnyymi kartami, katalogizácia fondu za účelom jeho vyhodnotenia, vytvorenie zoznamu pamiatok tohto druhu a stanovenie spôsobu a koncepcie ochrany. Vývoj mesta, snaha o redefinovanie CMZ a intenzívna výstavba (nova železničná trať) v centre sú dokladom aktuálnosti potreby priameho definovania kultúrneho dedičstva v snahe o jeho záchranu.

Rozsah zachovaného industriálneho fondu v rámci Trenčianskeho kraja je pomerne veľký, jedná sa približne o 100 doposiaľ zdokumentovaných objektov (na základe doterajšieho monitorovania a tvorby terénnych kariet). Tieto stavby zatiaľ nie sú vyhlásené za kultúrne dedičstvo a nie sú tak ani spoločensky vnímané. Napriek tomu by mohlo byť prínosné preveriť relevantnosť týchto stavieb procesom hodnotenia a vzájomného porovnania, ktorý by určil prioritu ich zachovania či ochrany. V rámci práce sú uvedené stavby reprezentujúce míľniky dochovanej industriálnej architektúry v meste. Za tieto boli vytypované "starý" železničný most (oceľová konštrukcia z roku 1946), areál Old Heroldu (vznik 1936), biskupická hať (súčasťou vážskej vodnej cesty je aj elektrárň Trenčín uvedená do prevádzky roku 1956⁵⁶), časti výrobných areálov Merina, Ozeta, historické stavby v rámci železničného koridoru (za pamiatku je uznaná stará železničná stanica v centre mestského parku)....

Tieto stavby sa dodnes signifikantne podieľajú na obraze a charakteere mesta a z toho dôvodu by mali prioritne podstúpiť podrobný historický prieskum, mala by byť prevedená analýza ich skutkového stavu a to nielen z pohľadu architektonicky – historického no taktiež z technicko - fyzikálneho, staticko – konštrukčného, či historicky – urbanistického, tak aby bolo možné tieto stavby kompetentne posúdiť. V rámci práce bola čiastočne realizovaná prieskumná časť a mapovanie areálu Old Herold pre potreby

⁵⁶ SVF STU. *Exkurzia: vodne elektrarne 2* [online]. 1. vyd. Bratislava, 2007 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: http://www.kzdi.sk/ESF0608/DOKUMENT/09_exkurzie/Exkurzia-Vodne_elektrarne2-HU.pdf

zadania študentských prác rovnako, ako aj biskupská hať v rámci projektu mestských zásahov. Aj keď je k dispozícii hlbšie poznanie skutkového stavu a rámcovo bola spracovaná napr. fotografická dokumentácia, pre potrebu klasifikácie bude nutné širšie preskúmanie objektov a to najmä so zreteľom na vybrané kritériá podľa ktorých budú globálne posudzované.

8.1 OLD HEROLD

Areál Old Heroldu disponuje rôznorodým stavebným fondom nakoľko prešiel kontinuálnym vývojom spojeným so zmenou výrobných postupov či presunom prevádzok. Niektoré jeho časti je možné posudzovať klasickými, ako aj alternatívnymi klasifikačnými postupmi porovnateľnými s reprezentantmi tohoto výrobného typu v celonárodnom merítku (či priam európskom kontexte). Nevôľa zo strany vedenia OH k participácii k zapísaniu areálu na zoznam kultúrneho dedičstva je spojená s opodstatnenou obavou z možnosti ďalšieho využitia či správy areálu vzhľadom k reštriktívnemu postoju pamiatkového úradu. Tu je však nutné pripomenúť že úloha pamiatkového úradu by mohla byť skôr v duchu hesla “pomáhať a chrániť”. Na druhej strane je nutné podnietiť povedomie o konkrétnych hodnotách (v prípade OH je to napríklad dochovanie veľkej časti historického technického vybavenia) či dokumentácii výrobného procesu.

Liehoval disponuje pomerne rozsiahlim archívom dokumentujúcim jeho vývoj. Preskúmanie tohoto zdroja a porovnanie v typologickom kontexte by malo byť prvým krokom k zmapovaniu.

Aj napriek nedostatočnému zmapovaniu lokality by však posúdenie a klasifikácia areálu mohla predstavovať experiment zameraný na overenie funkčnosti vybraného klasifikačného modelu v konkrétnom kontexte. Vylučovacou metódou je možné konštatovať že z metodík spomínaných v tejto práci je pre daný prípad najvhodnejšie využiť práve klasifikačnú metódu práce Brno – Vien 45 – 79. Aj keď sa táto priemyselným objektom zámerne vyhýba z dôvodu nedostatočného rozsahu

zachovaného industriálneho stavebného fondu a jednotlivých vývojových etáp typologických druhov, čiastočne je aplikovateľná.

História areálu – dejinný význam (odhad)

- Na základe zbežného historického prieskumu⁵⁷ (kap. 3) je možné konštatovať že areál OH bol od svojho vzniku významnou súčasťou industriálu na strednom považí. Na historických fotografiách je jasne čitateľná mierka novopostavenej prevádzky na pravom brehu rieky Váh v porovnaní so zvyškom mesta Trenčín v čase jej vzniku. Nie je teda náhodou že množstvo obyvateľov mesta je do dnešných dní s prevádzkou osobne previazaných.
- Liehovar patrí od svojho vzniku k popredným producentom liehovín v rámci Slovenska a je teda možné konštatovať, že bol jedným z milníkov industriálneho vývoja regiónu.

Architektúra – estetika, originalita

Od jeho založenia roku 1920 sa areál vyvíjal aditívne bez výraznejších etapovitých posunov. Jeho postupné dotváranie do dnešnej podoby však predstavuje práve jednu z autentických hodnôt niektorých jeho častí. Kto bol architektom prvotného návrhu sa na základe doterajšieho prieskumu nepodarilo zistiť no výkresová dokumentácia ranných etáp dostavieb uvádza ako autora Ing Jaroslava Ročáka – podnikateľstvo stavieb, Trenčín. Strohý architektonický výraz bez dekoratívnych prvkov, (v ranných štádiách slohovo radený k funkcionalizmu) nedáva priestor pre hodnotenie estetických výtvarných parametrov stavby v zmysle hodnotiacej metodiky. Je však zrejmé že vlasná estetika industriálnej formy môže byť posudzovaná a to najmä v kontexte tohoto typologického druhu.

⁵⁷ Vid'. kap. 3

Niektoré stavby v rámci areálu boli uskutočňované bez podrobnejšej prípravy (ak existuje, projektovú dokumentáciu sa nepodarilo dohľadať). Takto vznikla nosná konštrukcia rozvodu inžinierskych sietí ktorá v súčasnosti spája väčšinu výrobných (hlavných) objektov. Táto bola areálu pridelená bez ohľadu na jej “predimenzovanú” proporciu a stala sa jeho neodmysliteľnou súčasťou.

Stavebná fyzika – technická stránka, efektivita využitia

Pre posúdenie technického stavu objektov je nutné realizovať podrobný stavebno-technický prieskum zameriavajúci sa na súčasný stav konštrukcií (nosnej konštrukcie, obvodovej konštrukcie, výplní otvorov, stiešnych a základových konštrukcií, inžinierskych sietí.. pre posúdenie ich súčasného stavu, ako aj odhad nutných úprav vzhľadom k adaptácii objektov na konkrétne funkcie. Ako modelový príklad je možné využiť študentské práce zaoberajúce sa adaptáciou objektov na rôzne druhy občianskej vybavenosti či stavby pre kultúru a vzdelanie. Takáto funkčná náplň by si vzhľadom k technickým a hygienickým parametrom navrhovaných prevádzok vyžadovala rozsiahle zmeny, úpravy jestvujúcich konštrukcií a je možné ju teoreticky označiť za náročnú. Konkrétne hodnotenie na bodovej škále je však možné uskutočniť až na základe prieskumu stavby samotnej, ako aj typologického druhu v zmysle kontextuálnej komparácie.

Aplikácia kritérií HERITY je možná, no ich silnou stránkou je práve posúdenie a aktualizácia pomeru “dielčich hodnôt” pamiatky ako celku, teda jednotlivito v oblasti služieb, komunikácie, miery zachovania, relevancie. Nakoľko je však v súčasnosti areál OH stále funkčný, okrem hodnoty fyzickej podstaty samotnej pamiatky je ťažké hovoriť o iných aspektoch prezentácie. V budúcnosti nieje vylúčená prezentácia liehovarníctva so zámerom posilnenia dojmu dlhodobej kvality značky. Tieto vízie súčasných majiteľov sú však bez komplexného manažmentu len akousi predzvesťou možného budúceho využitia potenciálu areálu no nedejú sa považovať za samostatne udržateľné v dlhodobom horizonte.

8.2 ŽELEZNIČNÝ MOST

Otázka pamiatkovej ochrany železničného mosta spočíva v jeho hodnote nielen architektonicky-konštrukčnej, no najmä urbanistickej. Priestorová orientácia bývalého železničného koridoru bola dôležitým limitom vo vývoji CMZ a opodstatnením jeho vnútornej štruktúry a previazanosti s inými mestskými časťami. V tomto duchu je preto nutné posudzovať stavbu nielen ako kultúrnu pamiatku, ale možno práve v tomto prípade uplatniť štatút "miestnej pamätihodnosti", ktorým SR legislatívne disponuje⁵⁸. Problémom je samozrejme jeho trvácnosť a správa na regionálnej úrovni. Toto predstavuje riziko v časoch neistej sociálno-politickej situácie, kedy vnútorné rozhodnutia na úrovni mesta môžu tento štatút ohroziť. Aj z toho dôvodu je potrebná "popularizácia" - prezentácia industriálnej architektúry v rámci verejného povedomia, využívanie a uplatňovanie hodnôt na dennodennej báze, integrácia reliktov industriálnej epochy do každodenného života obyvateľov mesta. Táto vzájomná symbióza je v istom zmysle najistejším a najefektívnejším spôsobom ochrany.

⁵⁸ Slovenska Republika. Zákon o ochrane pamiatkového fondu. In: *Zákon 49/2002 Z.z.* Bratislava: Národná rada SR, 19.12. 2001. Dostupné z: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k9&skupina=1

9 ZÁVER

V súčasnosti pripravovaná metodika klasifikácie industriálneho dedičstva je významným dokumentom v snahe o profesionálny (metodologický) prístup pri hodnotení industriálneho fondu. Na rozdiel od často používaných subjektívnych hodnotiacich kritérií⁵⁹ by bolo vhodné aplikovať do systému hodnotenia kritéria na báze bodového hodnotového systému tak, aby bolo možné uplatniť multikriteriálne hodnotenie. Anomálie a špecifické charakterové črty by mali byť zachované a dokumentované paralelne s bodovým systémom popisujúcim hraničné bodové hodnotenie tak, aby sa eliminoval efekt gausovej krivky⁶⁰. Zároveň je potrebné stanoviť stratégiu záchrany objektu, ergo zabezpečiť jeho integráciu a aktívne využívanie ku konkrétnemu účelu, ako prevenciu jeho opätovného úpadku. V tomto duchu sú inšpirujúce práve kritériá HERITY, zaoberajúce sa nielen vyhlásením objektu za pamiatku, ale aj jeho hodnotením z pohľadu návštevníka a užívateľa stavby benefitujúceho nielen z historicko-architektonickej hodnoty konzervácie diela, ale taktiež úrovne služieb, dokumentácie či komunikácie. Je teda potrebné nazerať na záchranu industriálneho dedičstva aj z pohľadu ekonomického, aj keď tento nemusí byť vždy v stanovenom horizonte smerodajný. Takéto posudzovanie architektúry bude hodnotnou investíciou do celého procesu záchrany industriálneho dedičstva, šetriac nielen samotné financie ale aj energiu a čas vynaložený na efektívizáciu tejto úlohy.

⁵⁹ Hodnotenia architektonického výrazu stavby a nie esencie a dokumentácie faktických architektonických či iných hodnôt

⁶⁰ SCHEUCHEL, Peter. (ed.) Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno: 2012

10 POUŽITÁ LITERATÚRA

- o BOERI, Stefano, Rem KOOLHAAS, Stanford KWINTER, Daniela FABRICIUS, Hans ULRICH OBRIST a Nadia TAZI. *Mutations*. 1. vyd. Barcelona, Spain: ACTAR, 2000. ISBN 84-95273-51-9.
- o FRAGNER, Benjamin – CABAN, Šimon – Alberto Di STAFANO – David
- o GEHL, Ján (1987) *Life Between Buildings: Using Public Space*, preklad Jo Koch, Van Nostrand Reinhold, New York. (ISBN 978-87-7407-360-4)
- o GREGOR, Pavol - Gregorová, Jana – Kráľová, Eva – Kvasnicová, Magdaléna Lalková, Jarmila. *Obnova pamiatok* 1. vyd. Bratislava: PERFEKT, a.s., 2008 112 s. ISBN 978-80-8046-405-9
- o GREGOROVÁ, Jana – Lalková, Jarmila – Oravcová, Eva – Nahálka - Pavel. *Prezentácia architektonického dedičstva* 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2003 134 s. ISBN 80-227-1837-8
- o HORŇÁKOVÁ (ED.), Ladislava. *The Baťa phenomenon: Zlín architecture 1910-1960*. 1. vyd. Zlín: Regional Gallery of Fine Arts, 2009. 1. ISBN 978-80-85052-78-7. Dostupné z:
http://www.kfbz.cz/katalog/zaznam.php?detail_num=444817&vers=9&lang=cze

- o R.Chisholm – LÁBUS, Ladislav – PLESKOT , Josef – SPÁČIL , ŠENBERGER - Karel, Tomáš, A. Martin – TICHÁ, Jana. *Industriální stopy* 1. vyd. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví CVUT, 2005 184 s. ISBN 80-239 5440-7

- o Rec(91)13E 09 September 1991: on the protection of the twentieth-century architectural heritage. In: 1991. Dostupné z: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=572353&SecMode=1&DocId=597874&Usage=2>

- o KAŠČÁKOVÁ, Renáta. *Trenčín: Kandidát na Európske hlavné mesto kultúry 2013*. 1.vyd. Publicis Kunt, s.r.o. 2009 87 s.

- o KASCAKOVA, Renata. *Trencinsity. Trencin si Ty* [online]. 2012 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.trencinsity.sk/sk/>

- o KUPEC, Henry, Dušan KRAMPL a Radovan ZELIK. *Urbanistická štúdia: Využitie územia zmiešanej funkcie občianskej vybavenosti a bývania v ochrannom pásme národnej kultúrnej pamiatky Ústredná pevnosť KOMÁRNO*. Bratislava, 2011, 84 s. (nepublikovaná štúdia)

- o Ruzomberok sme aj my. *Ruzomberok sme aj my* [online]. 1. vyd. Ruzomberok, 2012 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: https://utopia.sk/liferay/article/-/journal_content/56_INSTANCE_b8AZ/348443/2328886

- o Slovenska Republika. Zákon o ochrane pamiatkového fondu. In: *Zákon 49/2002 Z.z.* Bratislava: Národná rada SR, 19.12. 2001. Dostupné z:

http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k9&skupina=1

- o SCHLEIFERD, Simone. *Converted Spaces* 1. vyd EVERGREEN Taschen GmbH, 2006 384 s. ISBN 3-8228-5147-7
- o SCHEUCHEL, Peter. (ed.) *Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979*. Brno: 2012
- o SME. *Most, ktorý dá ľuďom krídla* [online]. Bratislava, 2009, 27.9.2009 [cit. 2014-05-30]. Dostupné z: <http://bratislava.sme.sk/c/5035151/krajsia-bratislava-most-ktory-da-ludom-kridla.html>
- o SVF STU. *Exkurzia: vodne elektrarne 2* [online]. 1. vyd. Bratislava, 2007 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: http://www.kzdi.sk/ESF0608/DOKUMENT/09_exkurzie/Exkurzia-Vodne_elektrarne2-HU.pdf
- o ŠČEPKO Richard. *Ako do Trenčína priemysel dostali*, 23.3.2010 dostupné na: <http://scepko.blog.sme.sk/c/222357/Ako-do-Trencina-priemysel-dostali-Historicke-fotografie.html>
- o ŠIŠMIŠ Milan, *Trenčín – Vlastivedná monografia 2*, vyd. Alfa-press, Bratislava 1996, ISBN 80-05-01114-8
- o Tomioka Sil Mill. *Tomioka silk Mill* [online]. 2010 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.tomioka-silk.jp/hp/en/index.html>

- o Mesto Trenčín.(online) 2009, *Oficiálne stránky mesta Trenčín -História mesta*, cit.3.5. 2009, dostupné na <www.Trencin.sk/historia>

- o Industriálna architektúra na Slovensku. Metodika realizácie úlohy (plán hlavných úloh 3/2008) č. Dok. PÚ 08/84-4/1487/SUL vydal: Pamiatkový úrad SR, Február 2008

- o *Fenomén súčasnosti: premena funkcií*, Spolok Architektov Slovenska 1 vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku architektov Slovenska, 2005. ISBN 80-8875734-7

- o Offenes Kulturhaus Oberösterreich. *Wikipedia* [online]. 2012, 2.2.2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: http://de.wikipedia.org/wiki/Offenes_Kulturhaus_Ober%C3%B6sterreich

- o O.K Centrum - centrum současného umění. *Archiweb* [online]. 2007, 17.02.2007 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=city&action=show&id=645>

- o O.K Centrum. *Reipl reipl architekten* [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.rieptriepl.com/cake/rieptriepl/projects/show/2/1/0/de>

- o OÖ KULTURQUARTIER. OÖ *KULTURQUARTIER* [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.oekulturquartier.at/pages/about.html>

- o OK Center for Contemporary Art. *Linz Culture* [online]. 2012, 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.linz.at/english/culture/4806.asp>

- o Architecture Form and Content. *Imookulturquarter* [online]. 2011 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.ok-centrum.at/?q=en/content/architecture>
- o Art on the Rooftops of Linz. *E-flux* [online]. 2009 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.e-flux.com/announcements/art-on-the-rooftops-of-linz/>
- o Open letter. In: *.blumology* [online]. 2003 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.blumology.net/letterE.html>
- o Turn on: architektur festival. *Nextroom* [online]. 2004 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: http://www.nextroom.at/turn-on_04/de/riepl.htm
- o Der Ursulinenhof. *Landeskulturzentrum* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.ursulinenhof.at/ueberuns.aspx?doc=ueberuns>
- o ZELIK, Radovan. *Na Hat* [online]. Trenčín, 2013 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.zelik.weblux.sk/architektura/nahat>
- o ZEMÁNKOVÁ, Helena. *Tvořit ve vytvořeném : Nové funkční využívání uvolněných objektů*. 1. vyd Brno: 2003 160 s. ISBN (VUT v Brně) 80-214-2365-X ISBN (CERM) 80-7204-281-5

11 OBRAZOVÁ DOKUMENTÁCIA

- obr. 3.1 Trenčín Pod Sokolice – kasárne + industriálna zóna - Martin Hanušin: *Trenčín na starých fotografiách*, 2002, 2. vyd. Slovart 96 s.ISBN 80-889-7592-1
- Obr. 3.2 Textilná továreň Trenčín, Pod Sokolice - Martin Hanušin: *Trenčín na starých fotografiách*, 2002, 2. vyd. Slovart 96 s.ISBN 80-889-7592-1
- Obr. 3.3. Liehovar Old Herold, súčasný stav - archív autora
- Obr. 3.4 náväzné plochy brownfieldov v meste - archív autora
- Obr. 3.5 koncept mestského „diametru“ - archív autora
- Obr. 3.6 Situačný výkres areálu OH v Trenčíne – súčasný stav – archív OH
- Obr. 3.7 semestrálna práca, UN6: Old Herold, študent: Axel Martineau
- Obr. 3.8 semestrálna práca, UN6: Old Herold, študent: Yannick Bodein
- Obr. 3.9 semestrálna práca, UN6: Old Herold ART CENTERR+ART GALLERY študent: Ivana Valeková, Ivana Linderová
- Obr. 3.10 workshop v trenčianskej synagóge, foto: archív autora
- Obr. 3.11 Prezentácia študentských prác – Artkino Metro Trenčín, foto: archív autora
- Obr. 4.1 štúdiá konverzie objektu „Drying Area“ v rámci areálu Tomioka Silk Mill - archív autora
- Obr. 5.1 Target HERITY - Herity: herity italia. HERITY. *Herity Italia* [online]. 2006 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://www.herity.it/>

- Obr. 5.2 Kritériá hodnotiacej metodiky 45 – 79 SCHEUCHEL, Peter. (ed.)
Vypracování hodnotící metodiky architektury v období 1945-1979. Brno:
2012
- Obr. 6.1 OK center Linz (interiér) zdroj: Petr Šmídek, OK center Linz, pôdorys
(online) www.archiweb.cz
- Obr. 6.2 OK center Linz, rez objektom zdroj: Petr Šmídek, OK center Linz, pôdorys
(online) www.archiweb.cz
- Obr. 6.3 OK center Linz, umelecká inštalácia na hist. fasáde Ursulineshof, foto:
archív autora
- Obr. 6.4 OK center Linz – verejný priestor 4000 m² pre exteriérové aktivity, foto:
archív autora
- Obr. 6.5 OK center Linz, projekt: Linz – Európe mesto kultúry 2009, výstava
"Napätie z výšok", foto: archív autora
- Obr. 6.6 OK center Linz, doplnkové funkcie "Ursulineshof" zabezpečujúce trvalú
prevádzku, foto: archív autora
- Obr. 6.7 OK center Linz, výstava realizovaných prác v ateliéry, foto: archív autora
- Obr. 6.8 OK center Linz, pôdorys objektu 1 N.P. zdroj: Petr Šmídek, OK center
Linz, pôdorys (online) www.archiweb.cz
- Obr. 7.1 súťažný návrh OI STAT "Rekonštrukcia kostola sv. Anny", Praha - archív
autora
- Obr. 7.2 Biskupická hat súčasný stav - archív autora
- Obr. 7.3 Biskupická hat návrh - archív autora
- Obr. 7.4 Areál Old Herold Trenčín, architektonická štúdia na konverziu bývalej
torulárne na obytnú funkciu - archív autora

- Obr. 7.5 Komárno – fotografická dokumentácia súčasného stavu komárnienskej pevnosti - archív autora
- Obr. 7.6 Ochranné pásmo NKP, KPÚ - Komárno - archív autora
- Obr. 7.7 k klasifikácia objektov podľa KPÚ Komárno – archív NPU BA
- Obr. 7.8 architektonická štúdia muničná fabrika - Komárno - archív autora
- Obr. 7.9 architektonická štúdia muničná fabrika - Komárno - archív autora
- Obr. 7.10 architektonická štúdia muničná fabrika - Komárno - archív autora

12 PRÍLOHY

12.1 HERITY – PREZENTAČNÝ MATERIÁL (PREKLAD Z AJ. ORIGINÁLU)

Prečo?

Kultúrne dedičstvo vyžaduje starostlivosť. Špecialisti potrebujú podporu, aby sa oň mohli starať. Obyvatelia a návštevníci môžu byť dôležitým spojencom pri záchrane kultúrneho dedičstva v prospech budúcich generácií. Kultúrne dedičstvo je našou spoločnou zodpovednosťou.

Kto?

Herity vznikla v roku 1994 vďaka snahe špecialistov z rôznych odvetví (manažment kultúrneho dedičstva, „total quality management“, konkrétne disciplíny ako archeológia, architektúra, umenie, muzeológia, právo, antropológia, pamiatková ochrana a obnova, komunikácia, turizmus) z 27 zemí.

Ako?

Herity international sídli v Taliansku. Národné výzvy sú vo svete otvárané deň za dňom s cieľom lokalizovať a obohatiť toto úsilie, za pomoci lokálnych reprezentantov. Herity rozvíja svoju stratégiu prostredníctvom rozširovania HGES, podobne ako aj špecifických programov známych ako „Univerzity Herity“, „Mestá Herity“, „Školy Herity“, „Prekračovanie hraníc“, a „intelektuálny program podpory. Táto výbava je potrebná pre oboznámenie sa s detailmi.

Čo?

Hlavným výstupom tejto snahy je Globálny hodnotiaci systém Herity (HGES), používaný pre deklarovanie súčasného stavu (state-of-the-art) manažmentu kvality Monumentov, Miest, Múzeí, Knižníc a Archívov.

Herity klasifikácia

Herity (**HER**itage + **qualIT**Y) je medzinárodná organizácia pre kvalitatívny manažment kultúrneho dedičstva. Začínajúc v roku 1994 Herity testovala svoje princípy až do ich zavedenia v roku 1998. Až po nejakom čase bolo v roku 2002 rozhodnuté, že nastala chvíľa pre kodifikovanie know-how nastavením kritérií, parametrov, požiadaviek a indikátorov. V tom čase Herity taktiež rozvíjala nástroje pre svoju úlohu: informovať verejnosť o umeleckej úrovni (state-of-the-art) konkrétneho miesta, múzea, monumentu, knižnice vzhľadom k jeho predpokladanej hodnote, miere ochrany, prezentačno-komunikačným schopnostiam, službám, súčasne asistujúc kompetentným osobám v lepšom manažmente pamiatky, ktorá je im zverená. Potom boli analyzované praktické skúsenosti a bol ustanovený konkrétny postup. V tom momente bolo tiež možné vytvoriť školiaci program.

Dnes Herity pôsobí na viacerých miestach, najmä v Taliansku, ktoré sa v roku 2002 stalo pilotnou krajinou pre experimentálny projekt HGES Herity Global Evaluation System.) Základné okruhy otázok a diskutované problémy vyvstali z pozorovania správania turistov v Ríme, ako príkladu Art City (mesta umenia) s charakteristickými kultúrnymi pozostatkami a aktivitami, ako aj s výrazným turistickým tlakom. V súčasnosti systém Herity umožňuje certifikovať „kultúrne výhody“. V podstate HGES umožňuje špecialistom lepšie rozumieť premenlivosti a zmenám, ktoré ovplyvňujú tri základné otázky, ktoré musia byť riešené:

1. Vyhnúť sa nízkemu počtu návštevníkov na miestach kultúrneho dedičstva.
2. Redukovať ich dopad
3. Udržiavať rovnováhu

Cieľ

Pre popísanie súčasného stavu výhod Kultúrnej pamiatky Herity vybrala hlavné kritéria, začínajúce od uhla pohľadu verejnosti, ako turistov tak aj obyvateľov, a to na základe faktorov, ktoré by človeka presvedčili aby ocenil, navštívil, prípadne sa

opakovane vracal na miesto alebo iným toto miesto odporučil. Môžu byť zhrnuté asi takto:

1. Toto miesto je potrebné navštíviť
2. Je dobre zachované a udržiavané
3. Porozumel som jeho posolstvu
4. Vďaka službám som mal väčšiu možnosť miesto oceniť.

V snahe okamžite porozumieť stavu konkrétneho miesta Herity vytvorila symbol popisujúci na stupnici od 1 do 5, úroveň Kultúrnej hodnoty, Pamiatkovej starostlivosti, Komunikácie a Služieb nazývaný „cieľ“ („target“). Prostredníctvom Cieľu je možné porovnávať odlišné situácie, a taktiež umožňuje verejnosti vyberať medzi pamiatkami podľa ich vlastných očakávaní, potrieb a rozličnej miery záujmu v jednotlivých kritériách. V tomto zmysle má šancu každé miesto, nezávisle na svojej predošlej reputácii. Navyše výsledky ilustrované v „Cieľi“ spájajú názory manažérov, Herity špecialistov, verejnosti a ostatných zainteresovaných, odrážajúc rôzne uhly pohľadu a priamo zapájajúc viaceré zainteresované strany.

Ako to funguje?

HGES je proces pre získanie certifikátu Herity platného nasledujúce 3 roky. Je to založené na štúdiu rôznych vnemov a dát na viacerých úrovniach. Hlavnými zdrojmi sú:

1. správcovia a vlastníci pamiatky
2. odborníci Herity
3. verejnosť (iné zainteresované osoby, sponzori, kontrolné úrady, odborníci...)

Proces začína vlastným ohodnotením vlastníkmi a správcami (v podstate nikto nepozná špecifickú situáciu pamiatky lepšie, ako práve oni, ktorí zažívajú dennodenné víťazstvá a prehry). Potom nasleduje odborný posudok Herity v zastúpení troch vybraných členov (dvoch v prípade obnovy), ktorí majú rozsiahle skúsenosti s pamiatkovou ochranou v práve skúmanom spektre.

Ich názor je formovaný štúdiom dokumentácie, ako aj prieskumom na mieste za asistencie správcov pamiatky.

Toto je taktiež ideálna príležitosť pre diskusiu na tému verejného záujmu. Do sumáru dát je následne zapracovaný názor verejnosti spolu s uhlom pohľadu ďalších zainteresovaných osôb. Celkový obraz je dotvorený auditom Herity, v prípade potreby zahŕňajúcim zapojenie „charakteristických návštevníkov“ („ghost consumers“).

Čas potrebný na certifikáciu je od troch mesiacov do jedného roku. Všetky informácie zozbierané Herity sú po spracovaní vrátené spolu s odporúčanými nástrojmi či inými dokumentmi, pripravenými k ďalšiemu použitiu. Na konci procesu je vydaný certifikát, správa a plaketa s výsledným „Cieľom“.

Produkty a ich využitie

„Cieľ“ Herity, ktorý korešponduje s výsledkom certifikátu, je vyvesený vo forme plakety pri vstupe na miesto pre informovanie verejnosti. Krátke informácie o mieste a správa sú spracované interne a niekedy sprístupnené na internete, o čom rozhodujú žiadatelia konkrétneho certifikátu.

„Cieľ“ je v elektronickej podobe ďalej využívaný pri tvorbe lístkov, záložiek, propagačných materiálov a pod.

Všetky potrebné dokumenty sú zabezpečované prostredníctvom Herity. Informácie pre organizátorov exkurzií a návštevníkov, štandardne sprostredkované súkromnými či štátnymi agentúrami, môžu taktiež zahŕňať „cieľ“ v spojení s mapami, dodatkami, katalógmi a symbolmi pre turistických sprievodcov či iné publikácie.

Výsledky

HGES bol prvý krát použitý v Taliansku v roku 2004. Odvtedy bolo v tejto krajine certifikovaných počas troch rokov 30 ekomúzeí, 3 národné kultúrne pamiatky v Piedmonte, 12 pamiatok v historickom centre Ríma vrátane Panteónu, prezidentského paláca, Anjelského Hradu a S. (Luigi dei Francesi) a 5 múzeí (vrátane Capitoliny) 43

múzeí v Latíniu, spolu s ďalšími na Sardínii, v Toskánsku, Campanii a ďalších regiónoch predstavujúcich spolu zhruba 200 miest za prvých 5 rokov.

Krátko potom bol spustený systém, používaný v Španielsku, Portugalsku a Brazílii paralelne s jednaním v ďalších krajinách, najmä v (Bahrajne, Kanade, Čile, Chorvátsku, Kube, Českej Republike, Dominikánskej Republike, Francúzku, Grécku, Maďarsku, Iráne, Kórei, Lotyšsku, Litve, Líbii, Malte, Ománe, Peru, Saudskej Arábii, Senegale, Severnej Afrike, Srí Lanke, Švédsku, Turecku, Spojených Arabských emirátoch, Veľkej Británii, Spojených Štátoch Amerických, Taiwane, Holandsku, Vatikáne, Yemene, Uzbekistáne) so snahou medzinárodnej komisie paralelne rozširovať zoznam žiadateľov a nových členov národných komisií. HGES umožňuje kombináciu výhod súčasných modelov, nakoľko ohodnotenie / certifikácia kultúrneho dedičstva je vysoko aktuálny problém.

24. Augusta 2004 bol zahájený oficiálny dialóg s UNESCO Centrom Svetového Dedičstva, nasledovaný technickými stretnutiami v roku 2004 a 2005 pre rozšírenie systému na miesta so svetovým kultúrnym dedičstvom. Nasledovalo vyhlásenie riaditeľa Centra Svetového Dedičstva, považujúce analýzy Herity (manažment miest svetového kultúrneho dedičstva) za dôležitý prínos v určení a ohodnotení národných a lokálnych postupov pamiatkovej ochrany, a tiež za cestu k zlepšeniu služieb verejnosti. V roku 2006 boli na týchto miestach prezentované prvé výsledky 160-tim delegátom z rôznych krajín na 30. výbore Svetového Dedičstva. Prvá Medzinárodná konferencia Herity v roku 2006 označila ďalšie míľniky v spolupráci medzi Herity a medzinárodnými organizáciami. Výsledkom toho bolo nadviazanie spolupráce s Organizáciou Svetového Turizmu (UNWTO) popri už spomínanej spolupráci s UNESCO WHC (World Heritage Center).

Pri príležitosti prvej obnovy certifikátov bol uskutočnený prieskum monitorujúci 30 Talianskych ekomúzeí, ktoré sa prvé prihlásili v roku 2004, s nasledujúcim výsledkom: 72% správcov pamiatok verí, že Herity prispelo k poskytovaniu lepších služieb. 61% návštevníkov si bolo vďaka informáciám z Herity viac vedomých špecifických kvalít pamiatky. 42% zaangažovaných (akcionárov) použilo informácie z Herity pri svojom rozhodovaní o podpore.

Popri aplikácii HGES, Herity vyvíja ďalšie aktivity v snahe rozšíriť povedomie o dôležitosti pamiatkovej ochrany a jej manažmentu. V súčasnosti sa pracuje na nasledovných projektoch:

- Univerzitný program zameraný na napĺňanie potrieb odborníkov a zvyšovanie kvality výučby manažmentu kultúrneho dedičstva.
- Školský program Herity zameraný na študentov základných a stredných škôl, nazerať na kultúrne dedičstvo ako na spoločnú zodpovednosť súčasne s rozvojom kritického myslenia.
- Herity – program pre Mestá, určený pre miesta kde bol aplikovaný systém HGES v širšej miere a ktoré by radi tento fakt ďalej využili.
- Herity – program vzdelanostnej podpory, zahŕňajúci známych ľudí z rôznych oborov rozširujúcich rámec Herity vďaka svojmu intelektuálnemu vkladu.
- Herity – program finančnej podpory, podporujúci a rozširujúci aktivity Herity s osobitými technickými, finančnými, komunikačnými dohodami uzatvorenými so spoločnosťami či inými súkromnými osobami, ktoré na druhej strane môžu získať praktické a (obrazné) výhody na základe transparentnej politiky.
- Herity – program verejného presadzovania, zameraný na organizovanie špeciálnych podujatí s cieľom zainteresovania verejnosti a udržania vysokej pozornosti ľudí s ohľadom na otázky kultúrneho dedičstva.

Všeobecná skúsenosť s HGES, neprestajne aktualizovaná pre súčasné potreby, taktiež umožňuje vyhľadávať nové oblasti, kde by jeho použitie bolo užitočné pre viacerých zainteresovaných, ako napríklad štúdium nových trendov manažmentu kultúrneho dedičstva. Tieto programy nazývané “prekračovanie hraníc” (Crossing the boundaries), sú rozvíjané v kooperácii s medzinárodnými organizáciami ako UNESCO-WHC a UNWTO, rovnako ako s verejnými a súkromnými výskumnými centrami a inštitúciami. Ako príklad sú uvedené nasledujúce výskumné dráhy:

- Aplikácia HGES v historických centrách ako takých
- Aplikácia HGES v kultúrnej krajine

- Použitie HGES ako kultúrneho prínosu v štádiu prípravy projektu
- Vývoj turizmu v “Art Cities” v najbližších 50 rokoch
- HGES certifikácia virtuálnych pamiatok
- Aplikácia HGES na nemateriálne dedičstvo
- Sociálny dôsledok použitia HGES v rizikových oblastiach a extrémnych situáciách.

Postavenie HGES

Prečo potrebujeme nový model a nový typ ohodnotenia? Máme ISO 9000 štandardy a certifikáciu. Máme TQM modely a ohodnotenie (napr. Malcom Baldrige Deming). Máme modely orientované na užívateľa a ohodnotenie (“Michelin”). Každý model slúži vlastnému účelu, ale nie sú až tak vhodné pre ohodnocovanie kultúrneho dedičstva.

V podstate je HGES založený na predpoklade, že vo sfére Kultúrneho dedičstva funguje viacúčelový model, ktorý lepšie spĺňa požiadavky rozmanitosti účastníkov. HGES umožňuje kombinovať výhody súčasných modelov, pretože kvalifikácia/certifikácia miest kultúrneho dedičstva je významným problémom.

Dedukovať poznatky na základe existujúcich modelov pre oblasť kultúrneho dedičstva by v zásade neprinieslo optimálny výsledok. Preto bol HGES vytvorený na základe skúseností z existujúcich modelov ako viac-hľadiskový a viacúčelový systém vyúsťujúci do:

Plurality uhlov pohľadu (sebaohodnotenie miesta jeho správcami, ohodnotenie návštevníkmi, ohodnotenie externými odborníkmi)

Pluralita cieľov (informácie pre potenciálnych návštevníkov, informácie pre správu pamiatky, informácie pre zainteresovaných sponzorov, majiteľov).

1. Cieľom Herity je zlepšenie vyššie uvedených klasifikácií založených len na jednom z kritérií. Nakoľko je hodnotenie vizualizované, je aj ľahšie rozpoznateľné na medzinárodnej úrovni

2. Klasifikácia Herity je pravidelne posudzovaná, pričom nie je fixná či nemeniteľná ako predchádzajúce systémy
3. poznanie Herity podporuje neustále zlepšovanie pamiatkovej ochrany, komunikácie a služieb
4. Oceňovanie certifikáciou Herity stimuluje súťaživosť v sektore, ktorý bol v minulosti nejasný
5. oceňovací systém umožňuje vstup nezávislých informácií. (podobne ako pri iných medzinárodných štandardoch)

Mnohé zainteresované strany môžu čerpať výhody z Globálneho oceňovacieho systému Herity

- manažérom pomáha zaregistrovať úsilie a vedomostí iných strán pri prístupe k im zvereným pamiatkam
- Politikom pri zbežnom pochopení situácie pri tvorbe rozhodnutí
- Turistickým sprievodcom pre tvorbe prehľadu o stave jednotlivých miest pri plánovaní ich ciest
- Verejným organizáciám pomáha pri informovaní verejnosti
- Bankám a iným zainteresovaným subjektom pri overovaní reálneho pokroku, ktorý nastal vďaka ich podpore
- Vydavateľom turistických sprievodcov pri snahe o obohatenie ich ponuky užívateľom.

Toto sú kroky, ktoré sa štandardne podstupujú pri začiatku spolupráce s Herity a HGES v novej krajine.

1. Inštitucionálny kontakt medzi Herity International a lokálnymi autoritami
2. Vyjadrenie záujmu miestnych autorít na oficiálnej úrovni
3. Organizovanie lokálnych stretnutí (miestnymi autoritami) s cieľom priamo ilustrovať a diskutovať systém Herity a jeho výsledky so zúčastnenými stranami, ako aj odsúhlasenie podmienok jeho uplatňovania
4. Návrh pilotných oblastí lokálnymi autoritami
5. Príprava technického návrhu Herity International

6. Podpora
7. Ohodnotenie pilotných projektov a ustanovenie lokálnych pozorovateľov Herity International
8. Ustanovenie partnera (napr. NGO, alebo nadácia) ako zázemie pre národné výbory.
9. Ustanovenie národnej komisie Herity
10. Nasledovné (školenia – cvičenia)

Kandidatúra

Za pozornosť stojí fakt, že po krokoch 3, 5 a 8 je možné proces ukončiť, a to v prípade že authority stratia nádej v úspech pri ďalšom pokračovaní. Ak je HGES uplatnená vo určitej krajine a existuje záujem o realizovanie HGES hodnotenia na danom mieste, je vhodné sa uchádzať priamo o certifikát Herity International (alebo u národnej komisie, v prípade, že existuje), oficiálne požiadaním o technický návrh udaním mena, rozsahu, miesta a typu pamiatky, ktorá má byť certifikovaná (je potrebné v predstihu preveriť, či bol projekt zrealizovaný aspoň na 20 % z celku a že je miesto prístupné verejnosti).

12.2 PROF. LUIZ MIGUEL OOSTERBEEK, HERITY INTERNATIONAL DEPUTY PRESIDENT,

PREDNÁŠKA NA MEDZINÁRODNEJ KONFERENCII V ŘÍMĚ 2012 " ENHANCING QUALITY FOR THE MANAGEMENT OF A CHANGING HERITAGE WITHIN A CHANGING WORLD"

“Odborná tlač tvrdí že každá stratégia pamiatkovej ochrany má vychádzať z potrieb spoločnosti, vnímajúc nedostatok porozumenia hlavných pojmov, zásadných pre prežitie ľudstva. Následne poukazuje na významnú úlohu kultúrneho dedičstva pri rekonštrukcii týchto pojmov a pochopenia významu technológie v zmenách správania ľudstva.

Súčasná kríza je, do veľkej miery, vyjadrením kontinuálneho úpadku v spoločenskom chápaní miesta ľudí vo vesmíre, v čase a s nevyhnutými následkami. Za ekonomickým a sociálnym rozmerom, vyplývajúcim z prehodnotenia geo-strategickej role Európy v globálnej ekonomike, bol a stále je, hlavným znakom krízy, problém pochopenia príčinných dôsledkov.

Jasným príkladom stotožnenia sa je zapojenie poklesu pôrodnosti, nárast produktivity vďaka technologickej inovácii a zachovanie finančného štandardu (zohľadňujúc dôchodkový vek). Ďalším je snaha a zabezpečenie trhovej rovnováhy v ekonomickom systéme, ktorý je viac a viac závislý na treťom sektore, kedy krajiny na južnej pologuli začínajú zvyšovať kvalitu služieb a najmä premenu priemyslu.

Úpadok poľnohospodárstva a priemyselných aktivít v niekoľkých krajinách (najmä na severnej pologuli) bol taktiež príčinou nízkeho porozumenia dôležitosti technológie v živote ľudí. Jedinec je viac a viac „urbánny“, čo znamená jeho narastajúcu závislosť na komplexnom zásobovaní trhu, s jeho komunikačnými a dopravnými mechanizmami, ktoré môžu občasne zlyhať s vážnymi dôsledkami. Narastajúce množstvo bezdomovcov je len vrcholom podstatne hlbšej škály napätí a konfliktov.

Následný relativizmus a individualizmus sú dôsledkami tohoto úpadku. Neschopnosť zvládnuť nasledujúce udalosti bežného života, alebo tlak z materiálneho nedostatku (prírodné zdroje, ľudské zdroje, technológia) vedú k poklesu verejného povedomia, so skolonom redukovať realitu na zvukové bajty, a vrátiť všeobecnému neracionálnemu názoru status, ktorý kedysi mal, pred obnovou poznania v 12. storočí (ktorá nakoniec viedla k racionálnemu zmýšľaniu). Relativizmus nasleduje ako dôsledok, potreba zabrániť úpadku životného prostredia či posilniť ekonomický rast stávajúci sa záležitosťou bežného „názoru“. Individualizmus taktiež nasleduje odkedy v spoločnosti nejestvuje žiadna dlhodobá perspektíva, čím sa javí všetká súčasná existencia vyčerpaná. Budúce generácie budú musieť platiť za súčasné potreby, čoho dôkazom do veľkej miery je práve kríza a rast verejného dlhu.

Pod týmto tlakom pojem „identita“ v pôvodnom zmysle slova spochybňovaná. Táto otázka vznikla už pred desiatkami rokov, v Ázii alebo Afrike (napr.: pri nezávislosti

Bangla-Desh, alebo koniec rasovej segregácie v Severnej Afrike), následne v Amerike a Austrálii (napr.: v procesoch reštitúcie koloniálnych majetkov či pozemkov pôvodným obyvateľstvom, a je v súčasnosti otvorene diskutovanou témou v krajinách ako Belgicko, Španielsko či Taliansko (menej výrazne vo viacerých krajinách Európy).

Rozpor medzi ľudskými aktivitami (ekonomika) a ich správaním (kultúra), je taktiež jadrom krízy, a vyžaduje nový integrujúci prístup, založený na indikátoroch kvality.

Materiálne kultúrne dedičstvo naberá no relevantnosti v tomto spoločenskom kontexte. Môže byť chápané ako koreň pre opodstatnenie rôznych foriem rozptylných tendencií, zahŕňajúc xenofóbiu, rovnako ako môže posilniť zmysel jednoty ľudstva. Toto bude závisieť najmä od zvoleného prístupu primárne zameraného na „dedičstvo ľudstva“ ako to tvrdí HERITY či národné alebo regionálne inštitúcie. Avšak vzhľadom k stále narastajúcej dôležitosti tejto úlohy bude v budúcnosti veľmi nebezpečným jej zanedbanie, tak ako sa to deje v súčasnosti v rámci Európskej únie⁶¹, nakoľko hodnotiace metódy zohľadňujú najmä faktickú valorizáciu kultúrneho dedičstva bez ohľadu na konkrétneho ľudského pozorovateľa (užívateľa). Materiálne kultúrne dedičstvo je hlavným „aide-mémoire“ identít, a je nenahraditeľným v tomto kontexte.

Konzervácia materiálneho kultúrneho dedičstva je kľúčová z dôvodov uvedených vyššie. Je to považované za jednu z hlavných zodpovedností každého múzea, aj napriek rozporom s požiadavkami jeho súčasných užívateľov, a toto zahŕňa pokorný prístup: súčasným primárnym tlakom je priame užívanie objektov ...no môžeme sa mýliť! Taktiež je potrebné zvážiť etický princíp: naše práva majú rešpektovať práva nasledujúcich generácií. (Prístup konzervácie je primárne zväzovaný v kontexte

⁶¹ Materiálne kultúrne dedičstvo stráca väčšinu svojej relevantnosti v Európskych programoch, v záujme súčasnej umeleckej kreativity a nehmotného dedičstva. Bezohľadu na relevanciu posledných príkladov, sa upriamujú výhradne na súčasnosť, nakoľko sú to vo svojej podstate súčasné umelecké predstavenie (odohrávajúce sa v súčasnosti, ide o opakované uskutočňovanie nehmotného dedičstva). Jedným z vysvetlení je politický trend úmyselného redukovania možností potencionálneho zneužitia hmotného kultúrneho dedičstva pre nacionalistické účely, no takýto pohľad je evidentne naivný. Materiálne kultúrne dedičstvo je chrbticou identity a v okamihu jeho opustenia Európskou úniou, bude ponechané v prospech umocňovania výhradne národných tendencií. Zavrhnúť relevantnosť materiálnej kultúry, teda zameriavať sa výhradne na súčasnosť, taktiež potiera perspektívu plynutia času avývoja spoločnosti, prispievajúc k rozvoju individualizmu a relativizmu.

prehistorických nálezov v údolí riek Tejo, či v prípade jaskynných malieb v altamíre ktoré sa expozíciou turistom a teda prístupom čerstvého vzduchu rýchlo rozkladajú, z čoho pramení aj logické dilemma. pozn. autora).

Ako je zrejmé pamiatková ochrana poukazuje priamo na niektoré z hlavných sociálnych problémov uvedených vyššie. V podstate pamiatková ochrana naznačuje dlhodobú cestu poznania reality, a preto je prezieravá. Toto vo svojej podstate, so sebou prináša porozumenie hĺbky času a nezvratnosť blížiacich sa udalostí.

KLÚČOVÉ BODY

Je vhodné upozorniť na úpadok v koncepčnom prístupe k základným životným rozmerom a procesom, ako je čas, priestor, obyčajnosť alebo hazard, toto je jadrom súčasnej kritickej situácie ľudstva (podstatne za hranicou špecifických problémov v ekonomickej sfére na ktoré sa poukazuje ľahšie). Taktiež uvedomenie si spoločenského vývoja v čase a priestore taktiež upriamuje pozornosť na rolu technológie ako špecifického ľudského prístupu adaptácie na kontextuálne limity, adaptácia ktorá musí byť spoločensky zdieľaná aby sa stala udržateľnou. Celé civilizácie v minulosti takmer skolabovali (napr. Májovia v centrálnej Amerike) alebo boli schopné zachovať si vedomosti (napr. antický Rím v stredomorí) vzhľadom na stupeň sociálnej rozptylnosti. Toto je jasný prístup súčasnej spoločnosti, odkedy urbanistický rozvoj generuje vzrastajúcu technologickú previazanosť.

Konzervácia materiálnej kultúry zohľadňuje fyzickú stránku ľudského technologického konania a jeho ireverzibilitu. Objekty, monumenty a miesta sú uchovávané a môžu byť pochopené len v danom rámci.

Konzervácia sa snaží o zachovanie vecí v čase, vnímajúc kontextuálne príčiny ich fyzickej stability, no taktiež fakt že nie všetky parametre sú kontrolovateľné a niektoré dokonca riskantné. Takéto povedomie priamo prispieva k obohateniu uvedomenosti spoločnosti, jej schopnosti kritickej argumentácie, nakoľko nabúráva vzájomnú previazanosť a vylepšuje zmeny v spoločenskom vývoji a jej prežití.”